

TRIBUNA

Cena 200 din

Številka 10

TITO DA – ŠTAFETA NE!

TRIBUNA

PALICA — SIMBOL NAŠE MLADOSTI

Vse, kar je iracionalno, je štafeta.
In da štafeta je, je racionalno.

Milan Balažic

Zgornji stavek nam priča, da je bilo letos štafeto, realno politično gledano, preprosto nemogoče ukiniti. Nobena samoodločba, niti referendum ne more štafeti do živega. Tudi badgi (priponke) "ŠTAFETA? NE HVALA!" (ne bo do pomagali, pa čeprav so jih ljubljanski študentje delili na sami slovesnosti pri odhodu štafete v Bohinju. Država in njeni organi so se ob tem samo smejali in niso posegli po represiji. Najvišji republiški politiki si priponk sicer niso pripeli, toda smehljaje so jih spravili v žepe in jih doma verjetno podarili otrokom oziroma vnukom. To dejstvo je delilce priponk tako užalostilo, da jim ni preostalo drugega, kot da spodvihejo rep. Akcija, za katero so mislili, da bo prvovrstna provokacija, se je sprevrgla v farso. Razen nekaterih dopisnikov časopisov iz drugih republik, ni nihče padel na to finto. Slovensko politično vodstvo je očitno premodro, da bi se pustilo shisterizirati P UK ZSMS, bo moralo krepko spremeniti taktiko.

Zgoraj citirani stavek nam pove, da je štafeta zgrajena na iracionalni podlagi, vendar pa se tega večina, ali vsaj tisti, ki o tem odločajo, ne zavedajo ali pa nočejo zavedati, in zato je obstoj štafete v tem trenutku še vedno racionalen. Zavest o iracionalnosti pa lahko dosežemo le s prekoračitvijo te iste iracionalnosti. Celotni prvotni projekt odhoda štafete je bil odločen korak v tej smeri, vendar pa je RK ZSMS padla na tem izpitu. Ni znala braniti tega koncepta, vendar ne zaradi vprašljivosti koncepta samega, temveč zaradi lastne nepripravljenosti na boj. Tam kjer je obstala RK ZSMS, bi morala nadaljevati UK ZSMS in edini korak naprej od "žaganja" hloda (vse drugo bi bilo farsa) bi bila ORGANIZACIJA oziroma možnost, da avtorji prvotne zamisli odhoda štafete, to svojo zamisel tudi URESNIČIJO. Možnost se ponuja kar sama, v tednu okoli 25. maja je mladim že tako ali tako dovoljeno zapustiti gostilne.

Čeprav sedaj, ko je štafeta zapustila našo ožjo domovino, z no zopet vsi tekajo (zdi se, kot da veliko več kot prejšnja leta) in nam v en glas zatrjujejo, da bodo branili bratstvo in enotnost (verjetno s tekanjem), nam je jasno, da se popotovanje letošnje štafete v Sloveniji in drugod, prav nič ne razlikuje. Kljub številčni udeležbi na "štafetnih" okroglih mizah, je marsikateri opazovalec ugotovil naslednje:

—med aktivnimi udeleženci je bilo večkrat zelo malo mladincev

—Okrogle mize so se vrstile samo ta teden, ostali del leta pa nič

Delo mladinskih organizacij se ni torej nič spremenilo. Mnoge med njimi so dosedaj vsako leto naredile zgolj to, da so organizirale tekanje za štafeto, sedaj bo-

do pa vsako leto pripravili eno okroglo mizo in mirno uživale naprej, Forumsko delo ostaja še naprej modus vivendi mladinske organizacije, razlika je le v tem, da eni tekajo, drugim pa se tega ne da več početi.

Sicer pa je štafeta lahko prav zabavna reč, le resno je ne smeš jemati. To sem občutil tudi na lastni koži in nekaj tega občutenja vam ponujam v obliki jedilnega lista na sprejemu pri našem "jugoslovanskem" mladinskem predsedniku Hashimu Rexhepiju, ki je bil na dan odhoda štafete.

CENA: malenkost (po zauphih kanalih 15 000 dinarjev po glavi; glav je bilo nekaj več kot sto)

PLAČNIK: Vrag sigavedi

GRAND HOTEL TOPLICE
BLED

Goveja juha z domačimi rezanci

...

Ocvrti postrvji file
Tatarska omaka

...

Goveji file
Piščančja prsa
Svinjska mrežna pečenka
Zelenjavna obloga
Mešana solata

...

Šarlota z vročo višnjevo omako

...

Kava

Bled, dne 21. marec 1987

Robert Botteri

... ZA STARO PRAVDO ...

UK ZSMS je v razglasu delavski in kmečki mladini, študentom ter poštenu inteligenci predlagala ogled Prešernovega spomenika 21. marca ob deveti uri. Ob tem razglasu je luč dneva ugledal manifest »Pomlad naj bo!«, ki ga v celoti povzemam, da bi ga lahko prebrali vsi tisti, ki so na prvi pomladni dan ostali brez njega.

POMLAD NAJ BO!

Naše pomladi več niso pomladi. Zime so. In danes bol kot kdajkoli. Ko se zima izteče v pomlad, je to še zmeraj samo beseda, ki ne označuje nikakršne spremembe in ne obljublja ničesar novega, ampak le klavrno nadaljevanje starega. Tako ostaja pomlad v zimi in z zimo izgubljam vsi. In vztrajamo v tem letnem času, ki mu je narava že odrekla pravico obstoja, ter se oziramo v zivjem porisano golo vejevje in čakamo.

Na prihodnjo pomlad, ki bo Zima.

Ne želimo več takih pomladnih dnevov, kjer potrjujemo našo mladost ob enem dnevu, da bi jo izgubili v vseh.

Ne želimo več takih pomladnih dnevov, ki se norčujejo iz naše mladosti.

Ne želimo mladosti, ki samopašno pozablja pomlad.

Naj torej ne bo naša prazna pomlad brez pomladi.

Pomlad naj bo.

Predsedstvo UK ZSMS LJUBLJANA

21. marec – prvi pomladni dan, ki se je vpisal v zgodovino kot dan zmage monolitne razredne enotnosti nad vsemi kulturno-zgodovinskimi razlikami bo v spominu prisotni na jurjevanju UK-ja ostal zabeležen kot dan punta študentske mladine zoper štafeto. Zoper štafeto, ki je njih ožigosala kot meščansko desnico, ki je njihove kolege spravila v sodni postopek, ki je razmetavanje denarja v času množične brezposelnosti...

V trenutku, ko bi se morala TV Ljubljana in vsi ostali YU studiji vključiti v prenos dogodka leta, se je pred Prešernovim spomenikom, ki je že vrsto let središče različnih protestnih akcij, začelo jurjevanje z vsemi zato potrebnimi dovoljenji. Številčno zelo dobro zastopstvo organov UJV je bilo zelo dobro porazdeljeno po ožji okolici mesta dogodka in je celotnemu dogajanju dalo pravi okvir (MODER). Sam program je bil kratek. Uvodni govor je podal Igor Mekina, ki je v nekaj bese-

dah strnil zahteve kongresa v Krškem, ki postajajo pozabljene, ter zahteve UK-ja, ki se jih ignorira. Največ odobravanja pa je požela njegova obsodba vetra, ki piha z juga in je s sabo v naše kraje prinesel idejo, za katero smo vsi mislili, da pripada le še preteklosti – idejo jugoslovanstva, kot ga je pred mnogimi leti koncipiral kralj troedinega plemena. Odmevnost njegove misli med prisotnimi najbolj zrcali čestitka, ki jo je prejel od starejše občanke, ki izrazi priznanje za pogumne besede, ter prepričanje, da se lahko iz globoke družbene krize, v katero smo se pogreznili, ali v katero *so nas pogreznili*, izvlečemo le z radikalno kritiko napak, nikakor pa ne z zatekanjem k simbolom, ki bi naj pokazali naše zadovoljstvo nad doseženim. Govoru so sledile pesmi. Najbolj odmevna je bila Zdravljica, ki smo jo tudi delili kot prilog k razglasu. Tako bi lahko končali poročilo o dogodku, ki je trajal manj kot eno uro, pa vendar ne bi s tem zajeli tistega, kar dogodek nosi v sebi. Dogodek namreč hoče biti in je snov za razmislek, ki časovno ni omejen na sobotni dopoldan, temveč sega v preteklost in prihodnost. Tu je bodoča ločnica, ki ga loči od dogodka štafete. Štafeta je kljub temu, da se navzven kaže kot povezava s preteklostjo, postala izvenzgodovinska tvorba, ki je fiksno *pribežališče* za tiste, ki nočejo priznati svojih napak. Njen dogodek je spektakel, ki je časovno omejen in hoče biti tako tudi razumljen.

UK ZSMS JE TOREJ ZOPET SEJAL NEKULTURO. (Ta označevalec je na dejavnost univerzitetne konference prilepil Geza Bačič.) *Z nekulturo je mišljena demokracija ulice, javno preverjanje stališč in ukvarjanje s prepovedanimi temami.* Oglejmo si kulturo v njenem edinem nosilcu-oblasti, ter nekulturo UK-ja. *Kako razmišljati na kulturni način?* S knjižne police lahko vzamem Marxa ali pa kakšnega drugega teoretika RESNICE?, pa vendar s tem kulturi ne bom prišel do dna. S pomočjo teoretikov bi lahko oblasti dokazal le to, da si jih prirokuje po trenutnih potrebah. Mi pa želimo več. Zato se bomo spustili v prakso, ki jo ustvarja oblast in jo *na partiji lasten način* reflektira njen glas – časopis Komunist.

Komunist, 13. marec 1987

Borislav Vučetić začenja to številko z naslovom Druga stran samozaščite. Oglejmo si to drugo stran:

»Vsem tistim (MIŠLJENE SO SOVRAŽNE SKUPINE – moje pojasnilo) smo dajali in bomo dajali odgovor, kakršnega si zaslužijo, ... tako, da bomo krepili naše razredno orožje: sistem družbene samozaščite. ... Poglavitno pa je, da se naši delovni ljudje in občani idejno in politično usposobijo za to, da bodo prepoznali in odkrili poskuse nacionalističnih, separatističnih, iredentističnih in kdo ve še kakš-

nih stališč in jih javno žigosali, kot to zaslužijo.«

Komentar: Strah ima velike oči. Avtor članka se zavzema, da bi strah, ki ga čuti oblast, postal strah vseh ljudi. S tem bi se namreč vzpostavilo množično iskanje sovražnikov in ljudje bi pozabili na težave, ki jih preganjajo. Takšen sistem samozaščite res lahko obrodi trenutne sadove, dolgoročno pa vodi v globalno konfrontacijo vseh z oblastjo.

Verjetno se sprašujete, kaj ima štafeta in protištafeta UK-ja skupnega z navedenim tekstom. Del sporočila štafete pravi: Zdaj ko je treba braniti Jugoslavijo, bratstvo, enotnost in našo štafeto. ... Podobnost sporočil je očitna, saj obe nakazujeta potrebo po obrambi. Nobeno od sporočil pa se ne potrudi, da bi pojasnilo, kaj je tisto, kar napada, ampak zgolj ugotavlja potrebo po obračunu. Oblast je ugotovila, da izgublja borbo na tleh stvarnosti, kjer živijo in delajo njeni podaniki, kjer iščejo službo in stanovanje, ter poskušajo preživeti s plačo, pokojnino, stipendijo. Zato je zbežala iz realnega sveta v sfero iracionalnosti, kjer prazen trebuh ni več argument zoper njo. Na tem ni voju je ona vladar, ki deli namesto kruha blagoslov. Ravno na ta beg iz realnosti opozarja punt pri Prešernovem spomeniku.

Pred kratkim časom se je naša javnost zgražala, koliko denarja je bilo potrošene ga za rešitev dveh mladih fantov, ki sta se v neugodnih vremenskih razmerah odpravila v gore, čeprav ni posredoval helikopter, ki je stal, ker ni bilo sredstev za njegove dele. V trenutku, ko pa je potrebno spremljati štafeto, helikopter poleti. Skupina alpinistov, gorskih reševalcev, mladinskih vodnikov in vojakov planinske enote je pa bila presrečna, da je *mladinska* štafeta šla na pot. Je že res, da je človek največja vrednota naše družbe, ampak vrednota je, dokler ustvarja in s tem daje. V trenutku, ko pa zahteva od družbe, da ga reši in zato porabi določena sredstva, je v drugi vrsti; prednost ima namreč štafeta. Zato zahtevam, da se poda natančno poročilo, koliko nas je ta štafeta stala. Naslednjič, ko helikopter ne bo poletel zaradi finančnih težav, se spomnimo na štafeto mladosti. Tako bomo umrli z nasmehom na ustih.

Verjamem, da rabimo še naprej takšen UK-a, kot je sedaj, ko zna biti tudi razposajen in pravokativen, saj bo le tako uspel stresti oblast iz oblakov nazaj na zemljo. Smo na zemlji se lahko rešujejo naši problemi.

Le vkup, le vkup uboga gmajna.

SILVO ZAPEČNIK

Narodna tehnika Jugoslavije
uvaja letos jugoslovansko
tekmovanje v striženju ovac,
ki bo konec maja na farmi
Kmetijskega posestva Salaš v
okolici Zaječara.

Tehniko narodu in v 21.
stoletje, komentira Mladost.

Nekoliko kasneje, 11. julija,
sta ga obiskala dva inšpektor-
sta ga obiskala sta mu sta-
ja SNZ. Preiskala sta mu sta-
novanje in ga odpeljala na po-
stajo milice. Pri tem sta mu
povedala, da je utajil davke,
da bi mu to lahko tudi odpus-
titi, ne morejo pa mu odpusti-
ti, da je nenehno obkrožen z
lepimi ženskami.

Reklamo za Slim protein, s
pomočjo katerega v štirih
mesecih lahko zamenjate ko-
palke, čevlje in pričesko, ste
verjetno že večkrat zagledali
v slovenskem tisku. Verjetno
pa ne veste, da je lastnik fir-
me Protein iz Bačke Palanke,
najbolj znani napoj izdeluje,
razkazovalec mišic Petar Če-
lik. S svojo firmo je imel ome-
ljenih sedem mesecev v priporu-
kov. Ali je to zares storil, zaen-
krat še ni jasno, nekateri pod-
atki pa kažejo, da sum ni bil
utemeljen. Zakaj je bil potlej
novopečeni obrtnik, sicer v
svojem kraju priljubljena in
znana oseba, toliko časa pri-
prt?

Mladost razlaga zadevo ta-
kole: Lani je Petrova genera-
cija praznovala petnajsto ob-
letnico mature. Opolnoči je s
svojim kombijem razvozil
družbo po domovih. Tudi svo-
jo nekdanjo sošolko, sedaj
soprogo načelnika SNZ.

Študentski list (Študentski
list) se je lotil oglasov, v kate-
rih nudijo stanovanja v najem.
Njihova novinarka je telefoni-
rala stanodajalcu, ki je štu-
dentkam ponujal enosobno
stanovanje. Oglasil se je moš-
ki petdesetih let: »Ja, pogoj je,
da imate osemnajst let, da ste
privlačni, atraktivni, po mož-
nosti črnlaska ali plavolaska,
ostalo pa se bomo zmenili.«

Ob takih pogojih ni čudno,
da si nekateri bolj občutljivi
raje poiščejo nekoliko manj
komfortna stanovanja. Re-
porterji tega istega Študent-
skega lista (Študentski list) so
poiskali stanovalce v jaških,
po katerih teče napeljava
po centralne kurjave. To zago-
tavlja gretje betonskih jaškov,
za ostalo pa se znajdejo sta-
novalci sami. Tisti, ki se nase-
novalci sami. Tisti, ki se nase-
lijo za dalj časa, svoja vzmet-
na opremljajo s starimi vzmet-
nicami in najbolj nujnim in-
ventarjem. Prebivalcem se ni
treba bati nasilnih stanodajal-
cev, bojijo pa se miličnikov in
podgan.

S tehničnimi problemi se
ukvarja tudi zagrebški Stu-
dentski list. Težave imajo z
restavracijo renoviranega
študentskega doma Cvjetno
naselje. Strop le-tega je na-
mreč obložen z zalepljenimi
ploščami, ki rade odpadajo.
Dosljej se je to sicer dogajalo
le ponoči, vendar bodo po ra-
čunu verjetnosti prej ali slej
zadele tudi kakšnega obedu-
jočega študenta. Tudi to ver-
jetno ne bi nikogar posebej
vznemirjalo, vendar pa se
enako lahko zgodi tudi kakš-
nemu udeležencu bližajoče
se univerziade. Zato namera-
vajo napako do takrat odpra-
viti. Ugotovili so, da se inšta-
lacije, ki so na stropu, pogosto
kvarijo in voda, ki izteka, raz-
moči lepilo. Žal pa pri nas
menda ni moč dobiti boljših
cevi in ventilov. Zato bo izva-
jalec del, ki se slučajno ime-
nuje Tehnika, zadevo rešil na
izviren jugo-tehnični način:
pod vse ventile bodo postavili
ponvice, v katere bo ob okva-
rah tekla voda.

JOKULATOR

SEVERNIK IN JUG

Severnik je povabil Jugu v goste. Jug se je pripeljal k njemu v kočiji iz voska. Ko so se najedli, je Severnik pospremil Jugu, ker je mislil, da se mu bodo koleša zdobila in bo moral peš nadaljevati pot domov.

Cez nekaj časa je Jug povabil Severnika k sebi. Severnik pa se je k njemu pripeljal v ledeni kočiji. Ko so se najedli, je Jug pospremil Severnika. A Jug se je peljal v Severnikovi kočiji, pri tem pa so se zdobile in stopile vse ledene špice na kolesih, da je moral Severnik peš domov. Tako je Jug vrnil pogostitev.

Zgoraj navedena basen, ki je pobrana iz knjige zbranih slovenskih basni, pač ilustrira tudi dandanašnji odnos juga do severa. Namreč, vzemimo spet te nesrečne dogodke okoli štafete in videli bomo, da je Anderlič lepo pogostil in pospremil na pot Lazovića, a sam se je vrnil z Jugu s polomljenimi špicami, z razcefrano srajco in ves poklapan. In prejšnji četrtek je bil Lazović spet na obisku na Severu, celo v Bohinjski Bistrici, in severnjaki so ga spet lepo sprejeli in pospremili.

Vse pobude slovenske mladine, da jih spet naštejemo po vrsti: sprememba štafete oziroma njena ukinitve, civilno služenje vojaškega roka in ukinitve 133. člena kazenskega zakonika, so tiste nesrečne špice severnega koleša, ki se zaradi hotenega Jugovega nerazumevanja polomijo in se stopijo ob vsakem Severnikovem obisku pri Jugu. Basen nas pravzaprav uči, da je povsem naivno in nerealno pričakovati, da se ledene špice na jugu ne bi zdobile in stalile. Gre za drugačno mentaliteto, za drugačno ozračje, nenazadnje za drugačno temperaturo.

Ne le, da so se stopile glavne osi slovenske mladinske organizacije, tudi ostale pobude, takomenovane odrasle slovenske politike, niso daleč od pravil basni. Saj je v četrtek v Carlskega doma Ciril Ribičič dejal, da se v Beogradu ne počuti nič boljše, kot se je počutil ob napadih ortodoksnih Slovencev tisti večer. Namreč v Beogradu ga gledajo po strani še iz časov, ko se je boril proti preglasovanju v skupščini in se postavil v vrste ustavobraniteljev.

Torej kaj nas uči basen?

Da starodavnih pravil ni moč odpraviti, niti s samoupravljanjem, niti s federacijo, niti s socializmom?

Ali nas basen sili k nekakšnemu statusu quo? To verjetno ne bo držalo, saj se tudi v naravi vse nenehno spreminja, a kaj tvori konstanto, ki konstituira pravila basni? Katera je tista strašna resnica, ki drži kot pribito?

Pa si oglejmo temperaturni razpon na Jugu, o katerem poroča tudi mastni okvirček v Sobotni prilogi Dela:

V sedmih dneh, med sejama zveznega odbora (sekretar tega odbora je Lazović) je prišlo na predsedstvo jugoslovanske mladine na stotine pisem in brzojav, v katerih pisci soglašajo z odločitvami predsedstva v zvezi s plakatom Novega kolektivizma in zahtevajo politično in kazensko odgovornost za vse, ki so pripomogli k tej provokaciji.

Pravzaprav so pisma začela prihajati že po »operaciji hlod« in po pobudah za civilno služenje vojaškega roka.

Konec decembra pošljejo ogoročeno pismo z izredne seje predsedstva OK ZSM Kragujevac, na kateri so bili tudi prvi nosilci štafete iz leta 1945: »Kako bi se štafeta zaščitila pred skrunjenjem in omalovaževanjem, ko je očitno, da del slovenske mladine ni sposoben organizirati te manifestacije?«

Miloš Somber zato predlaga, da štafeta ne krene s Triglava, temveč s Sutjeske. »To bi pomenilo močno sporočilo in poduk vsem, ki kolebajo in nasprotujejo politiki ZKJ.«

Kotorsko mladinsko vodstvo sporoča: »V imenu mladih Jugoslavije se ne morejo in ne smejo vezati simboli genocida in fašizma. Milijon in 700 tisoč jugoslovanskih žrtev uči in opominja, kako je vsemu svetu dovolj en Jasenovac ali ena Kozara.«

Dragan Zekić iz Osijeka, nosilec štafete leta 1973, pa pravi: »Ne dovolite, da nas skupina nam tuje ideologije razdvojuje in vodi do mračnega jutrišnjega dne.«

Milan Stefanović pa predsedniku zvezne konference ZSMJ piše in ves iz sebe od dogajanj v zvezi s štafeto in dnevom mladosti predlaga, DA SE SLOVENSKI MLADINI ODVZAME PRAVICA, da štafeta odide iz te republike IN DA SPLOH PRIDE V TO REPUBLIKO.

Na razširjeni seji OK ZSMS Rožaje ugotavljajo, da je sporni plakat samo »nadaljevanje težnje dela mladih iz Slovenije, ki želijo nekaj novega, česar večina mladih v naši državi ne razume.« Tamkajšnje mladince posebej skrbi to, da se takšne stvari dogajajo v okolju, kjer je standard na zavidljivi ravni, kjer je malo nezaposlenih in polno revolucionarnih tradicij.

Dovolj citiranja iz Delovega mastnega okvirčka. Le še ta pripoma, da so tovrstna pisma prihajala baje iz vseh krajev Jugoslavije, a med njimi ni bilo mogoče najti niti enega pisma iz republike Slovenije.

Ker Zvezno konferenco ZSMJ, na čelu s Hašimom Redžepijem, in Zvezni odbor na čelu s Milanom Lazovićem, še vedno vznemirjajo in zanimajo okoliščine, v katerih je prišlo do sprejetja plakata, je baje predsednik RK ZSMS Tone Anderlič obljubil razčiščenje po odhodu štafete, oziroma po slovenskih festivalskih dneh.

In RS bi se rad priključil temu razčiščevanju s tem, da bi nekake četrta povabili v svoj studio:

— predsednika Zvezne konference ZSMJ Hašima Redžepija, seveda če se je že vrnil s službene poti po Romuniji,

— Milana Lazovića, sekretarja Zveznega odbora za pripravo štafete, tistega človeka, za katerega že veste, da se v četrtek 19. 3. ni odzval našemu povabilu in ni prišel v naš studio,

— Toneta Anderliča, predsednika Republiške konference ZSMS,

— Boruta Šukljeta, člana predsedstva RK ZSMS.

Jasno pa se postavlja veliko vprašanje, če se bosta našemu povabilu odzvala Redžepi in Lazović, s slednjim imamo že slabo izkušnjo. Za naša dva: predsednika Anderliča in člana predsedstva Šukljeta, pa smo prepričani, da bosta prišla, saj bosta odigrala štafetni nogomet na domačem igrišču, na domačem radiu, pred domačim občinstvom, ki jima sicer lahko marsikaj zameri, a kljub temu navija zanj v tekmi z zveznimi rabsodniki.

Torej ali se bo v četrtek Jug pripeljal k nam, Severnikom na obisk v svojih voščenih kočijah, kajti mi jih bomo spet dobro pogostili in v skrbi, da se jim ne polomijo kolesne osi, pospremili do meje.

VeRuška
objavljeno 23. 3. 87
na RS 89,3 MHz UKW
104,3 MHz UKW

ZVEZDE, ZVEZDI-CE*

Vsaka dobra prireditelja ima svojo zvezdo, boljše ko je prireditelja, več ima zvezd, večji ko je cirkus, bolj zveneča ime na nosijo zvezde. Če bi Jugoslavijo prekrili s platnom, bi dobili največji cirkus na svetu. In če naša prva trditelja drži – torej trditelja, da je število zvezd premo sorazmerno z velikostjo cirkusa, – potem bi v Jugoslaviji našli za celo ozvezdje zvezd. Jugoslavija je podobna gromozanski paradi popularnih.

V soboto, 21. 3., so eno takih cirkuških aren postavili v Bohinju. Nedvomno je šlo za eno večjih aren v teh krajih. In akrobacij bohinjskih artistov ne bi smeli tako hitro pozabiti. Spomnimo se samo junaških mladincev iz Zaječara, ki so na vsak način hoteli videti in morebiti tudi reševati štafeto mladosti. Le tega niso vedeli, da je triglavski trapez prekletost vrtoglava reč, da nima razpetih varovalnih mrež in da lahko artisti ob najmanjši nepazljivosti razbijajo svoje betice in preostale kosti na trdem zmrznjenem asfaltu. Naš cirkus je torej takšne vrste, da bi bili radi vsi zvezde, najmanj poklicani bi se radi guncali na trapezu, najbolj bebavi bi dali glavo levo v usta.

Lahko bi omenili tudi direktorja bohinjske cirkuške arene Lazovića. Nedvomno zvezda vredna vseh svetovnih velebavišč. Človek, ki bi lahko uspel v Disneylandu. Avtoritarno je vodil celo predstavo, vse nevidne vrvice so se stekale v njegove roke. Nekajkrat se je sicer sprl s podrejenimi, vseeno pa dogajanje na areni ni bilo ogroženo.

In noben kronist bohinjske arene ne bi mogel mimo Tomaža Terčka, sicer specialista za povezovanje cirkuških točk. Tomaž je res univerzalen. Komentirati zna beograjske masovne cirkuške točke, povezovati zna vojaške parade, povedati zna, kaj se dogaja na Kredarici in nenazadnje,

vse dvomljivce, strahopetce in cinike zna pomiriti. Tako je v četrtek zvečer cirkuškemu občinstvu oznanil, da je situacija na triglavskem trapezu močno zapletena, da se pod samim stropom šotora dogajajo nepredvidljive stvari, da pa ni razloga za strah. Gledalce je pomiril z ganljivo mislijo, da niso prav nič zaskrbljeni, pač pa močno vznemirjeni. Vznemirjeni seveda zaradi štafete.

In če že naštevamo zvezde bohinjske cirkuške arene, moramo omeniti še makedonskega rodoljuba Kocovskega, sicer sekretarja jugoslovanske mladinske organizacije, ki je raje govoril nam vsem razumljivi jugoslovanski jezik, kot pa le peščici izbrancem razumljiv makedonski jezik. Prav tako ne bomo mogli mimo godbe, ki je ljudi zabavala z nepredvidljivimi izpadi. In še bi lahko naštevali zvezde bohinjske arene. Najbrž bi jih naštel za manjši astrološki leksikon.

In v teh zvezdnatih cirkuških krajih veljajo višavam primerni zakoni. Gre za astrološke zakone, saj v teh krajih niti fizikalni zakoni več ne veljajo. In seveda tudi drugi zakoni: cirkus je pač prostor, kjer odpove celo pravo in logika. Usodo cirkusa in cirkuških zvezd lahko preberete v horoskopih.

In kaj bi se zgodilo, če bi kdo s teleskopom predrl cirkuško platno in na nas gledal »od zunaj?« Kaj bi se zgodilo, če bi kdo od zunaj gledal v Bohinjo? Iz kakšnega oddaljenega observatorija bi se morda komu zdelo, da gleda v sanatorij. Če bi kdo s teleskopom videl šesterico neopremljenih, premraženih in izgubljenih mladincev iz Zaječara, kako po snegu iščejo štafeto, »bratstvo, zajedništvo« in avnojskega duha, bi se najbrž zgrozil. Prepričan bi bil, da vidi verske blazneže, romarje, ki po kolenih lezejo na golansko planoto. In to v največjem snežnem metežu!

In kaj bi rekel kakšen resen astronom, če bi slišal Tomaža Terčka, ko govori, da komaj čaka, kdaj bo štafeta krenila, ko govori, da je že ves vznemirjen in da se prav nič ne boji snežnih zametov in plazov? Kaj bi rekel kakšen prihuljen ogleduh, ko bi slišal Trčkovo govorjenje o vznemirjenosti in hkrati gledal totalno dolgočasno publiko? Edina stvar, ki bi mu lahko prišla na misel, bi bila, da Trček za nos vleče celo cirkuško publiko in jo prepričuje, da je predstava vznemirljiva, zabavna, inteligentna in sodobna. In spet bi si ogleduh lahko mislil, da gleda sanatorij. Kaj bi si šele mislil, ko bi videl direktorja arene Lazovića, njegov bel šal in fiksne ideje?

In kaj bi rekel ogleduh, ko bi videl malega Aljošo, kako bere domačo nalogo? Rekel bi si: ubogi otrok, le kaj so mu naredili, da tako sveto verjame v čudežno moč ene same paličice. Pa čeprav

štafetne palice. In zakaj malemu Aljoši niso povedali, da so vse stvari okrog paličice le pravljica? Cisto nekaj drugega je namreč, če verjameš v pravljico in s tem v čudežno paličico, kot pa, če verjameš sami paličici brez pravljice.

In kaj bi rekel ogleduh, ko bi videl cel cirkus zvezd, celo meglenico zvezd? Spet bi se zgrozil.

Zgrozil, zakaj? Zato, ker preveč gostim meglenicam usoda ni naklonjena. Zvezde morajo biti posejane enakomerno, med njimi mora vladati red. Takšnega stanja pa pri nas ni. Očitno je naša meglenica v fazi resnega krčenja, v fazi približevanja črni luknji. Torej luknji, ki požira zvezde in cele cirkuse. Smo družba, ki je nekoč doživela eksplozijo, nezadržno širjenje in razvoj, se potem zaustavila in obrnila svojo pot. Prišli smo torej v fazo implozije, v fazo nezadržnega krčenja in zgoščevanja, v fazo, ko niti astrološki zakoni ne bodo več veljali. Smo v fazi spremembe materije v čisto energijo, črno luknjo.

ALI ŽERDIN
objavljeno 23. 3. 87
na RS 89,3 MHz UKW
104,3 MHz UKW

ANTIFAŠIZEM

Primeri: »nazi-punk« (Ljubljana), »nmacistična himna« (Ljubljana), »Laibach« (Ljubljana), »fašistični izgredi mladeničev« (Idrija), »spomenik sprave« S. Hribar (Ljubljana), »fašistično praznovanje rojstnega dne« (Sarajevo), »fašistični plakat« (Ljubljana, Beograd)... Nemara bi se dalo izbrskati še kakega, toda naj to zadostuje. Vsekakor pa bi v tem kontekstu kazalo premisliti tudi nalepko »meščanske desnice« (ki je – kot vse kaže – postala nosilni element nekega partijskega dokumenta!), številne obsojene »baliste«, torej fašiste, različne »fundamentaliste«, nergače in druge s 133 členom požegnane osebe in skupine. Gre za »pojave«, ki jih je mogoče zbirno predstaviti tudi takole: sila meščanske restavracije, nacionalisti, separatisti, iredentisti, anarholiberali, malomeščanski radikali in demagogi, birokratski dogmatisti in centralisti, informbirojevci, reakcionarni kler in »podobniki«...

Od kod in čemu tovrstna izjemno ekstenzivna produkcija sovražnikov, produkcija negativne moči, ki se steče v najnovejšo: hiperprodukcijo fašizmov? Kajti »fašizem«, »fašistični izgredi«, »fašistične provokacije«... so v teh okvirih produkcije »noviteta«, »nova kvaliteta« v samoupravljanju nastajajoče (hiper) produkcije, ki jo novejša zgodovina v takih oblikah in funkcijah ne pozna.

Problem metodološkega pristopa

Toda o fašizmu, nacizmu, nacifašizmu in podobnih žetončkih ne mislim govoriti. Kajti o tej »stvari« se iz socialističnega, samoupravnega in komunističnega obzorja in konteksta, ki ga le-ta obvladuje z močjo svojih ideoloških aparatov, lahko reče zgolj toliko, kolikor se iz reaganovskega lahko izreče o socializmu, samoupravljanju, komunizmu... Gre za raven psovanja, ki se ji je treba izogniti. Stvari je treba vsaj nekoliko zasukati in skušati misliti sam kontekst in podtekst produkcije fašizma.

Da ne bi zapadli v past dokazovanja realno obstoječega ali ne-obstoječega fašizma – češ da fašizem v določenih pojavih je ali ni (kar je mogoče zaslediti v nekaterih anti-argumentacijah oblastnemu diskurzu, ki se tako zapletajo v njegov circulus viciosus dokazovanja), je treba v izhodišče postaviti trditve, da fašizem realno eksistira, da ima svojo logiko, ki se nenehno odkriva in razkriva v določenih »ekscenčnih pojavih«. Vprašanje, ki pa ga velja zastaviti, je, katera je tista točka, preko katere (skozi katero) se »fašistični eksces« producira kot taki?

Do odgovora na vprašanje po tistem mestu, s katerega je mogoče konec koncev vsak izvensistemski »eksces« označiti za fašističen, ker je (logično!) po definiciji (kot izvensistemski) protirevolucionaren, je mogoče priti preko ovinka prikaza specifičnega mehanizma (nenehne) vzpostavljanja jugoslovanske enotnosti, ki se je kot tip funkcioniranja samoupravnega sistema izkazal (še!) po smrti predsednika Tita. Gre za obrat v funkcioniranju imena očeta v pogojih socialističnega samoupravljanja.

Navkljub številnim poskusom nastavitve tim. »pozitivnega programa« (platforme) jugoslovanske družbe (stabilizacija, tehnološki in podobni razvojni koncepti in tako v neskončnost), se le-ta v spremenjenih pogojih socialističnega samoupravljanja ne obnese. Ne da ne funkcionira, temveč funkcionira kot nemožnost.

V obdobju rasti Jugoslavije, ki ga opredeljuje ime predsednika Tita, tega ni bilo opaziti. Kajti sistem ni funkcioniral na osnovi »pozitivnega programa«. »Pozitivni program« je bil namreč akcidentalna (vnanja) funkcija »simbolne pozicije« očeta. Na ta način sta učinkovito funkcionirala tako »simbolna« funkcija kot »pozitivni program«. V trenutku pa, ko se je »simbolna« funkcija skrhal, ko je samo ime predsednika začelo funkcionirati kot Simbolna funkcija, ne več njegova osebnost neposredno (ker je oče izginil s scene) in ko je bilo treba na mesto nastale praznine nastaviti »pozitivni program«, se je izkazalo, da to ne gre oziroma da bi bila cena tega prehoda za nekatere segmente oblasti (nekateri trdijo, da za večino) predraga in nemara celo nevarna.

Poskus zasedanja praznega sistemskega mesta s strani te ali one KOLEKTIVNE subjektivne sile (Zveza komunistov, kolektivno predsedstvo države, elitne idejno-politične enote, morda v prihodnje – kot nekateri napovedujejo – tudi JLA) se je prav tako pokazal kot neuspešen. Kaj torej?

Po moji hipotezi (kajti tem »stvarem« se ne da pristopiti drugače kot hipotetično) govori zgodeno v prid trditvi, da je prav trenutno izpraznjeno mesto, tisto, na katerem ves sistem socialističnega samoupravljanja stoji in pade,³ per definitionem negativno. V pogojih socialističnega samoupravljanja se ga sploh ne da »pozitivirati« drugače kot z individualno subjektiviteto, ki pa je spet v teh istih pogojih in

banja ukinjanja obstoječega stanja, ki je organizirano kot sistem, je (dokončna?) samovzpostavitev na oznaki anti. To je začetek in konec, to je resnica začetka in resnica konca te zgodovinske drže sploh.

prav zaradi prejšnje individualne zasedbe, ki se je končala v želji po kolektivnosti (kolektivno vodstvo države, partije, splošna dezindividualizacija, ki funkcionira kot nedotakljivi (dolgi mr-tvim) nemogoča. Odtod sklepam na nujno negativne nadomestitve pozitivitete, na negativno nadomestitev »pozitivnega programa«.

Pri zagrabitvi vprašanja »pozitivnega programa« v pogojih jugoslovanskega socialističnega samoupravljanja ne gre spregledati dejstva, da je podstat vseh poskusov osnovnega pozitivnega prešitja, vzpostavitve nosilnih programskih koncepcij te družbe (nosilne koncepcije so v tem oziru: socializem/samoupravljanje in republika/federalizem) že negativna! Saj gre za znano formulacijo »gibanja, ki ukinja obstoječe stanje«. Prav na tem »gibanju, ki ukinja obstoječe stanje«, so nastavljene vse nosilne programatske koncepcije združitve številnih raznorodnosti in raznoterosti Jugoslavije. Prva in zadnja črka tovrstnega negativnega gi-

Nekoliko manj abstraktno se to da pokazati na osnovni shemi dane oblastniške (ne državne in ne politične) drže, ki v nekem sprevrnem oziru spominja na iskreno samovzpostavljajočo se otroško držo in ki se glasi: »NE (to) in NE (ono)«. Najbolj oprijemljiva sta v tem oziru dva sveža primera. 1. STRAJKI, kjer se oblastniški diskurz zateka v pozor: »NE legalizacija in NE prepoved«, ter 2., ki se nanaša na vlogo SZDL v danem družbeno-političnem (ne političnem, ker političnega v samoupravljanju sploh ne smemo poznati in ga tudi ne poznamo) sistemu, kjer oblast (ne država, ker tudi to imamo le kot odmirajočo, se pravi povampirjeno) vzklika: »NE transmisija in NE alternativa! (Tovrstno razkazovanje bi lahko potegnili v neskončnost in »končali« recimo v znani pozicijski samoupravljanja kot transcendentnega, kot tretjega glede na »prva dva« sistema, na kapitalizem in socializem, toda to ni predmet tega zapisa).

Če pa bi (v neki hipotetični situaciji) to oblastniško držo lahko vprašali: Kaj potem, če NE to in NE ono? »Pozitiven« odgovor bi nemara bil takšen, da bi začel z »ANTI« – nakar bi sledila toča ideološke govornice, ki hoče histerizirati zastopnike kakršnekoli pozitivne zahteve s tem, ko jih skuša vpotegniti v svoj krog dokazovanja stigme, ki v tem trenutku nastopa kot fašizem. Tako se lahko na mestu pozitivnega programa konstituira ANTI – karkoli že pač, v tem trenutku ANTIFAŠIZEM, ki pa hkrati zavzema mesto zadnjega ANTI – v celotni verigi ANTI-IZMOV, kot njihov najočitnejši zastopnik v boju proti vsemu zlu te dežele.

V tem smislu se konstituira nova antifašistična fronta (v vseh njenih pojavnih oblikah) in možno je specifično prebujanje njenih določenih antifašističnih segmentov – npr. kot odgovor na žensko gibanje – Antifašistična fronta žensk. Eko-fašizem na ta način še ne obstaja samo zato, ker nimamo širšega ekološkega gibanja (Pri tem ne gre pozabiti, da so bili nemški Zeleni od nekaterih večinskih partij ob vstopu v parlament nemalokrat primerjani z gibanjem neljubega rjavega časa.) Ali pa – Antifašistična federativna republika Jugoslaviji.

Sklep, ki zadeva analitičen pristop vprašanju (hiper)produkcije fašizmov v Jugoslaviji bi po temtakem lahko bil naslednji:

1. v danem ideološkem polju in diskurzu je možna zgolj tematizacija FAŠIZMA KOT PSQV-KE, in sicer v mejah, ki jih določa prav ta fašizem producirajoči diskurz;

2. stopiti je treba IZVEN ideološke produkcije in razprav »o fašizmu« (te so najboljše produkcijsko sredstvo fašizma);

3. kot dejanski predmet tematizacije je treba nastaviti ANTIFAŠIZEM.

Kaže, da gre za najbolj nevarno preizkušnjo, s katero se je ta država sploh srečala v svoji dosedanjí zgodovini, časovno gledano pa za padec v predvojno, vojni in zgodnje povojni čas absolutne enosti in popolne prepovedi kakršnegakoli diferenciranja.

Vendar je odločilna razlika ta, da ne gre več za pojav (antifašizem namreč), ki bi bil obrnjen navzven, kot je to bilo v situaciji »izvirnega« antifašizma (pri Informbiroju je bila stvar obrnjena tudi navzven in le v manjšem delu navznoter), temveč za absolutno navznoter obrnjen pojav, torej za vasespodviti-antifašizem!!!

Nastavitev antifašizma v center tematiziranja pokaže, da gre pri pojavih fašizma v samoupravljanju za neko notranjo travmatično točko sistema socialističnega samoupravljanja sploh. Odtod je možno izpeljati tudi hipotezo, da je antifašizem dojeti kot nujni, konstitutivni, samoupravljanju notranji strukturni element, ki tukaj in zdaj funkcionira kot podstat in nadomestek vsem v nemožnosti vztrajajočim »pozitivnim programom; je tisto, ki bi rado funkcioniralo kot ime očeta. »Pozitiviteta« tovrstnega par excellence negativnega programa, pozitiviteta antifašizma pa se vzpostavlja natančno skozi oblastniško (ne državno in ne politično!) motoriko zavračanja vseh tistih programov in/ali elementov možnih programov (civilno služenje, jedrski referendum legalizacija štrajkov, neposredne volitve, nasprotovanje ženskemu vojaškemu usposabljanju in vseobsežni kontroli žensk...), med katerimi ima marsikateri pozitiven naboj in moč pozitivitete.

Glede na dogajanja v Jugoslaviji je povsem samoumevno, da je prav »Slovenija« kot prostor in čas (čeprav ne edini), v katerem se najbolj zgoščeno pojavljajo tovrstni programi in/ali elementi programov drugačnosti, najbolj na udaru oblastniške (hiper)produkcije dane govornice fašizmov.

Vase-spodviti – antifašizem

Toda o antifašizmu v Jugoslaviji sredi OSEMDESETIH LET (!) je treba povedati vsaj še naslednje:

1. da je to ABSOLUTNO RETARDACIJSKO-REGRESIJSKI POJAV, ki v tem oziru nima nobene primerjave v sodobni jugoslovanski zgodovini;

2. da poprejšnji nenehni očitki, nato pa še posebej GONJA v zvezi s »plakatom« frapantno spominjajo na nekatere zgodovinske pojave, ki jih tukaj ne smem poimenovati (člen 133 in njemu podobni), ki pa vsebujejo tudi takšne podtone, ki se jih da prebrati kot vsaj priprava, če že ne izpeljava PODRUŽBLJENE-GA UDARA;

3. da je antifašizem stvar, ki je vpisana v platformo jugoslovanske revolucije, avtonomije, da je torej tisti element, kjer oblast nastopi kot najbolj SRČNA STVAR POSAMEZNIKOVE NOTRANJOSTI, ki ponuja neskončno manipulativnost;

4. da je skorajda kakršnakoli racionalna argumentacija VNAPREJ OBSOJENA na to, da bo uvrščena med »fašizme« (kolikor se ji sploh uspe prebiti v masovne medije).

Po isti plati je vase-spodviti-antifašizem dosedaj najbolj radikalno priznanje, da se je neznaško število poskusov vzpostavitve »pozitivnih programov« skrhalo, da se oblastniški diskurz odpoveduje (!) izpeljavi tistega, kar imamo v imenu države: socializmu/samoupravljanju, federalizmu/republikam. Odtod sklepam, da ta oblast ustave ne jemlje resno in da je torej treba ustavo in oblast jemati skrajno resno.

(Hiper)produkcija fašizmov v Jugoslaviji, razprave o tako »obrobni« stvari, kot so štafeta, plakat, Laibach... potemtakem še zdaleč niso »zapravljane časa in energije«, kot nam to sugerira mišljenjska stranka »bistvenistov« (raznobarvni nosilci substancijalizirajočih nauk o skritem bistvu izza manj-pomembnih stvari), temveč so ključna zadeva duha našega časa. Še posebej to velja, kolikor skušamo pojav »fašizmov« misliti v podobi ANTI-drže, ANTIFAŠISTIČNEGA-VASE-SPODVITEGA-RAJANJA, ki bi se rado v najbolj iracionalnem možnem mediju skušalo nastaviti kot pozitiven program!

Kakšna je perspektiva, v kateri bi se na mesto ustave, boj za pravno državo, organiziranje kot funkcioniranje ustavnosti, za enakost pred Zakonom (ne pa pred Partijo!), za realpolitiko, osvobodeno ekskluzivizma, za razumno, civilizirano, če hočete sodobno in razsvetljensko (ker, kot kaže, drugače vendarle ne gre) politiko, nastavila temačnost vsepogostojočega vase sprevrnjenega antifašističnega boja, noč, v kateri bi vse krave postale črne?

TONČI KUZMANIČ

¹ Tako kot se v samoupravljanju in v socializmi ne da govoriti o politiki/političnem, državi/državnem, se ne da govoriti o krizi/kriznosti (katere eden pomembnejših elementov bi bila hiper-produkcija blaga, dobrin. Prejkone gre za drugače nastavljen družbe, ki producirajo (hiper)producirajo) presežno oblastniško (ne politično in ne državno) moč. Oblastoljubni in oblastoželjni produkcijski procesi o tem oziru nadomeščajo znane oblike produkcije stvari.

² Pogoji so spremenjeni toliko, da je predsednik Tito umrl.

³ Predsednik Tito kot fizična oseba in kot Simbolna funkcija očeta sta za samoupravljanje najbolj notranja konstituenta. Z ozirom na samoupravljanje nista nobena okrasa, ki bi se ju lahko prilepilo ali ne, ne glede na posledice za sistem. Zgodovina socialistične Jugoslavije po fizičnem umiku predsednika Tita najbolj priča v prid tovrstni nastavitvi.

⁴ V mislih imam nujni (?) izid danega razmerja sil, v katerem razsvetljenske, demokracijske procese odpirajoče potence nimajo pravih možnosti enakopravnega nastopanja glede na oblastniške strukture.

Intervju z Nikom Grafenauerjem in Dimitrijem Ruplom

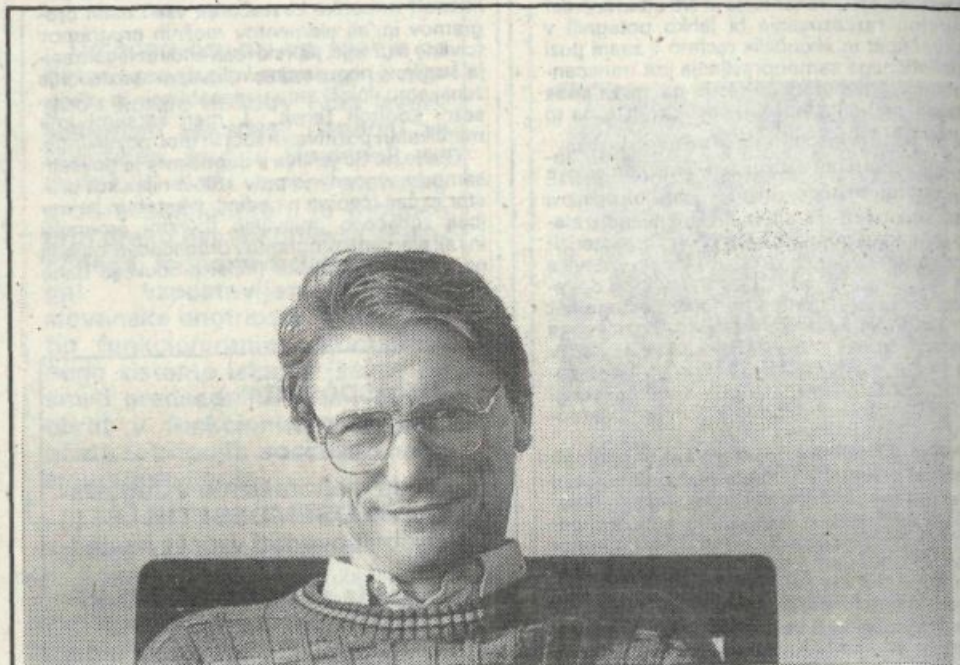
RAHLJANJE ZEMLJE

...državljeni smo bolj ali manj otroci, s katerimi »naši starši« počno kar je »v naše dobro«.

Prvi in obenem že tudi kritični zapisi o 57. številki Nove revije so se pričeli s »potrebo po argumentiranem dialogu, »razprava je na demokratičen in argumentiran način zavrnila...«. Kaj je ostalo od te demokratičnosti in argumentacije?

GRAFENAUER: Ta način političnega obravnavanja s stališči intelektualcev, ki se držejo podvreči kritičnemu premisleku obstoječi družbeni in oblastniški sistem ter monopolno politično vlogo ZK v njem, je znan in preizkušen. Vsi povojni zapleti s kulturnimi revijami, kot so bile Beseda, Revija 57, Perspektiva, Sodobnost, Prostor in čas, pričajo o tem, da argumentirana razprava v vzdušju politične gonje ni mogoča. Obsojati je vsekakor veliko lažje kot razumeti stvari, o katerih je beseda. To pač zahteva večji miselni napor in individualno držo. Z njo pa imamo Slovenci že od nekdaj težave, zato tudi prihaja do množičnega konfrontacijskega političnega obnašanja, ki temelji na manipulativnem izkrivljanju zapisanega, kot je to primer z Novo revijo 57, ne pa do dialoga, v katerem naj bi se družbeno »problematične« teze obravnavale v nadaljnjem aдекватnem razpravljanju. Zdi se, da hočemo na ta način preprečiti izpostavitve nekaterih resnic in dejstev, ki jih nečemo ne videti ne reflektirati, da se ne bi preveč zapletli v dvome o vsem; tistem, kar nam velja za samoumevno. V tem pogledu je bila simptomatična diskusija dr. Janka Pleterskega na seji predsedstva RK SZDL 27. 11. 1987, kjer je bilo objavljeno pisanje Nove revije. V njej se je dr. Pleterski postavil na stališče, da se o nekaterih zgodovinskih pojavih ne sme misliti in razpravljati brez vnaprejšnjih omejitev, česar ne morem razumeti drugače kot implicitno zavzemanje za avtočezuro in za veljavnost člena 133 KZ SFRJ.

RUPEL: Dovolite, da popravim Vaše vprašanje. Mislim, da ne gre za »kritične zapise«. S sintagmo »kritični zapisi« si predstavljam članke, razprave samostojnih avtorjev, ki na podlagi nekega branja, doživetja... spontano in po svoji lastni odločitvi razložijo svoje stališče, čeprav tudi negativno. Tega ni bilo. Morda tu pa tam kakšna izjema v Delovem poštnem predalu. Sicer se je »kritika« — kot že tolikokrat — začela z vrha. Kot je znano, je bilo zaporedje naslednje: 1. tiskovna konferenca predsednika SZDL, 2. stališča predsedstva CK ZKS, 3. razprava in »sklepna beseda« na predsedstvu RK SZDL. Vmes so nekaj svojega rekli sodelavci Nove revije in njen svet, vendar je bil to »glas vpijočega v puščavi«. Zanimivo je tudi to, da na Založniškem svetu Cankarjeve založbe ni bilo nobene razprave, ampak so njegovi člani (skupaj z Grafenauerjem in menoj) vzeli na znanje sklepe »koordinacijskega odbora za kadrovska vprašanja« pri RK SZDL. »Kritični zapisi« so se začeli pri politični obsodbi z vrha in končali z odstavitvijo urednikov in predsednika sveta Nove revije. To moram povedati zaradi zgodovine, če hočete. Seveda nimam nobene moči, da bi se upi-

Niko Grafenauer

ral tej mašineriji. Pri nas se tem stvarim pač tako streže.

Če vemo, da je sistem tak, kot sem ga opisal, in tak sistem nam je preprosto dan, ker smo se vanj pač rodili in si ga nismo izbrali po svoji volji, potem smo lahko »zadovoljni«, da zaenkrat ni bilo represivnih ukrepov. Toda od demokratičnosti in argumentiranosti smo vendar še zelo daleč. Če rečem zelo preprosto: državljani smo bolj ali manj otroci, s katerimi naši »starši« počno, kar je »v naše dobro«. To je, če parafraziram Mitjo Ribičiča, »otroški vrtec demokracije«. Res pa je, da se mnogi državljani dobro počutijo, če nekdo skrbi zanje in jim sproti pripoveduje, kaj je »ajs« in »fuj« — pa če jih pogladijo po glavi in rečejo, da se morajo poboljšati. Kar naprej je ta otroški vrtec. Ne vem, če smo Slovenci zares odrasli, to pa seveda nekaj pomeni tudi za našo nacionalno usodo.

Pomeni dejstvo, da je ta tematska številka vendarle zagledala luč dneva (kar bi še ne tako daleč nazaj bilo nemogoče) kljub odklonilnim stališčem vendarle nek premik v sferi »sožitja različnih mišljenj«?

GRAFENAUER: V tem vidim nedvomen uspeh naše »mladoslovenske« politike, ki je med drugim tudi posledica tega, da se mora ukvarjati z realnimi družbenimi problemi, ki jih vsakodnevno naplavlja na površje jugoslovanska kriza. Ta politika je torej dosti bolj pragmatična kot ideološka, kar pomeni, da je na eni strani ves čas pod udarom jugoslovanskega in domačega ideološkega dog-

matizma, na drugi strani pa pod pritiskom vseh produktivnih družbenih tokov, ki tudi njo samo osvobajajo in odmakajo političnemu ekskluzivizmu, s čimer se eo ipso utrjuje njen pragmatični značaj. Jasno pa je, da vse to še ne pomeni njene demokratizacije, ampak zgolj liberalizacijo v okvirih leninske politične koncepcije družbe, v kateri popteka razredni boj, ki se dandanes najpogosteje reducira v konflikt med inteligenco in politokracijo. Koliko resnice je v tej trditvi pač kažejo številne obsodbe družbenopolitičnih organizacij, ki nastopajo zoper 57. številko Nove revije. Hkrati pa je tudi res, da vsaj zaenkrat ni organiziranega napada na revijo iz vrst slovenskih kulturnikov, če seveda izvajamo nekatera imena, ki so bila ob takih priložnostih tudi v preteklosti zmerom med pogromaši.

RUPEL: Da je 57. številka Nove revije sploh izšla, je najbrž pomembno in razveseljivo. Seveda v kontekstu splošne situacije otroškega vrtca. Gotovo je to dokaz »sožitja«, toda to je sožitje staršev in otrok.

Kam merijo preproste linearne navedbe Prispevki-Osnutek-Alternativa gibanja, ki se pojavljajo v precejšnjem številu člankov? (In kakšna vloga bi dejansko lahko pripadala gibanjem kot so mirovniško, gibanje za civilno družbo, ekološka gibanja, ženska in homoseksualna gibanja... itd?)

GRAFENAUER: Vse to je po Uveljavljenem konfrontacijskem načelu »kdor ni z nami, je proti

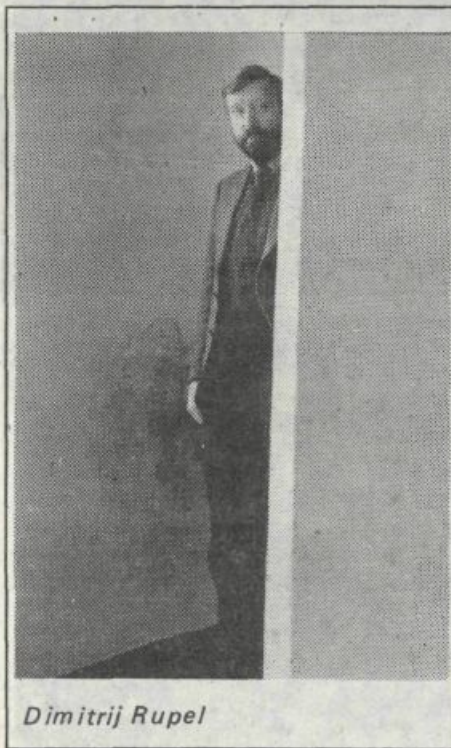
nam» naperjeno zoper individualizacijo in diferenciacijo družbenega dogajanja. Gre za težnjo, da bi se sproduciral sovražnik in uveljavila politična represija, namesto da bi se sprostila interesna dinamika družbe, ki je edina lahko produktivna, saj prinaša v okorele kalupe socialnih komunikacij žive spodbude in optimalne politične učinke.

RUPEL: »Linearne povezave« so pač linearne povezave. Če vas zanimajo resnične povezave, Vas moram razočarati. Za Osnutek plakata sem izvedel iz časopisov. Kot državljani sem seveda zgrožen nad recepcijo tega, kar počne »Novi kolektivizem«. Da je vse skupaj nekam otročje, mi dokazuje vedenje številnih komisij, ki so plakat sprejele. Ko jih je nekdo od zgoraj nadrl, so zlezle vase in rekle: »saj nismo tako mislili«. Še en argument za tiste, ki sodijo, da so mladinci in državljani nasplošni nadzorstva. Tudi kar zadeva različna »alternativna gibanja«, sem bolj opazovalec kot sodelavec. Ta alternativna gibanja so — rečeno najbolj splošno — dokaz, da t. i. samoupravni sistem ni dovolj odprt, da bi jih integriral v družbeno življenje. Škandaloznost, ki se jim pripisuje, je dokaz za nizko politično kulturo naše dežele. Če pa seveda pristanemo na perspektivo otroškega vrta, je lepo, da ta alternativna gibanja sploh obstajajo in da niso odpravljena kot paglavstvo. Tisti najnaprednejši od naših politikov se — kolikor to stvar prav razumem — zavzemajo, da bi ob vladojoči kulturi nastala nekakšna »obkultura«, ki ne bi bila niti proti-kultura niti pod-kultura. S tem bi se dalo živeti. Tudi Nova revija spada v takšno »obkulturo«, saj ni niti za geto niti za to, da bi nadomestila obstoječe kulturne sisteme. Toda ti najnaprednejši naši politiki so nekam slabotni in tudi strah jih je malo. V skrajni situaciji nas bodo odvrgli kot odvečno breme, s tem pa nas bodo pahnili v položaje, ki niso naši. V boje, ki niso naši, če se izrazim po Mastnakovo. V glavnem se bomo razkropili in gojili vsak svoj vrtiček. In smo že spet pri vrtcih in vrtičkih.

Pomeni »...nova koncepcija slovenstva...«, kakor je imenovana v besedi Uredništva v 57. številki, poskus napovedi reinkarnacije že skoraj pokopane, ali pa morda zgolj osvežitve utrujene biti, ali pa bi se lahko izkazalo, da je to le še en input v smisel slovenstva, ki bo prispeval svoje k historiatu tovrstnih poskusov in k dodatni zmedbi znotraj travme imenovane: biti Slovenec?

GRAFENAUER: Se vam zdi, da je biti Slovenec travmatični način biti? Če to povežem s svojo individualno eksistenco, pomeni, da ta ne more biti drugačna kot travmatična. To je vprašanje, ki ga po mojem mnenju ni mogoče generalizirati ne na individualni ne na nacionalni ravni, zato bi ga, če naj se izognem aporističnemu označevanju te eksistence, raje vpostavil v oklepaj. S tem seveda vprašanje samo ni izbrisano s sveta, vendar pa zame znotraj premisleka o slovenstvu kot usodi ni bistveno, saj suponira potlačenost in temu komplementarno zavest, da ta usoda ni ustrezna. O slovenstvu je vsekakor možno razmišljati tudi na ta način, vendar pa se »Prispevki za slovenski nacionalni program« ukvarjajo z realiteto, ne pa z idejo slovenstva, ki bi bila realiteti nadrejena. Tu pa smo pri jedru vašega vprašanja. Zanima me namreč, iz kakšnega pojmovanja slovenske zgodovinske resničnosti je mogoče ugotavljati, da se »Prispevki« napoveduje »reinkarnacija že skoraj

pokopane?« Tako je mogoče govoriti samo, če jemljemo pojem naroda in nacije kot idealistično kategorijo in se z njo spopadamo na marksistični oziroma paramarksistični ideološki ravni. To pa res spada v devetnajsto stoletje in na »smetišče zgodovine«. Zame je narod realiteta, ki je ni mogoče obiti z nobenimi ideološkimi izvijanji ali fragmentarističnimi družbenimi promocijami. Če pa vseh sestavinah naše realitete Slovenci dandanes zares še napol tičimo v 19. stoletju, to nikakor še ne more pomeniti, da apriori spada v 19. stoletje tudi premislek o tej realiteti, razen seveda, če si ne zatiskamo oči pred stvarnostjo in si po znanem progresističnem receptu ne domišljamo, da je mogoče kar tako preskakovati epohalne determinante, ki določajo način našega zgodovinskega bitja.

Dimitrij Rupel

Ne morem se znebiti vtisa, da izhaja tovrstno označevanje »Prispevkov« prav iz takšnega voluntarističnega samoslepila, kajti prepričan sem, da se brez zavesti o globalnih vzrokih, ki nas kot nacijo zgodovinsko zadržujejo zunaj sodobnih tehnoloških trendov postindustrijskega sveta, tudi v parcialnih družbenih dogajanjih ne bomo znali ustrezno formulirati. To pa seveda pomeni, da se ne bo nikakor razvijala zavest o nas samih; če pa ne bomo kot narod zmogli te individualistične samo-zavesti, ki nas edina šele more promovirati v nacijo, potem bomo lahko zares v nedogled razpravljali o travmi biti Slovenec in se obstrukcionistično zmrdovali nad našo klavirno usodo.

RUPEL: Biti Slovenec je bilo zame osebno travmatično že zgodaj, ko sem ugotovil, kako malo nas je. To je travmatično tudi za del mlade generacije, ki zdajle vstopa v družbeno in kulturno življenje. Obnašajo se »nad-slovensko«, kot da je koža obleka. Spominjam se, da sem čisto resno zameril svojemu očetu, ki je bil doma iz Trsta, da ni svoje družine naselil zunaj SR Slovenije. Predstavljaj sem si, da je tam čez pač Evropa. Tudi sam sem bil nekaj malega po svetu in obhajale so me razne ideje o preselitvi. Potem sem se odločil za težjo varianto in ostal tukaj, še vedno zelo naiven

glede prihodnosti in zavezan svoji kulturi, jeziku, izročilu primorske družine, ki se je bojevala za slovensko zemljo, za pravice Slovencev... Kar se tiče Nove revije, bi rekel, da ni želela prispevati k travmatizaciji, ampak ravno obratno. Travmatizacija prihaja od drugod. V zvezi s 57. številko je usoden nesporazum v tem, da so nam očitali, da škodimo slovenstvu, ko smo vendar hoteli prispevati k ozaveščenju glede današnjega slovenskega položaja. To je vendar strašno, ko ti nekdo v imenu naroda oporeka pravico, da razmišljaš o njem. Zdi se mi, da tisti, ki to očitajo in oporekajo, namesto narodnih vidijo neke druge, nemara prav ozke, skupinske interese. Ne rečem, da jim je lahko pobotati med sabo princip leninske partije, avantgardnosti delavskega razreda in nacionalni interes. Ta eksperiment pobotanja pa še ni končan, čeprav je problematičen ravno zaradi notranjega protislovja. Stvar je še toliko bolj tragična, ker si tako delavski razred kot narod predstavljajo nekam po starem. Moderni narod ni Levstikov ali Bleiweisov narod, moderni delavski razred pa hodi na univerzo in ne v zadimljene tovarne, o katerih je pisal Marx.

V isti besedi piše, da gre za perspektivo, v kateri je »mogoče formulirati različne programe« in še naprej; da so to »prispevki za program, ki ga še ni, in katerega formulacija odločno presega kompetence revije ali njenih sodelavcev.« Nejasna pa je pri tem otala narava pridobivanja teh kompetenc.

GRAFENAUER: Tovrstne kompetence morajo imeti plebiscitarno verifikacijo, kar spada v območje politične volje ljudi. »Prispevki« so torej spodbuda k tovrstni razpravi, ki naj bi osvetlila realni inter-esse Slovencev kot nacije. To pa naj bi seveda bila tudi osnova našega inter-ess(e)nega sožitja v jugoslovanski federaciji. Zato je za nas ta hip tudi bistvena čimbolj premišljena in natančna razprava o predlogu za spremembo ustave, ki je lahko plodna in relevantna le, če temelji v prej opisani nacionalni samo-zavesti, kar pomeni, da se mora vsaj v tej razpravi formulirati tudi produktivni nacionalni program, ki bo zavezujoč za slovensko politično prakso.

RUPEL: Ta tekst sem formuliral jaz. S kompetencami sem mislil, da ni naša dolžnost, da operacionaliziramo rešitve, ampak je to kompetenca demokratično izvoljene skupščine, oblastnih organov itn. Tudi drugod po svetu npr. ekonomisti dajejo nekakšne razlage in predloge, pa jih vlada po svoje upošteva ali pa sploh ne. Rad bi, da bi na Slovenskem ustvarili situacijo funkcionalne delitve dela: med strokovnjaki in politiki, ki bi seveda morali biti odgovorni volilni bazi, ne le partijskemu vrhu. Če je okrog politike prazen prostor, se seveda lahko katerakoli kritična beseda zdi kot napoved konkurence. To je problem vseh socialističnih sistemov, ki trpijo zaradi te paranoje, ki sta jo vsak po svoje opisala Kocbek in Pirjevec. Mislim, da je ta problem mučil tudi Kardelj, ki ga zdaj novi ustavni predlogi tako maličijo oz. praktično odstavljajo z dnevnega rada.

POJASNILO UREDNIŠTVA:
Če je intervju koga vznevoljil,
so mu v naslednjih številkah
strani TRIBUNE široko odprte

Množica ugovorov... vsaj delnih nestrinjanj (istomišleca večina(?) molčki?) ... na nekem drugem robu Aleš Debeljak v Teleksu izrisuje portret »politične brezbrčnosti« in Tomaž Mastnak v Mladini zatrjuje, da »to niso naši boji«, in še... Čigavi boji torej?

GRAFENAUER: Med »politično brezbrčnostjo« in ugotovitvijo, da »to niso naši boji«, je vsekakor razlika, ki jo dokazuje predvsem Mastnak sam s svojim družbenopolitičnim angažmajem, ki vzbuja spoštovanje. Morda bi mu bilo ljubše, če rečem kulturni oziroma civilistični angažma, ne vem. A najbrž se razumeva. Na tej ravni glede na samo naravo mišljenja kot mišljenja objektivno tudi ni razlike med družbenimi prizadevanji Nove revije in gibanjem, ki se zavzema za civilno družbo oziroma za omogočanje pluralnih interesov in potreb v slovenski družbi. V obeh primerih gre za razširjanje meja družbene svobode. Vendar je to pogled, ki ne prestopa »fragmentarne sfere družbenosti« oziroma boja za parcialne svoboščine znotraj danega političnega sistema. »Prispevki« skušajo na eni strani tematizirati zgodovinska izhodišča, v katerih se ta sistem utemeljuje, na drugi strani pa premisliti tudi možnosti za takšno produkcijo slovenske družbenosti, ki ni omejena le na ta trenutek, ampak se v njej zgodovina vendarle povezuje s prihodnostjo. Gre torej za slovensko zgodovinsko kontinuiteto, ki jo je mogoče ohraniti le v primeru, če ne bomo kot posamezniki, ki smo hoče nočeš narojeni v slovensko usodo po kulturi, kakršna nas narodno določa, z izčrpanjem svojih nacionalnih resursov izgubili prav te svoje individualnosti. Gre torej za substancialno vprašanje, ki najprej zadeva človeka na ravni individualne eksistence, ta pa je neogibno povezana z narodno. In obratno. Brez te in take kontinuitete, ki generira tudi zgodovinsko zavest o nas, se bomo kot člani tega naroda med prvimi znašli v realiteti opranih možganov in Orwellove negativne utopije. Če pristanemo na to ali ne, so boji za to zavest naši skupni boji, kljub razlikam vseh vrst, ki so med nami.

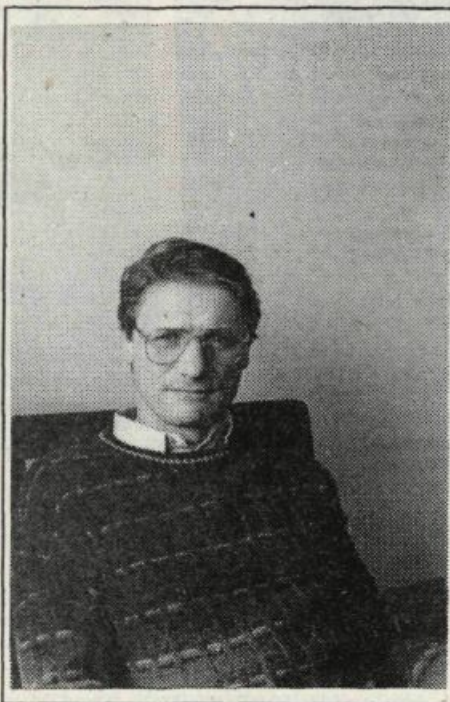
RUPEL: Vprašanje množične ali delne podpore stališčem NR ni naše vprašanje. To je politično razmišljanje. Gledano z vidika politike, je pomanjkanje množične podpore prava sreča, saj bi nam sicer očitali zarotniške težnje. Kako reagirajo intelektualci, je seveda odvisno tudi od strahu, ki so ga želeli povzročiti udarci z vrha. Posebno starejši intelektualci dobro vedo, kaj pomenijo ti udarci. Zame je bistveno tole: da so lahko bili članki objavljeni, da so problemi izrečeni. To so predvsem »boji« posameznih mislecev, strokovnjakov, umetnikov. Predvsem notranji boji. Nihče pri NR ni politik, da bi si prizadeval za »uresničitev« svojih idej. Kot sem že rekel: to niso meči za pobijanje sovražnikov, ampak plugi za rahljanje zemlje. To so besede Maxa Webra, ki se je zavzel za ločitev politike od znanosti in ki je bil pristaš racionalne družbe.

V kolikšni meri bi lahko držali očitki, da je jezik nekaterih prispevkov tako trd in ortodoksen v svoji dikciji problemov, ker sedaj on odreja možnost in pravico do »dialoškega polja«?

GRAFENAUER: Če govorimo o jeziku, potem imamo opraviti s komunikacijo. Teoretski govor seveda zahteva ustreznega recipienta. Takšno razlikovanje v dialogu je nekaj najbolj

normalnega in velja za vse ravni pogovarjanja. Predvsem pa je to izraz individualnega načina razmišljanja, ki se opira tudi na sebi ustrezno dikcijo. V »Prispevkih« se torej kaže diferenciacija ne le v njihovi avtorski in tematski raznovrstnosti, marveč tudi v pisavi, kar vse jih a limine razločuje od sleherne ideološke ali grupne poenotenosti, kaj šele akcijske vstosmerjenosti. Zato so primerjave z Memorandumom SANU, kakršne se pojavljajo v izjavah naših politikov, neresnične in očitno izhajajo iz monolitistične optike njihovih avtorjev, ne pa iz realnega stanja stvari.

RUPEL: O jeziku posameznih prispevkov bi morali govoriti diferencirano. Vsak ima pač svoj jezik. Da bi kdorkoli odrekal komurkoli možnost in pravico »dialoškega polja«, skoraj ni mogoče trditi. To je neka ideološka finta. Pogosto sem že slišal, in to od tistih, ki imajo škarje in platno in ki imajo zelo odločilne položaje, da sem »nedemo-

kratčen«, ker mislim drugače od njih. Ta »nedemokracija« NR je zdaj dobro vidna v dejstvu, da so zaustavili delo v tiskarni in odstavili uredništvo. Tisti, ki so odstavljeni, naj bi bili nedemokracijski, tisti, ki odstavljajo ali pa se z odstavljenci solidizirajo, pa naj bi bili demokratični? Kakšno dialoško polje imajo v mislih tisti, ki sogovorniku zavežejo usta?

In še eden izmed pomislekov mi je prišel na uho; če se namreč ne zdi anahronistično dandanes, ko se Evropa povezuje (kulturno, znanstveno-tehnološko, prek družbenih gibanj), pledirati na nekakšen »nacionalni program«?

GRAFENAUER: Saj prav za to gre: kako se kot nacija suvereno povezovati z drugimi nacijami v globalno tehnološko družbo! Za kaj takega pa morajo biti formulirani in politično zavarovani nacionalni interesi, ki so izraženi v nacionalnem programu. Dodatni anahronizem v anahronistični družbi bi bil, če tega ne bi storili, saj bi to pomenilo, da se povezujemo na popolnoma nereflektiran in anomičen način, kar se že kaže v določenih pojavih, kot so naša udeležba v mednarodni delitvi

del, pristop h kompleksnemu programu vzhodnih držav erozija domačega znanja ipd.

Več kot pomembna so vsa nova družbena gibanja, ki jih podpiram, kritika in reforma reformirane sistema izobraževanja, zavzemanje za uvedbo neposrednih ovlitev in vse druge »alternativne« zahteve za spreminjanje danega družbenega sistema. Vendar pa je hkrati res, da se je treba zavedati in kritično premisliti tudi globalno koncepcijo tega sistema, če se želimo upreti ne-nehnemu reformizmu kot permanentni re-evoluciji videzov, saj se pri tem za dovolj majhne učinke trošijo nesorazmerno velike družbene, ekonomske in intelektualne energije.

RUPEL: Teza v Vašem vprašanju je jasna in napačna. Če smo za sodelovanje z Evropo in svetom, naj bi pozabili narod. To je, če ne zamerite, stalinistična teza, da Stalin ni hotel sveta in Evrope, ampak komunistični imperij. Kaj pa je Evropa, če ni ravno sklop narodov, njihovih kultur in posebnosti? Ali ni bistvo Evrope v negovanju in spoštovanju individualnosti oseb, skupin in narodov? Ali ni nacionalna svoboda del projekta splošne svobode? Se Vam zdi, da se Evropa odreja svojim narodom in narodnosti nasploh? Če je kdaj kaj podobnega obstajalo na Zahodu, je to bilo predvsem v ZDA, ki so po izvoru breznacionalni prostor. Mislim, da imajo zaradi pomanjkanja »multinacionalne« izkušnje danes ZDA tudi probleme: tu mislim predvsem na »latinski« element, ki povzroča, vsaj v New Yorku, že kar vzdušje rasnih in nacionalnih nemirov. Če je kaj značilno zapisanje v 57. številki, je to ravno premislek o usodi naroda v postindustrijski družbi. Ta nikakor ne zahteva uničenja narodnih posebnosti, ker po svojem bistvu ni družba subordinacije, ampak koordinacije (na horizontalni ravni). In še en popravek: revija ni »pledirala za nacionalni program«, ampak je prispevala nekaj razmislekov zanj.

Medtem ko so imeli politiki polna usta besed o odprtem, demokratičnem in strokovnem dialogu, so hkrati ravnali povsem drugače. Razprave so potekale po političnih forumih na osnovi poenostavljenih in tendencioznih povzetkov, ki z vsebino prispevkov nimajo prave zveze; večina »razpravljalcev« je sprejemala stališča v zvezi z Novo revijo ne da bi jo sploh prebrala. Njena naklada je 3.500 izvodov, za ilustracijo pa vzemimo celjski primer, kjer se je tristo sekretarjev ZK negativno opredelilo do Nove revije, s tem da je v Celju na razpolago samo 40 izvodov Nove revije. In ni pretirano, če sklenem, da so na podobni osnovi »demokracijo in strokovno« razpravljali po celi Sloveniji in Jugoslaviji. Kako bi vidva komentirala to ponovno zmago argumenta molči?

GRAFENAUER: To je seveda manipulacija z objavljenimi pa tudi neobjavljenimi besedili, kakršne se pri nas dogajajo na tekočem traku in dokazujejo, da je kultura političnega dialoga na zelo nizki stopnji.

Prav v zadnjem času se je na primer zgodilo, da je v okrilju politično usmerjene javne razprave o predlogu ustavnih sprememb Ciril Ribičič v Delu polemiziral z Bučarjem in Ruplovimi stališči o tej stvari, čeprav ta stališča niso bila nikjer objavljena in so bila dostopna le v stenogramu razprave v Društvu slovenskih pisateljev 24. II. 1987. Delo je

celo odklonilo natis Ruplovega prispevka o tej problematiki: ne Bučarjev in ne Ruplov tekst pa nista ugledala luči sveta niti v Mladini.

Nekaj podobnega se je še pred nedavnim dogajalo tudi z razpravo Spomenke Hribar »Kivda in greh«, če nočem v spominu posegati še dlje nazaj. Ta manipulacija pa je po svoje žaljiva tudi za tiste, ki v kampanji tako radovoljno sodelujejo. Priča namreč o tem, da jim ni dopuščeno samostojno razmišljanje in opredeljevanje, marveč je vse skupaj kanalizirano in spodbujano preko družbenopolitičnih organizacij, ki se en bloc vzdignejo zoper individualno intelektualno razmišljanje. Ta mišljenjski individualizem je očitno za te organizacije res huda motnja, zato se sprašujem, kako si je ob tem mogoče zamišljati delovanje t. i. tretje slovenske univerze? Z ustvarjanjem novega antiintelektualističnega vzdušja si prav gotovo ne bomo zagotovili zaupanja slovenskih intelektualcev ne doma ne v tujini. Prav tako ne z očitanjem že tako nizkih avtorskih honorarjev ali subvencij za kulturne projekte, kakršen je Nova revija. Kar pomnim, zmerom ista pesem iz istih ali podobnih grl. Včasih se človeku zazdi, da so mutanti, o katerih govori Mastnak v spisu, ki ga omenjate, že zavladali v teh krajih.

RUPEL: Pravzaprav ste največ povedali šami. Ko bi dopustili, da revija funkcionira v skladu s svojo naravo, ki se številčno izraža v nakladi 3500 izvodov, bi utegnili biti razburjeni naročniki oz. bralci, ki jih je nemara 10.000, od teh pa gotovo niso vsi prebrali vseh člankov. Udarci, o katerih sem govoril, so stvar spolitizirali čez vsako mero, tako da danes vse vedo o NR tudi tisti, ki sploh ne znajo slovensko. Politična kompanija je bila slabo premišljena. Mislili so, da bodo z lastnimi reakcijami prehiteli »tuje«, ki bi bile huje. Ne vem, kakšne naj bi bile reakcije, ki bi bile huje od teh, ki so zdaj. Po drugi strani moram reči, da mi je vseeno, ali me »obesijo« na domače ali na tuje drevo. V vsakem primeru bom obešen.

Ali ni neprestano zavzemanje za svobodo misli in pisanja že brezupno početje? Ali ni brezupno tudi iz vidika slovenske družbe to, da intelektualci vedno potegnejo krajši konec v spopadu z monolitno politiko in ideologijo? Kaj to pomeni za perspektivo slovenskega naroda, o kateri so visoko kvalificirani strokovnjaki pisali tudi v 57. številki Nove revije, vendar je ta plat ostala v »dialogu« zamočana?

GRAFENAUER: Če se človek iz moje generacije, ki naj bi bil slovenski intelektualci, v diskusiji o 57. številki Nove revije na seji predsedstva RK SZDL najprej legitimira s tem, da je sin borca, potem pa spregovori o njenih pregrehah, je videti stvar res brezupna. Ker pa mislim, da se veljavnost intelektualnega premisleka lahko izraža samo brez vnaprejšnjih omejitev, se je treba spopadati tudi s tem brezupom. V tem vidim edino perspektivo, ki je pač zvezana z upanjem. Nikomur med nami najbrž ne gre le za golo preživetje, marveč enako za način tega preživetja, v katerega spada tudi svoboda misli in izražanja. Ne vem, tudi kako si je živim, kar se pogosto dogaja mogoče v imenu katerihkoli mrtvih lastiti pravico, da jih zastopajo v stvareh, o katerih oni ne morejo imeti svojega mnenja.

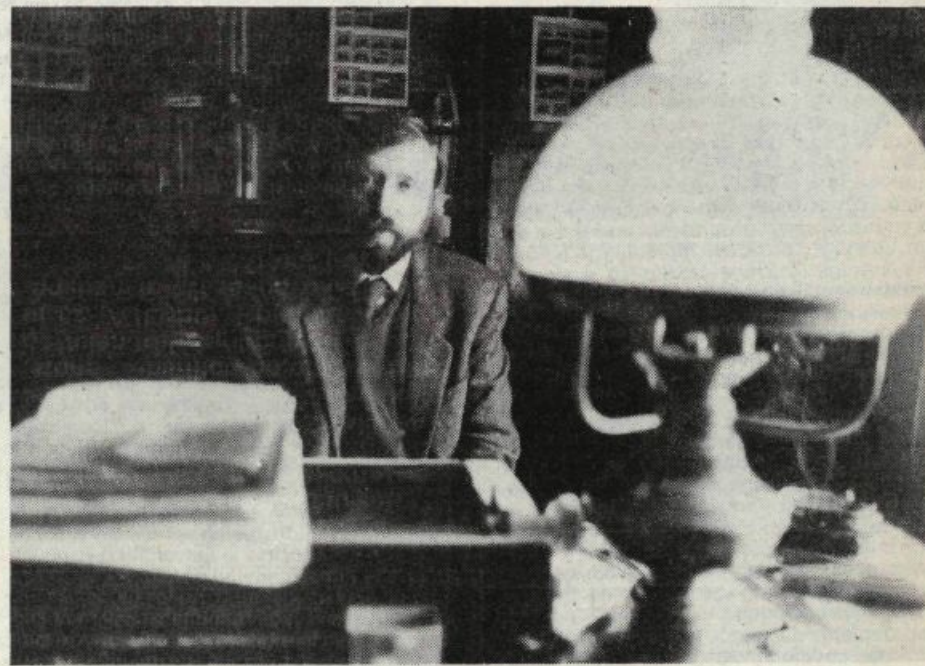
Tako si tudi preživeli udeleženci NOB oziroma njihovi javni zastopniki, ki suponirajo, da bi njihovi mrtvi tovariši dandanes mislili in ravnali enako kot oni, s pozivanjem nanje preprosto sku-

šajo zagotavljati tisto moralno avtoriteto, ki je zame vprašljiva že zaradi tega njihovega ravnanja samega. Še huje pa je, če kaj takega počno potomci borcev. Prvič zato, ker to razodeva njihovo nesposobnost, da bi se obnašali avtonomno, drugič pa zato, ker to nesposobnost skušajo pretvarjati v svojo moralno prednost, v resnici pa dokazujejo predvsem podložnost sugerirani vlogi »večnih otrok« v paternalistični demokraciji sistema.

RUPEL: Intelektualci vedno potegnejo krajši konec in tako je tudi edino normalno. Ali naj nam bo žal, da nismo »zmagali«? To lahko pade v glavo samo kakšnemu polintelektualcu. Intelektualec si želi predvsem to, da lahko dela in misli brez cenzure. In že spet moram reči, da mi je vseeno, čigava je cenzura. Navsezadnje so Levstika žrtvovali tisti li-

pričuje k nasprotnemu tudi vse tisto, kar sem povedal o pragmatizmu sedanje slovenske politike, ki se zavzema za aktivno slovenstvo. Res pa je, da se bo pod sedanjo politično hipoteko težko ohranil docela enak koncept Nove revije, kot je bil v veljavi doslej. Takšni razlogi so očitno vodili tudi skrivnostni koordinacijski odbor pri RK SZDL, ki se je negativno izrekel o dosedajših dveh urednikih in ki mimo predlaganih terja kandidature novih dveh mandatarjev za uredništvo.

RUPEL: 11. Ne bi rad bil prerok. Situacija s Perspektivami je bila, če verjamem recimo Matjažu Kmeclu, ki si po svojih besedah prizadeva, da bi revija še naprej izhajala, bistveno drugačna. Seveda pa so mogoče nekatere paralele, predvsem z ravnanjem politike. Pravijo, da hočejo dialog,

beralci, ki jih je konstituiral tudi on — vse v imenu sloge in skupnega nastopanja zoper »tujce«, v tem primeru zoper avstrijske Nemce. Ni čudno, da se je Levstiku zmešalo. To je zelo poučna zgodba, ki pa je naši liberalci seveda ne poznajo, ker bolj malo berejo. Tu se povsem strinjam z Janezom Strehovcem, ki je zbral toliko korajže, da je to povedal v brk zbrani slovenski politični eliti na seji predsedstva RK SZDL, katere delegat je bil v svetu NR. In še nekaj o teh naših slavnih »liberalcih«: ko pride do kritične situacije, se vedejo kot dogmatiki, da bi jih imeli za »naše«. Mislijo, da bodo v tej »uniformi« lažje branili liberalno stvar. Mislijo, da bodo zaščitili Novo revijo, če bodo rjovelj zoper njo. In navsezadnje bodo branili pravico do lastnega »mišljenja«. Preprosto povedano: dogmatičnost naših liberalcev se od dogmatičnosti dogmatikov razlikuje po tem, da je bolj »doživeta« in »očarljiva«.

Sklepi založniškega sveta, ki so v nasprotju s sklepi zbora sodelavcev in sveta Nove revije, ki sta izrazila vso podporo uredništvu, najbrž kažejo na to, da bo Novo revijo doletela ista usoda kot Perspektive leta 1964.

GRAFENAUER: Ni še rečeno, čeprav je grožnja, da se to zgodi, ves čas v zraku. Vendar me pre-

potem te pa odstavijo. Jasno je, da je s tem postavljeno prizorišče za konfrontacijo med sodelavci in »širšim okoljem«. Kar se tiče naju z Grafenauerjem, sva odstavitev lepo sprejela na znanje in zdaj pač čakava, da se liberalizem slovenske politike izkaže v liberalnih dejanjih, torej v dopustitvi nadaljnjega življenja Nove revije.

PRIPRAVIL: BOJAN ŽMAUC
Fotografije: **TONE STOJKO**

Milan Kučan:

MLADI IN POLITIČNI SISTEM

MLADI IN POLITIČNI SISTEM (Predavanje člana P CK ZKJ tov. Milana KUČANA v Kumrovcu, dne 22. 9. 1982)
Objavljeno je bilo v časopisu SOCIALIZAM. Zaradi aktualnosti ga ponovno objavljamo.

Mladi in politični sistem

Politični sistem socialističnega samoupravljanja, lasten samoupravni vsebini in podobi naše socialistične demokracije, je izraz spoznanj in dosežek teoretičnih in praktičnih naporov naprednih družbenih sil, da bi ustvarile kar najugodnejše pogoje in razmere, v katerih bo delavec, delovni človek kot posameznik in kot združeni delavec lahko uveljavil svoj razredni, z ustavo opredeljeni družbenoekonomski položaj ter razpolagal in gospodaril s presežnim delom, upravljal z družbeno reprodukcijo ter urejal vse druge družbene zadeve. To je njegova razredna vsebina. Splošni cilji, odnosi in možnosti, ki opredeljujejo naš politični sistem, kažejo, da gre za oblikovanje sistema politične demokracije, ki temelji na samoupravnih socialističnih proizvodnih odnosih in na odločajočem položaju delovnega človeka v teh odnosih in ki na tem temelju izraža in zagotavlja vodilno vlogo delavskega razreda v družbi ter varuje družbeno lastnino proizvodnih sredstev kot materialni temelj oblasti in samoupravljanja delovnih ljudi. Temeljni smoter sistema je, da omogoči integracijo dela in upravljanja, katerih delitev je – zgodovinsko gledano – prišla z nastankom razredne družbe. S svojo idejno in teoretično osnovo in institucionalno zgradbo in odnosi je usmerjen k podružbljanju politike, k odpravljanju političnih, gospodarskih in vsakršnih drugih monopolov v družbi. Idejo diktature proletariata izraža v samoupravljanju, ki ga povezuje z idejo pluralizma samoupravnih interesov. Na sedanji stopnji razvoja ustvarja, v skladu z obstoječimi možnostmi razmere, »v katerih bo«, kot pravi Kardelj, »človek kar najbolj svoboden pri takšnem osebnem izražanju in ustvarjanju, da bo lahko – na podlagi družbene lastnine proizvodnih sredstev – svobodno delal in ustvarjal«. To je po njegovem samoupravljanju. Pogoj za krepitev in za širitev razsežnosti svobode človeka v naši družbi je potemtakem predvsem graditev in utrjevanje demokratičnega političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Kolikor bolj bo sistem stabilnejši in učinkovitejši, kolikor bolj bo uspeval zagotavljati vodilno družbeno vlogo delavskega razreda oz. delovnih ljudi sploh in kolikor bolj bodo ključni položaji v družbi trdnjeje v njegovih rokah, toliko hitreje, z več poguma in z manj omahovanja bomo lahko razvijali raznovrstne oblike demokratične prakse, potrebne za delovanje in progresivni bodoči razvoj samoupravne družbe ter za svobodno izražanje, ustvarjanje in delo človeka.

Na podlagi teh splošnih opredelitev značaja, smotrov in perspektiv našega političnega sistema, in še posebej na podlagi njegovih razrednih zasnov, je možen poskus opredelitve razmerja med mladimi in političnim sistemom. Pri tem je potrebno do neke mere zanemariti težave, ki jih nosijo s seboj že sam poskus opredeliti mladino kot družbeno skupino, kajti nobena od tradicionalnih in navidežno utemeljenih opredelitev ne ustreza v celoti. Vsaka taka opredelitev nosi v sebi nevarnost, da ne bo nepopolna oz. da bo enostranska, da bo spregledala, da mladina ni enoten sloj in da ni interes-

no homogena ter da je ni mogoče opredeliti izven konkretne družbe in konkretne zgodovinske družbene situacije. Njeno opredelitev določa vsakokratna družba v skladu s svojimi družbenimi značilnostmi, oz. v skladu z naravo družbenoekonomskih odnosov. Zato bi morda bila najustreznejša opredelitev tista, ki bi sledila družbenoekonomskemu položaju ljudi, kajti največji del mladih ali šele stopa v družbeno-proizvodno prakso in produkcijske odnose ali pa vanje še ni vključen in torej podlaga njihovega materialnega in družbenega položaja v celoti ni njihovo delo. To dejstvo je pri nas posebej pomembno, kajti najpomembnejše pravice in odgovornosti, ki jih imajo delovni ljudje, vključno s pravico samoupravljanja, torej odločanja o lastnem delu, o upravljanju reprodukcije in o upravljanju splošnih družbenih zadev izvirajo iz pravice dela s proizvodnimi sredstvi v družbeni lasti. Prav ta družbenoekonomski položaj je razlog, da se tudi v naših razmerah izraža eno največjih protislovij sodobnega sveta. Velik del mladine, ki ni vključen v proizvodne odnose, ki čaka na zaposlitev, ki se šola (zaenkrat je tako tudi v sedanjem začetnem obdobju usmerjenega izobraževanja), je le deloma vključen v institucije družbenega odločanja, s tem pa tudi v odločanje o tistih družbenih vprašanjih, ki so zanj najpomembnejša – pogoji šolanja, zaposlovanja, stanovanja, nagrajevanja in delitve po delu, tehnološko-proizvodnega razvoja, razvojnih perspektiv družbe itd., čeprav je o vseh družbenih vprašanjih sposoben sprejemati odločitve in ustvarjalno prispevati k skupnemu družbenemu iskanju najboljših rešitev. S takim svojim položajem, ki ga odriva proti robu družbenih dogajanj, velik del mladine ni zadovoljen. Noče predolgo ostajati izven sveta odraslih in možnosti, ki jih imajo oni v družbenem življenju. Želijo čimprej postati soodgovorni za zgodovino. Prav v tej zvezi je zato silno aktualna Kardeljeva misel »da je samo človek, ki prevzema tudi odgovornost za svojo svobodo, lahko svoboden. Toda samo človek, ki lahko demokratično odloča, lahko prevzame takšno odgovornost.«

Zato je z vidika razmerja med političnim sistemom in mladino temeljno vprašanje ali obstajajo dejanske možnosti, da se mladi lahko vključijo v procese družbenega odločanja, da uporabljajo mehanizme, sredstva in vzvode odločanja in prispevajo k demokratizaciji odnosov in postopkov oblikovanja družbenih odločitev in k njihovi vsebini. Če teh možnosti ni dovolj, potem kljub družbenim proklamacijam o tem, da je bodočnost na mladini, navzlic vsej skrbi za njeno družbeno usmeritev, moralno podoba in vrednostni svet poteka pravo družbeno, politično življenje mladih ljudi na robu organizirane družbe, njenega sistema odločanja, njenih organiziranih družbenih sil in družbenih pobud.

Vendar na sedanji stopnji uveljavljenosti in uspešnosti delovanja našega političnega sistema in njegovih institucij, ko se krog ljudi z dejanskim družbenim in političnim vplivom šele širi v korist samoupravno in politično organiziranih delavskih in ljudskih množic, ko le-te šele postopoma obvladujejo centre in vzvode odločanja in jih skladno s splošnim razvojem samoupravnih odnosov demokratizirajo, niso v takšnem položaju samo mladi ljudje, ampak tudi velik del delavcev v združenem delu in delovnih ljudi in občanov nasploh. Zato je osnovno izhodišče, na katerem je mogoče opredeliti odnos mladih do političnega sistema in s tem do razmer, tokov in splošnih rezultatov boja za so-

cialistično samoupravljanje, njihov interes za hitrejšo in učinkovitejšo uveljavljanje zgodovinskih interesov delavskega razreda in delovnih ljudi, za uveljavljanje njihovega družbeno-ekonomskega in političnega položaja, za hitrejšo odpravljanje razrednih in drugih ostalih razrednih odnosov, teženj slehernega političnega, gospodarskega in drugega monopolnega prilačanja družbene moči ter sleherne oblike podrejanja in odtujevanja človeka v družbi.

Da bi lahko spreminjala družbo, mora mladina spreminjati svoj položaj v njej. V odnosu do političnega sistema naj torej ima mladina izrazito aktiven, angažiran odnos. Je in mora biti pomemben dejavnik stalnega pritiska na njegovo delovanje, učinkovitost, dograjevanje in preobrazbo. V družbo odraslih se mladi ljudje, neobremenjeni s konkretno prakso in brez pomembnejšega socialnega izkustva vključujejo s predstavami, ki vselej in neposredno niso pogojene z nekaterimi delnimi interesi, izvirajočimi iz konkretnega socialnega položaja, iz položaja v procesu proizvodnje in delitve rezultatov dela. Zato mladi ljudje ne iščejo izhodov iz družbenih protislovij in kriz v obnavljanju obstoječih družbenih, kulturnih, političnih razmer v novih oblikah, ampak v njihovem spreminjanju, v novem organiziranju družbe, v povezovanju svoje lastne v zavestno družbeno dejavnost, ki vodi v bolj svobodno in demokratično podobno družbo, kulture in načina življenja. »Mladina – kot pravi Tito – ne mara stagnacije v družbi, vedno išče nekaj novega, kjer bi lahko izrazila svoj elan!« Lahko bi potemtakem sklepali, da na ravni splošnih pogojev, tokov in rezultatov uveljavljanja socialističnih samoupravnih odnosov ni nekih specifičnih interesov mladih ljudi, saj so njihovi splošni interesi identični z uveljavljanjem zgodovinskega interesa delavskega razreda in delovnih ljudi.

Kljub temu, da mladina ni in tudi ne more biti socialno, idejno in politično homogena, ker se vsa objektivna nasprotja v interesih različnih delov družbe, raznih delov združenega dela in področij ustvarjanja kažejo tudi med mladino in ker se med njo pojavljajo tudi vsi idejni tokovi, politična vrenja in konflikti v družbi, je velikemu delu mladine skupen interes za uveljavljanje socialističnega samoupravljanja na vseh ravneh naše družbe. To pa pri mladih pomeni dosledno zavzemanje za radikalno krepitev samoupravne demokracije, demokracije »od spodaj navzgor« in ne nadaljevanje starih modelov družbene delitve dela, moči in materialnih dobrin. Socialistično samoupravljanje in njegovo povezovanje z znanstvenim in tehnološkim napredkom je v bistvu najširša osnova družbenega angažiranja mladine. Vsak korak naprej na tej; poti razširja stvarne možnosti za krepitev ustvarjalne vloge v proizvodnji, znanosti in kulturi, za družbeno vrednotenje dela, znanja in sposobnosti. To pa mladini nedvomno odpira večje in boljše življenjske perspektive.

Izrazito prevladujočo samoupravno vrednostno orientacijo mladine potrjujejo tudi številne raziskave. Večina mladih ljudi je nedvomno za socialistično samoupravno pot razvoja naše družbe. Tudi, če se tega vedno ne zavedajo, so za takšno pot objektivno, po svojem položaju. Naloga, zlasti subjektivne akcije je, da doseže, da se bodo mladi tega svojega objektivnega položaja zavedli, se zavedli svojega objektivnega interesa in ga tudi zavestno uveljavljali. Socialistična usmerjenost mladega rodu ni vnaprej zajamčena. Družbene sile se morajo

za opredelitev vsake mlade generacije posebej boriti, ji posvetiti potrebno pozornost in omogočati pot revolucionarne, ustvarjalne družbene afirmacije.

Specifični interesi mladih so toliko bolj razvidni, kolikor bolj jih opredeljuje položaj v temeljnih proizvodnih in drugih samoupravnih okoljih oz. organizacijah in skupnostih.

So izraz njihovega specifičnega, dostikrat tudi podrejenega položaja na mnogih področjih znotraj združenega dela in v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja. Njihova zastopnost v samoupravnih organih, nezastopnost, njihov položaj v nagrajevanju, v reševanju stanovanjskega problema, položaj v sistemu izobraževanja oz. njihove možnosti, da vplivajo in spreminjajo ta položaj in uveljavljajo svoje interese res kaže, da se mladi dostikrat nahajajo v posebnem položaju in imajo svoje posebne interese.

Ob uvedbi delegatskega sistema je bilo že dokaj razširjeno in uveljavljeno prepričanje, da bo v njegovem okviru in v okviru političnega sistema v celoti mogoče bolj celovito in učinkovito izražati in uresničevati specifične interese posameznih družbenih skupin in med njimi posebej tudi mlade generacije. Ta je v prejšnjem obdobju poslansko-predstaviškega sistema, v katerem je generacija, ki je izbojevala zmago, obdržala vse ključne družbene funkcije tudi v svoja zrela leta, ostala v veliki meri ob robu političnega dogajanja in ni imela ne pravih vzvodov in ne pravega vpliva na organizirano uresničevanje svojih specifičnih interesov. Delovne akcije, aktivnost v družbenih organizacijah in društvih, pohodi in druge manifestacije, politične šole, seminarji in druge oblike aktivnosti ZSM imajo sicer velik vzgojni, politični in sploh družbeni pomen, vendar predstavlja le manjši del tistega angažiranja mladine v celotnem družbenopolitičnem življenju, ki vodi v podružbljanje politike in demokratizacijo družbenih odnosov. Močnejša udeležba in vpliv mladih v tem življenju omogoča le njeno delovanje v vseh oblikah neposredne socialistične demokracije v TOZD, v interesnih in krajevnih skupnostih, v delegacijah itd. K takemu prepričanju in pričakovanju povezanim z delegatskim sistemom so nedvomno prispevale tudi ustavne zahteve, da mora sestava delegacij ustrezati socialni strukturi temeljne samoupravne organizacije oz. skupnosti. To sicer le delno in posredno zadeva zastopnost tudi posameznih delov starostne sestave, vendar pa je to zahtevo ves čas vključevala akcija politič-

nih organizacij v kadrovskih in političnih pripravah volitev.¹

Uveljavljanje delegatskega sistema je po temtaka nedvomno razširilo možnosti, da se v procesu družbenega odločanja uveljavijo tudi mladi, da v večji meri kot kdajkoli prej postanejo subjekt reševanja svojih problemov, zadovoljevanja svojih potreb in uresničevanja svojih interesov na najpomembnejših področjih njihovega dela in življenja: v procesu dela in delitve, izobraževanju, zaposlovanju itd. V tisti meri, v kateri je oz. mladina postaja subjekt v družbenopolitičnih in samoupravnih odnosih, bo svoje napore usmerjala nujno tudi v spreminjanje svojega lastnega položaja in v revolucioniranje družbenih odnosov nasploh.

¹ Na volitvah 1974 je bilo v delegacije za skupščine DPS izvoljenih 18,2 % mladih
Na volitvah 1978 je bila udeležba mladih 18,8 %
Na volitvah 1982 je bila udeležba mladih
V družbenopolitičnih zbiorih v obč. skupščinah pa je bilo mladih leta 1974 18,8 %, leta 1978 17,6 %

Tej nalogi je prirejena tudi vrsta institucionalnih mehanizmov političnega sistema z delegatskim sistemom kot njegovim osrednjim nosilnim členom, ki naj prek neposrednega izražanja, povezovanja in usklajevanja množice interesov v temeljnih in drugih samoupravnih skupnostih zagotavlja uveljavljanje dolgoročnih in širših družbenih interesov. Da bi ta sistem, zasnovan na pluralizmu samoupravnih interesov, bil sposoben v množici pogosto institucionaliziranih in hipertrofiranih parcialnih interesov ne le omogočati kompromis med njimi, ampak tudi zagotavljati uveljavljanje dolgoročnih in splošnih interesov, bo potrebno iz postopkov usklajevanja hitreje osvoboditi od teh slabosti je pogoj, da delegatski sistem opravlja svojo temeljno nalogo in v odnosih politične demokracije, brez katere se socialistično samoupravljanje ne more razvijati in napredovati, z demokratičnimi metodami zagotavlja vodilno vlogo interesov delavskega razreda, povezanega z vsemi tistimi družbenimi silami,

ki priznavajo socialistični karakter naše družbe in samoupravni položaj delavca in delovnega človeka v njej. Med temi silami so nedvomno tudi mladi ljudje in njihova politična organizacija.

Sleherno resno razmišljanje o našem političnem sistemu ne more iti mimo dejstva, da je njegova posebna vrednost in prednost v tem, da je dialektično povezal družbenoekonomske in politične odnose, pri čemer daje odločilni pomen in prednost prvim. Zato mu je imanentna potreba po stalnem zagotavljanju medsebojnega vpliva teh odnosov, ki vključuje tudi proučevanje temeljnega produkcijskega odnosa in izpopolnjevanje ter prilagajanje institucionalnih okvirov potrebam in razmeram vsakokratnega konkretnega obdobja našega družbenoekonomskega razvoja. Brez tega bi prišlo do nujnega zastoja pri utrjevanju in razvijanju ekonomskega in političnega sistema in do zmanjšanja njegove sposobnosti, da zagotavlja svojo družbeno in gospodarsko učinkovitost, pa tudi reproduciranje ustreznih družbenoekonomskih, torej samoupravnih produkcijskih odnosov na višji razvojni ravni. To je odločilno ne le za družbeni napredek, ampak tudi za ohranjanje in krepitev moči revolucije. Razvitanost in stabilnost proizvodnih odnosov in njihova družbenoekonomska vsebina imata namreč odločilno vlogo pri opredeljevanju značaja in podobe političnega sistema in pri zagotavljanju družbene in politične stabilnosti.

Tej tezi je mogoče pritrditi tudi z vidika naše sedanje pereče gospodarske in družbene situacije. Očitno je zdaj, da še nimamo stabilnih in razvitih samoupravnih proizvodnih odnosov in da so nam na posameznih področjih reprodukcije pomešani samoupravni in državno-lastninski odnosi ter njim prirejeni kriteriji, instrumenti in ukrepi gospodarjenja in ekonomske politike. Marsikdaj tudi ponekod v sami zvezi komunistov ni pripravljenosti verjeti v moč in sposobnost sistema socialističnega samoupravljanja, njegovega sistema družbenoekonomskih in političnih odnosov ter v sposobnost samoupravnih institucij in subjektov tega sistema, posebej še v sposobnost in odgovornost delavcev v organizacijah združenega dela. Zato dostikrat tudi ne uporabljamo tega sistema, njegovih sredstev in subjektov za reševanje težkih problemov našega gospodarstva, ne zaupamo jim, ampak zelo hitro pristajamo in celo pritiskamo na državo, da ona s svojimi ukrepi, ki so zasnovani na državno-lastninskih

odnosih, prevzame odgovornost za urejanje odnosov v reprodukciji in med samimi subjekti združenega dela. Poplava administriranja, ki je uvedla distribucijo na skoraj vseh pomembnih področjih reprodukcije (investicije, skupna, splošna poraba, KM, devize, energet, surovine itd.), nujno povzroča, da se ohranja in celo krepi dvojnost produkcijskega odnosa – samoupravnega, družbeno-lastninskega in državno-lastninskega, kar med drugim tudi zmanjšuje našo družbeno učinkovitost in gospodarsko uspešnost, ustvarja iluzijo o možnih izhodih iz teh težav in – kar je najbolj pomembno – potiska samoupravljanje iz ključnih smeri in področij boja za socializem in napredek pri nas. Svoobodni samoupravni položaj in vloga človeka pa sta omogočena in zagotovljena le na stabilnem, uveljavljenem samoupravnem produkcijskem odnosu, na katerem je zasnovan in se razvija hkrati z njim tudi politični sistem ter tako na razvitih in razčlenjenih samoupravnih proizvodnih odnosih krepi čedalje bolj razmišljanja o našem političnem sistemu potemtakem ne morejo iti mimo opozorila, da neskladje ali celo protislovje med produkcijskim odnosom in institucionalnimi oblikami in odnosi v političnem sistemu postaja resna ovira nadaljnjemu uspešnemu razvoju in utrjevanju stabilnosti sistema socialističnega samoupravljanja v celoti.

Predvsem s tega vidika bi zato morali presoditi uspešnost in učinkovitost našega političnega sistema, in sicer konkretno, v sedanjih razmerah, pri odpravljanju vzrokov, zaradi katerih smo vanje zašli in pri preseganju njihovih posledic. To še posebej velja za oceno tistih institucij političnega sistema, v katerih je mogoče in potrebno na najneposrednejši način zagotavljati temeljni produkcijski odnos ter vpliv interesov in odgovornost združenih delavcev, ter jih tako uveljavljati kot temeljni subjekt našega sistema in odnosov, ki se v njem konstituirajo in ki so torej najneposrednejše v funkciji razpolaganja in gospodarjenja delavcev z dohodkom in zagotavljanja nadzora nad njegovim gibanjem in združevanjem. To posebej velja za delegatski sistem v celoti, za zbornice združenega dela, zbornice uporabnikov v SIS, zbornice upravljalcev v bankah, za delegate uporabnikov v organih upravljanja. Koliko so npr. samo zbori združenega dela v občinskih skupščinah v funkciji organa družbenega nadzora razpravljali o kršitvah dogovorjene politike osebnih dohodkov in posameznih OZD in kakšne ukrepe družbenega nadzora so sprejeli, da bi realna gibanja, zlasti prekoračitve, uskladili z družbenimi dogovori. Ali npr. koliko zborov upravljalcev bank je razpravljalo o kreditni politiki posameznih bank, o investicijah, o medsebojnem kreditiranju OZD, ki je letos silno poraslo, koliko jih je o svojih ugotovitvah obvestilo občinske skupščine in dalo pobudo, da one razpravljajo o odstopanjih od začrtane politike. Ali, koliko skupščin – občinskih in republiških – koliko bank, koliko pravobranilcev samoupravljanja, družbenopolitičnih zborov, je razpravljalo o tem, ali OZD in banke dosledno izpolnjujejo oz. ne izpolnjujejo t.i. »mini devizni zakon«, na podlagi katerega se združujejo v federaciji devize za nafto, za potrebe federacije, za solidarnost, ki naj bankam, ki so nelikvidne, omogoča začasno prebroditi pomanjkanje deviz in korrektno plačevati dolgeve in druge obveznosti do tujine. Ta in podobna praksa je imela pomembne posledice za trdnost celega našega sistema in njegovo gospodarsko uspešnost. Zakoni so omejili trošenje sredstev za investicije, skupno in splošno potrošnjo, resna so razmišljanja o administrativnem posegu na področje osebnih dohodkov: za nakup nafte smo skoraj izčrpali devizne rezerve in vrsta naših bank zamuja s plačili v tujini. Ni res, da v sistemu ni sredstev, ki so lastna družbenolastninskemu, samoupravnemu karakterju našega sistema in s katerimi bi lahko bolj uspešno reševali po samoupravni poti in z odgovornostjo samoupravnih subjektov vrsto perečih gospodarskih problemov, a sredstva so! Gotovo niso najboljša, saj so šele v začetnem obdobju svo-

jega uveljavljanja in potrjevanja v družbeni praksi, toda mi jih ne uporabljamo, dostikrat jih niti ne poznamo, pa tudi nočemo uporabljati. Npr. razprava v ZSD o prekoračitvah investicij, osebnih dohodkov, o skrivanju deviz, bi se pogosto spremenila v razpravo o tistih republiških in občinskih neformalnih centrih gospodarske, politične in upravljalске moči, ki so se vsaj strinjali s takšnimi ravnanji, če že niso bili neposredno njegovi pobudniki. V razpravi bi se nujno postavilo vprašanje o njihovi odgovornosti, o vlogi subjektivnih dejavnikov tudi zveze komunistov, izvršilnih in upravnih organov in zlihanosti njihovih vrhov. To je eden, ta čas najpomembnejših razlogov, da se še lahko odloča mimo sistemskih poti in institucij, da se namesto samoupravnega urejanja odnosov v družbi možni administriranje. Samoupravljanje kot temeljni produkcijski odnos se spreminja v nekako politično pravico, enako klasičnim meščanskim pravicam, ali siromaši v pravico soudeležbe pri urejanju nekaterih elementov delavčevega položaja v TOZD.

Zaradi takšnih in drugačnih procesov in tendenc, ki hudo maličijo podobo našega samoupravljanja, se predvsem komunisti ne bi smeli zadovoljiti z zunanjim videzom delovanja vzvodov in ustanov našega političnega sistema, z njihovo bolj ali manj zadovoljivo organiziranostjo, sodelovanjem in postopki, tudi v primeru, če s teh vidikov ne bi imeli več bistvenih pripomb. Dejstvo, ki sem ga že omenjal, da se vrsta najpomembnejših odločitev na vseh ravneh družbene organiziranosti še vedno sprejema mimo delegatskega sistema in njegovih mehanizmov, da so delegacije in skupščine še vedno marsikje zakasneli potrjevale drugje, mimo delavcev, delovnih ljudi in občanov ter njihovega vpliva dogovorjenih rešitev – s tem pa tudi mimo mladih ljudi, ki so jim ne glede na relativno nezadovoljivo zastopanost v delegacijah prav preko sistema delegacij dane največje možnosti odločanja v družbi, dokazuje, da skupščine še niso resnično osrednji organ samoupravljanja in najvišji organ oblasti, okrog katerega je zbrana vsa demokratična struktura

Bohinj, 21. 3.

Nijaz Skenderagić, član P ZK ZSMS: ARMADA IN MLADINA STA ENOTNI

naše družbe s svojimi organi, pravicami in odgovornostmi. To hkrati dokazuje da se tudi na področju politične demokracije še vedno kaže dvojna duša naše družbe, ki se sicer izraža tudi na številnih drugih področjih našega življenja.

Ta dvojnost ima prav med mladino zaskrb-ljujoče posledice, posebej med tisto veliko ve-čino relativno zelo izobražene in talentirane mladine, ki v produkcijsko prakso življenja sto-pa neobremenjena, brez veliko izkušenj, a z ve-liko več znanja, kot ga je imela katerakoli naša generacija doslej in ki je v celoti rezultat naše vzgoje in je zato v razmeroma veliki meri – kar kažejo tudi raziskave – prežeta z ideali in vred-notami revolucije in z avtentično idejo sociali-stičnega samoupravljanja. Za mladino ta dvoj-nost ni le razkorak med proklamiranim in real-nim, zanj je ta resnična dvojnost političnega, idejnega, vrednostnega in gospodarskega živ-ljenja, pravi prepad med tistim, kar so cilji oz. norme, in tistim, kar je vsakdanja resničnost v načinu upravljanja proizvodnje, in prisvajanja rezultatov dela, moči in oblasti za fasado samoupravnih odnosov in samoupravnih insti-tucij. Zato tudi tako kritično reagira na privile-gije, bogatitve mimo dela, na pojave naciona-lizma, na Kosovske dogodke in druge defor-macije v našem življenju. Protislovnost te dalj-časa trajajoče družbene prakse nam zelo ak-tualno, tudi z vidika zagotavljanja kontinuitete revolucije in njenih nosilcev zastavlja vpraša-nje o tem, koliko in v čem podpira vsakdanja praksa samoupravno opredelitev mladine. Ve-lik del mladine zelo ostro reagira na to vsakda-nje gospodarsko in politično življenje, v kate-rem se ne rešujejo učinkovito mnogi, seveda tudi ne tisti za mladino posebno pomembni problemi. Ne zadovolji se z načeli, cilji in kriti-zira ta resnično obstoječi svet prav z vidika na-

ših lastnih velikih zgodovinskih ciljev, aspiracij, teženj in idealov. To dejstvo, ki se je dostikrat razlagalo kot poskus rušenja sistema, bi za nas moralo biti predvsem razlog za premislek o tem, kako izpolniti mehanizme delegatskega in političnega sistema, da bi se skozi njegove od-nose in institucije kritično in aktivno razpolože-nje mladine usmerilo v konstruktivne in uspeš-ne napore za spreminjanje nezadovoljivih in zato kritiziranih stanj in odnosov.

V teh odnosih in naporih bodo mladi ljudje tudi najlažje, brez predavanj, spoznali in raz-umeli, da se novo pač prebija skozi številne spopade s starim, uveljavlja se skozi številne družbene konfrontacije in protislovja. Za zgo-dovinsko perspektivo socializma je izjemnega pomena, na katero stran, na stran katerih sil se v tem konfliktu postavlja mladina. To je v naj-večji meri naloga subjektivnih sil, ne samo zve-ze socialistične mladine, vendar predvsem tudi nje, kajti ona zmore najenostavneje svet, odno-se v njem in njegovo perspektivo osmišljati na način, kot ga doživljajo mladi ljudje, in ne na način starejših, ne s prepričevanjem. S pred-avanji, pridigami, vznesenimi parolami in pozivi se socialistične usmeritve in opredeljevanja mladih ljudi ne da zagotoviti, ne da se obliko-vati njihove napredne socialistične in samoup-ravljalske zavesti. Morda je Kosovo lahko pri-mer, ki to potrjuje. Najboljša pot za to je kopi-čenje lastnih izkušenj, je praksa samoupravlja-nja, praksa pripravljavanja in sprejemanja odloči-tev, praksa boja in odgovornosti za njihovo uresničevanje, kar vse je danes praksa revolu-cionarnega boja. Mladini je manj potrebno svet razlagati, bolj je potrebno omogočiti, da ga spreminja. Pri tem se mi zdi zelo pomembno opozoriti na neko Goethejevo misel, »da si mladi rod domišlja, da se svet z njim začena,

pri tem pa ne pomisli, kaj so mu stari dali v zi-belko«. Hočem reči, da se mladi morajo zave-dati, da gradijo na revolucionarnih dosežkih in pridobitvah prejšnjih in sedanjih rodov, na nji-hovem pozitivnem spoznanju in izkustvu. V »Nemški ideologiji« je zapisana misel, »da zgo-dovina ni nič drugega kot zaporedje posameznih generacij, od katerih vsaka izkorišča materiale, kapitale, produkcijske sile, ki so jih zapustile vse poprejšnje generacije, in zato po eni strani v po-polnoma spremenjenih okoliščinah nadaljuje sprejeto dejavnost in po drugi strani s popolno-ma spremenjeno dejavnostjo modificira stare okoliščine...«. Za dialektično presojo sveta, v katerega stopajo mladi, pa enako velja še neka druga Goethejeva misel, da se namreč s sta-rimi svet ne konča! Socializem kot prehodno obdobje ne raste sam iz sebe, pač pa iz dediš-čine starega. Svobode človeka in njegovega dela ni mogoče ustvariti enkrat za vselej. Po-trebno jo je dosegati vedno znova in potrjevati v konkretnih razmerah. Nobena generacija zato v ustvarjanju zgodovine ničesar ne zamu-di.

In v tem je tudi z vidika pričakovanj in pri-pravljenosti za kritični družbeni angažma mla-dine posebna vrednost našega političnega si-stema, zgrajenega na sistemu delegacij, ker delavcu in slehernemu človeku na podlagi nje-govega dela, pa tudi vsaki celici združenega dela, občini, republiki in narodu omogoča ne-posredno sodelovanje pri odločanju o usodi celotnega družbenega dohodka, bogastva in o drugih najpomembnejših družbenih vpraša-njih. Odnosi v sistemu naše politične demokra-cije se gradijo na samoupravnih družbenoeko-nomskih odnosih, ki so politična in predvsem tudi materialna podlaga delovne in ustvarjalne svobode delovnega človeka. Prek teh odnosov,

ki ne temeljijo le na demokratičnih pravicah in svoboščinah človeka, ampak tudi na materialnih sredstvih, na dohodku, ki ga delavec ustvarja in s katerim razpolaga v temeljni organizaciji združenega dela kot s svojo neodtujljivo pravico, skupaj z vsemi drugimi delavci v sistemu medsebojnih pravic in odgovornosti, ki so vsebina družbenolastninskih odnosov, upravlja z družbeno reprodukcijo, izvršuje oblast in odloča o vseh drugih družbenih zadevah. Opredeljevanje do sistema, četudi gre za mlade ljudi, ne more biti celovito, če je utemeljeno le na posameznih parcialnih pojavih ali na zunanjem videzu stvari. Bistveno je vendar odgovoriti na vprašanje, koliko sistem uspešno opravlja svoje temeljne družbene funkcije. Nedvomno je, da se je uspešno uveljavil prav kot instrument uveljavljanja, ohranjanja, obrambe in delovanja sistema razredne oblasti, ki na ključnih točkah družbenega odločanja uveljavlja vpliv samoupravnih vladavine delavskega razreda v demokratični, vzajemni in enakopravni povezanosti z vsemi delovnimi in napredno usmerjenimi delovnimi ljudmi naše družbe. Socialistično samoupravljanje se na ustavnih temeljih in načelih, kljub številnim protislovjem in težavam, s katerimi smo prav zdaj soočeni, in še posebej kljub dejstvu, da v naši družbi kot realna družbena sila še vedno obstojita tako etatizem kot tehnokratizem, uspešno uveljavlja kot celovit, notranje trden in skladen sistem odnosov, ki je sposoben delovati gospodarsko produktivno in družbeno učinkovito. To pa je navsezadnje najpomembnejše merilo, ki odloča o družbenozgodovinski utemeljenosti slehernega proizvodnega odnosa.

Z gotovostjo je mogoče reči, da bi bila naša družba brez samoupravljanja in brez delegat-

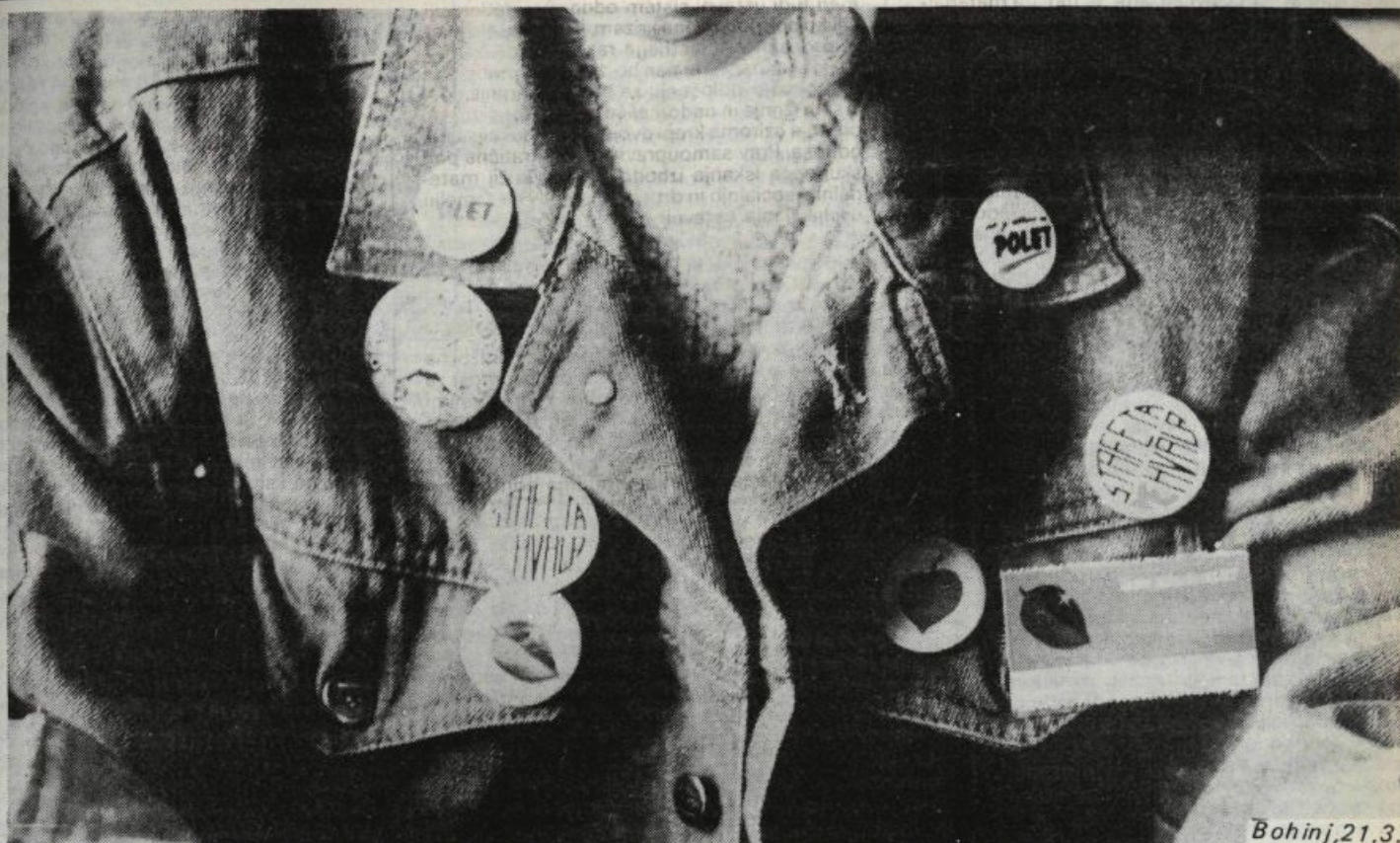
ske demokracije, vključujoč v zelo pomembni meri tudi ustavni sistem odnosov v federaciji, veliko bolj podvržena krizam, ki pretresajo svet, in protislovjem lastnega razvoja. Od tod tudi zaskrbljenost, kam nas bo pripeljalo prehitro in prepogosto odločanje za administriranje, ki v bistvu izrinja in nadomešča samoupravljanje in ohranja oziroma krepi dvojnost produkcijskega odnosa. Prav samoupravne demokratične poti skupnega iskanja izhodov iz navzkrižij materialnih, socialnih in drugih interesov na temelju uveljavljanja ustavnih pravic in odgovornosti delavcev, delovnih ljudi in občanov, odpravljajo gospodarske, politične in vsakršne monopole v naši družbi. Nosilce teženj po trdovratnem ohranjanju odločanja na teh podlagah potiskajo čedalje bolj na obrobje družbenega dogajanja.

Samoupravljanje uveljavlja enakost v družbi na podlagi dela in rezultatov dela, odgovornost za razpolaganje in gospodarjenje z družbenimi sredstvi, odgovornost do drugih delavcev in odgovornost za urejanje odnosov v družbi. To nedvomno odpira v družbi perspektivo silam dela in znanja, med katerimi ima pomembno mesto prav mladina. Razumljivo pa je takšno, čedalje bolj dosledno in uspešno uveljavljanje ustavnih načel v praksi urejanja družbenih odnosov na podlagi ustave, zakona o združenem delu in zakonov, ki urejajo temeljne odnose na najbolj pomembnih področjih družbene reprodukcije, od gospodarjenja z denarjem do poslovanja s tujino, moralo izzvati nasilno reakcijo vseh tistih, ki z uveljavljanjem teh načel in odnosov izgubljajo svoje pozicije v družbi in v delitvi družbenega proizvoda mimo dela ali nimajo dovolj kreativne moči, da bi oprti na strokovna in znanstvena dognanja iskali in našli tiste poti, ki vodijo iz zgodovinsko podedovane

materialne bede v blagostanje, in iz izkoriščanja in podrejenosti človeka v njegovo ustvarjalno svobodo. To so nosilci tistih teženj, ki tudi v sedanjih zaostrenih gospodarskih razmerah valijo krivdo na sistem socialističnega samoupravljanja. Pri tem pa zavestno spregledujejo, da je do vrste težav v reprodukciji prišlo v veliki meri prav zaradi vztrajanja na državolastninskem urejanju odnosov v družbeni reprodukciji oziroma močnega podjetniškega, skupinskolastninskega interesa, da bi te tokove prepustili tržni stihiji. Nosilci etatističnih in skupinskolastninskih teženj razpolagajo marsikje še vedno z realno družbeno in gospodarsko močjo in je zato razumljivo prihajalo in prihaja do blokiranja samoupravnih poti urejanja odnosov v reprodukciji prek sporazumov o združevanju dela in sredstev, ustvarjanju in delitvi skupnega dohodka, o svobodni menjavi dela in drugih, ki jih opredeljuje ustava. Zato bi jih morala favorizirati in jih kreativno razvijati vsa naša družbena praksa; podpirati in širiti prostor za njihovo uveljavitev bi morala biti tudi aktivnost subjektivnih sil. Bili bi naivni, če bi ne videli, da se tudi pri nas še zastavlja vprašanje, kdo bo koga, ali se bodo uveljavile sile socialističnega samoupravljanja ali nosilci tehnobirokratskih monopolov upravljanja z družbenimi sredstvi.

Ta spopad, ki ima obeležja razrednega konflikta, ker gre – poenostavljeno rečeno – v njem za uveljavljanje delavca kot nosilca odločanja o tekočem in minulem delu, torej tudi o presežnem delu in s tem o družbeni reprodukciji v celoti, se zelo močno kaže prav v ekonomski politiki, kot je pod različnimi pritiski oblikovana od temeljne organizacije združenega dela pa vse do federacije. V celoti gledano je bila po načinu vodenja razmeroma avtonomna do celotnega

Bohinj, 21.3.

mehanizma samoupravnega urejanja odnosov v reprodukciji. Tako je bila – in po množici sedaj veljavnih interventnih administrativnih mer ostaja to v dobrem delu tudi za naprej – bolj zaviralni kot revolucionirajoči dejavnik spremenjavanja družbenoekonomske kvalitete teh odnosov, zlasti na področju kreditno-monetarne politike, politike cen, ekonomskih odnosov s tujino, investicijske politike itd.

Takšen način usmerjanja in koncipiranja ekonomske politike – resda v sedanjih razmerah kdaj trenutno objektivno potreben – ki vodi v distribucijo in intervencionizem na skoraj vseh pomembnih področjih reprodukcije, veže samoupravne dejavnike združenega dela vse bolj tesno na državni upravljaljski aparat in jih postavlja v odvisnost od njega in njegovih, dostikrat nekonistentnih, nepravočasnih, kratkoročnih, paliativnih in povsem pragmatičnih ukrepov. Tako se na primer zdaj ugotavlja, da ukrepi, ki smo jih sprejemali julija, kljub številnim opozorilom in pomislekom, ne dajejo želenega rezultata. Pomembno z vidika sistema je, da je pri vsem tem oslabela medsebojna povezanost in odgovornost samoupravnih subjektov gospodarjenja za skupno reševanje problemov reprodukcije, zmanjšala se je njihova proizvodna in poslovna samostojnost in sposobnost, ker ni bilo dovolj ekonomskih spodbud za združevanje dela in sredstev, za dohodkovno povezovanje, za urejanje odnosov na temelju skupaj ustvarjenega prihodka in dohodka. In prav v tem avtohtonem instrumentariju skupnega gospodarjenja delavcev z družbeno lastnino so tudi velike materialne rezerve, ki jih ima naš družbenogospodarski sistem. Če ga ne bomo hitreje aktivirali, razvili in uveljavili, bodo še naprej ostala pomembna državlastninska in skupninskolastninska sredstva gospodarjenja in s tem še naprej odprti izvori avtarkičnega gospodarskega razvoja, inflatorne potrošnje in toleriranja gospodarjenja mimo in celo v nasprotju z ekonomskimi kriteriji gospodarjenja, ekonomskimi zakonitostmi in ne glede na narodnogospodarske učinke. Prav to povzroča ali vsaj omogoča socializacijo, to je prevračanja na ramena vse družbe, izgub, tujih in domačih

dolgov, slabega gospodarjenja in slabih poslovnih in razvojnih odločitev. V takih razmerah, ko je dvojnost samoupravnega in etatičnega produkcijskega odnosa očitna, je domovinsko pravico dobila teza, ki je – ne da bi formalno postavljala pod vprašaj ustavni sistem samoupravnih odnosov – poskušala dokazovati, da je to uporaben sistem za normalne, idealne razmere, da pa v zaostrenih razmerah ne more biti uspešen in učinkovit. Sistem, ki se ni sposoben soočiti s problemi, ki ni sposoben reševati zaostrenih konfliktov materialnih in drugih interesov ter presegati protislovij svojega materialnega in siceršnjega razvoja, pa je žal utopijski. In to v bistvu hoče ta teza dokazati.

Za to tezo in za obtožbo samoupravljanja se poskušajo prikriti številne neprincipelnosti, subjektivizem in voluntarizem, najbolj groba vsiljevanja interesov, izsiljevanja, razvrednotenje poslovnih morale in uzanc ter celo kršitve nekaterih načel, na primer tistih o enotnem trgu, na katerih je zgrajena jugoslovanska federativna skupnost. Se vedno se ohranja stara, v bistvu birokratska logika, ker z njo birokracija opravičuje svoj obstoj, da je namreč mogoče družbeno bogastvo, družbeni proizvod in nacionalni dohodek ter s tem razvojne ambicije in osebni ter družbeni standard zagotavljati le z neprestanim investiranjem v nove proizvodne kapacitete, s kvantitativnim povečevanjem materialnih produkcijskih sil družbe tudi na račun bodoče ali tuje akumulacije, ne pa zlasti z dobro, gospodarno izrabo in gospodarjenjem z obstoječimi proizvodnimi zmogljivostmi, da bodo sposobne (in so po svoji tehnološki opremljenosti tudi sposobne) prenesti konkurenco svetovnega trga. Posledica te logike so sodobne tovarne, ki imajo velik del kapacitet povsem neizrabljen, ki delajo kljub sodobni tehnologiji z izgubo, v katerih stroji niti niso montirani, ki delajo le z eno izmeno itd. Pogosto se pozablja, da se protislovje, ki je značilno za ves razviti svet med razvitostjo produkcijskih sil in okostenelostjo družbenoekonomskega odnosa kaže v specifični obliki tudi pri nas in da se prav zaradi trdoživega vztrajanja na starih, etatičnih družbenoekonomskega osnovah odnosov

začenja upočasnjevati industrijska proizvodnja in celoten zagon ne le materialnega, ampak tudi družbenega razvoja v celoti.

Z vidika delovanja političnega sistema je zaskrbljujoče predvsem dejstvo, da je bil velik del ukrepov, v katerih se kaže dvojna duša in protislovnost naše družbe in ki ne prispevajo k revolucioniranju družbenih odnosov, formalno sprejet v delegatskih skupščinah in drugih demokratičnih organih sistema. To nas opozarja, da se v vsakokratni vsebini dela in odločitev naših institucij razkriva realno razmerje moči družbenih sil, ki odloča o tem, za kakšne družbene cilje, vsebino in odnose so te demokratične institucije uporabljene oziroma niso uporabljene, ko bi morale biti, in s tem, ali in v kakšni meri so sredstvo razvoja socialističnih družbenih odnosov in ne orodje obrambe monopola družbene moči etatičnih in tehnobirokratskih sil. Naš politični sistem je konkretna oblika diktature proletariata. S tem je tudi opredeljena njegova temeljna funkcija, da zagotavlja, da v družbi prek demokratičnih, samoupravnih odločitev dobijo nesporno vodilno vlogo prav neposredni in dolgoročni interes delavskega razreda, povezanega z vsemi socialističnimi, demokratičnimi naprednimi silami. Praksa dokazuje, da naš sistem še ni dovolj odporen zoper deformacije, ki jih povzročajo pritiski in odpori še nepreseženih elementov birokratskega in tehnokratskega monopola. Aktualno je Kar deljevo opozorilo, da družba ne propade zaradi propadanja demokracije, ampak ker ji ne uspeva z demokratičnimi sredstvi obvladati nasprotij in se zavarovati pred kontrarevolucijo.

Ali in v kakšni meri bodo naše demokratične institucije še podlegale vplivu in pritisku teh deformacij, v kolikšni meri jih bodo še naprej lahko izrabljale za svoje družbene cilje in manipulirali z njimi nosilci teh teženj, je v prvi vrsti odvisno od sposobnosti in akcije subjektivnih družbenih sil. Nikomur v naši družbi ne ustreza sedanje, s kompromisi vzpostavljeno ravnovesje družbenih sil, ki v veliki meri zmanjšuje materialno, politično in družbeno učinkovitost, povečuje materialna in druga neskladja, vnaša socialno nestabilnost in zožuje perspektivo de-

lovnim ljudem, posebno mladim, ker pospešeno vpliva na razvrednotenje rezultatov dela in materialnega bogastva družbe v celoti ter s tem zmanjšuje možnosti razvoja, rasti zaposlovanja, življenjske ravni itd. Naša in tuja praksa dokazuje dovolj zgovorno, da stagnacija, ki je nujno posledica takšnega izsiljenega ravnovesja, vodi lahko le v prevlado pragmatizma, ki je lasten etatistično-tehnokratskim načinom interventnega poseganja v družbene odnose in zato prej ali slej nujno vodi v izgubljanje revolucionarne perspektive in v resne družbene deformacije.

Samo odločna in učinkovita akcija subjektivnih družbenih sil na dosledno ustavnih osnovah lahko zaustavi agresivne poizkuse uveljavljanja nesamoupravnih teženj in njihovih nosilcev. To pa pomeni doslednost glede uveljavljanja temeljnih ustavnih načel. Potemtakem bi tudi pozornost Zveze socialistične mladine Jugoslavije, politične organizacije mladih, morala biti v razvejeni zgradbi političnega sistema – ne da bi podcenjevala druge – usmerjena v tiste njegove dele, ki so za uveljavljanje teh temeljnih vrednot, zlasti za uveljavljanje temeljnih prvin naših samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov, bistvenega pomena. To pa predvsem pomeni zagotavljanje pogojev in pospeševanje procesov samoupravnega združevanja dela in sredstev ter pridobivanje dohodka iz skupaj ustvarjenega prihodka in dohodka, ki sta jih ustava in zakon o združenem delu opredelila kot temeljni odnos samoupravne integracije združenega dela in koncentracije sredstev družbene reprodukcije. To je hkrati del ključnih vzvodov, ki zagotavljajo mobilnost in cirkulacijo družbenih sredstev v združenem delu in v družbi sploh ter uveljavljajo pravice in odgovornosti delavcev pri gospodarjenju z njimi. S tem se na delavce prenaša odgovornost, da upravljajo z družbenimi sredstvi po načelih

dobrega gospodarjenja, da ne zmanjšujejo njihove vrednosti in da jih v odnosih medsebojnih pravic in odgovornosti, ki vključujejo tudi solidarnost, namenjajo za reševanje socialnih in drugih problemov tudi tistega dela prebivalstva, ki še ne živi ali ne more živeti od svojega dela, torej tudi za reševanje problemov mladine, ki ni zaposlena.

Razvoj politične demokracije socialističnega samoupravljanja in odločitve, ki ne sprejemajo v institucijah njenega političnega sistema in ki bi bile po svoji vsebini napredne, ne morejo biti stvar stihije in slučajnega razmerja družbenih sil. Da bi preprečili večja odstopanja od temeljne smeri in ciljev družbenega razvoja, je neizogibno, da so na čelu prizadevanj za njeno zagotavljanje organizirane subjektivne sile, ki so del sistema naše demokracije in med katerimi ima zveza komunistov posebno, zgodovinsko utemeljeno vlogo. To vlogo pa lahko opravlja uspešno samo, če je v sebi idejno enotna; zdaj ne več le na temeljnih in splošnih načelih in opredelitvah, ampak tudi na njihovi konkretni opredelitvi in razčlenitvi v ustavi, zakonu o združenem delu in številnih sistemskih razčlenitvah ustavnih odnosov v našem pravnem in gospodarskem sistemu. To je zdaj in mora biti platforma idejne in politične diferenciacije v sami zvezi komunistov, ker je na tej podlagi dosežena enotnost pogoj njeni družbeni uspešnosti in učinkovitosti ter smisel uveljavljanja načela demokratičnega centralizma. Tak je bil glede tega osrednjega problema tudi sklep XII. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije in mislim, da v Zvezi komunistov Jugoslavije zdaj ne more biti več organizacije in vodstva, ki bi še naprej imela pravico, da živi z dilemo, ali bomo zahtevne gospodarske in razvojne probleme reševali z uporabljanjem sistema socialističnih samoupravnih odnosov, z njegovimi sredstvi in pravicami ter odgovor-

nostmi njegovih nosilcev – delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela.

Ne gre pri tem za to, da bi dogmatsko branili sleherno konkretno pravno izpeljavo in rešitev ustavnih odnosov. A treba jih je najprej v praksi preveriti, ne pa jim iz ideoloških in političnih razlogov že vnaprej odrehati sposobnost, da omogočajo urejati in spreminjati obstoječe odnose. Nedvomno obstoji v vsakdanjem delovanju političnega sistema, v zakonih, predpisih in drugih splošnih aktih veliko rešitev, teženj in pojavov, ki bi zaslužili, da jih podvržemo poglobljeno kritičnemu preverjanju, dopolnjevanju in spreminjanju, ne zaradi tega, da bi spreminjali ustavne odnose, ampak prav zaradi tega, da bi politični sistem učinkovito deloval v skladu z osnovno ustavno opredelitvijo produkcijskih odnosov ter s potrebami celote razmer, v katerih se naša družba danes nahaja.

Znotraj zveze komunistov pa so potrebni predvsem napor, da na tej temeljni opredelitvi odpravimo prakso, ki omogoča, da vsa družbena protislovja, konflikti, razlike v materialnih interesih in drugih opredelitvah dobivajo zlagoma v njej in v njenih organih domovinsko pravico ne glede, ali gre za objektivne razlike v teh interesih, za nesposobnost ali za nepripravljenost in oportunitizem. Na to opozarjajo stališča 2. seje centralnega komiteja ZK Jugoslavije.

Glavni problemi, pred katerimi je naša družba, niso predvsem materialne narave, čeprav so materialna neravnovesja in zaostritve, zlasti na področju zunanje likvidnosti in oskrbe z nafto, nedvomno težke in celo dramatične in zato najbolj neposredno in nujno potiskajo na nas. Vendar so gospodarska križpotja v največji meri tudi posledica idejnih razhajanj in neenotnosti v pogledih na temeljne smeri razvoja in sredstva, s katerimi jih je možno uresničevati in ki so jugoslovanski družbi dali specifična, originalna obeležja socialističnega

Ljubljana

Bohinj, 21.3.

samoupravljanja. Neenotnost glede teh poglavitnih vprašanj pa v praktičnem ukrepanju vodi do nasprotujočih si učinkov in vplivov na odnose in tokove družbene reprodukcije in v družbi nasploh in zato v končni posledici v stihijo, družbeno neučinkovitost in negotovost. S tem pa ta neenotnost objektivno ni in ne more biti zaveznik sil napredka v naši družbi. Napredek je mogoč le, če bomo enotni glede tega, da se moramo in kako se moramo kot družba usposobiti in organizirati na samoupravnih osnovah, da bi bili uspešni v spopadu s temi težavami. Niso nam potrebne nove institucije, štabi, koordinacije. Vsega tega imamo dovolj. Toda vsi naši organi, banke, delavski sveti, poslovodni organi se morajo organizirati na način štabov, biti delovno mobilni, da bodo v skladu s svojimi pristojnostmi sposobni vsak trenutek reagirati na probleme, ki jih nosi življenje s seboj.

V tem je posebna odgovornost nosilcev vseh družbenih funkcij, ki zaradi nalog, ki jih opravljajo, razpolagajo z možnostmi večjega družbenega vpliva, da družbeno pozornost in akcijo usmerijo z dostikrat izmišljenih na prave probleme, na zagotavljanje možnosti, v katerih bo delavec lahko hitreje uveljavljal svoje odgovornosti in pravice, vključno z upravljanjem presežnega dela in družbene lastnine v celoti. Ob taki enotnosti bodo tudi materialni in razvojni problemi lažje in hitreje rešljivi, perspektiva pa realnejša in bolj celovita.

Naši subjektivni dejavniki imajo glede političnega sistema socialističnega samoupravljanja še posebno odgovornost, ker ima kot splošna tendenca in smer družbenih gibanj tudi širši, univerzalnejši način. Ni nobenega dvoma, da obstajajo številne različne možnosti

samostojnih poti za uresničevanje zgodovinske težnje človeštva za podružbljanjem privatnega in državnega kapitala z njegovim preraščanjem v družbeno lastnino, ki odreja ekonomsko in družbeno pozicijo delavca in ga osvobaja dela za tuj račun in s tem meznega položaja, ker se že uveljavlja v praksi naše socialistične graditve, je tudi širša zgodovinska izkušnja, ki jo preverjajo in analizirajo številne napredne sile in gibanja v svetu. Samoupravna družbena praksa se v socialistični Jugoslaviji uveljavlja v spopadih s starimi odnosi, ob pritisku konservativnih in reakcionarnih teženj in sil. To nas ne sme zbegati in nam zapreti perspektive. Uveljavilo se bo lahko samo v daljšem zgodovinskem procesu, ki mora biti jasno usmerjen in mora računati z že ustvarjenimi številnimi možnostmi za svobodno delovanje zakonitosti družbenoekonomskih oziroma proizvodnih odnosov, ki sta jih uveljavila ustava in zakon o združenem delu. Temu procesu je potrebna tudi podpora mladih ljudi, potrebna je njihova aktivna in ustvarjalna udeležba, kajti z njegovim uveljavljanjem je v socialistični samoupravni Jugoslaviji zavarovana tudi njihova lastna perspektiva.

Naloge politične organizacije mladih in smeri aktivnosti za mlade ljudi, ki stopajo v aktivno vlogo tudi v mehanizmih odločanja v političnem sistemu naše demokracije, bi zato morali opredeliti in ovrednotiti tudi na bližnjem kongresu z vidika njihovega prispevka k revolucionarnemu družbenim odnosom, torej v funkciji razrednega boja oziroma zagotavljanja vodilne vloge delavskega razreda, in njegovih interesov. V takšni perspektivi pa je z delovanjem v demokratičnih institucijah našega sistema omogočeno z aktivnim in ustvarjalnim delom

mladih reševati ne le nekatera eksistenčna, za mladino posebej pomembna vprašanja šolanja, zaposlovanja, stanovanja, nagrajevanja oziroma delitve, ampak tudi esencialna vprašanja, kakšna bo bodoča družba, v kateri bo mladina živela dlje od katerekoli starejših generacij, vprašanja, kako bo ta družba približana cilju resnične osvoboditve človeka in njegovega dela. Prav ta zgodovinska perspektiva je tista, ki morda opravičuje, da bi odnos mladine do političnega sistema socialističnega samoupravljanja lahko opredelili z zahtevo, ki si jo izposodimo iz gesel francoskega študentskega gibanja iz konca 70 let in ki se parafrazirano glasi: **»Bodimo realisti, zahtevajmo nemogoče!«** Tudi kot izziv tistim, ki v tej družbi, ki pripada tudi mladini, branijo svoje monopole. Kajti to, kar je bilo takrat nemogoče, je pri nas že mogoče! Naša družba ima jasen koncept sistema in razvojnih smeri samoupravnih in demokratičnih družbenoekonomskih in političnih odnosov. Če se bodo v akcijo za njegovo uresničitev dvignile vse napredne družbene sile, zlasti tudi mladi, potem ne obstajajo nikakršni razlogi za bojazen, da v naši praksi ne bomo postopno uresničili prav takšnih odnosov.

Končal bom z zelo aktualno mislijo tovariša Tita iz znanega intervjuja za »Mladost«: **»Mladi ljudje morajo vedeti, da je ta družba njihova, da jim omogoča veliko perspektivo, toda morajo se tudi sami boriti v organih samoupravljanja in na vsakem drugem mestu za njen napredek, za interese naše socialistične skupnosti, za svoje interese.«**

37. INTERNATIONALE FILMFESTSPIELE BERLIN (1)

20. FEBRUAR – 3. MAREC 1987

So takšni in drugačni filmski festivali, zato so povsem irelevantne kakršneoli primerjave med njimi. Če je FEST provincialni spektakel, potem lahko za Berlin brez zadržkov zatrdimo, da spada v vrh filmskih festivalskih dogajanj po svetu tako po številu filmov, novinarjev kot tudi gledalcev. Prav zaradi obsežnosti (več kot 600 filmov v šestih festivalskih selekcijah, ki jih spremlja okoli 1700 novinarjev in prav toliko gostov ter izredno veliko število gledalcev) je berlinski filmski festival nemogoče spremljati v celoti (na dan lahko izbiraš med približno 120 filmi) in zato bo tudi tale zapis identičen spremljanju festivala – le fragment obsežnega festivalskega mozaika.

Potrebno pa je že takoj uvidoma omeniti, da kvantiteta festivalu ni prinesla potrebne kvalitete, prej lahko nasprotno ugotovimo, da so bili organizatorji pri selekcioniranju filmov letos zelo nesrečne roke, saj so na festival uvrstili celo vrsto filmov, ki so s svojo (ne)kvalitetnostjo pošteno zamajali ugled festivala.

Pa še nekaj drugega je, kar po mnenju dela festivalskega občinstva in novinarjev meče senco na festival. Ta se namreč ne more in kot vse kaže tudi noče otresti pozicije »mostu med vzhodom in zahodom«. Te in podobne formulacije lahko slišiš na vsakem koraku, prisotne so bile tako v pozdravnih nagovorih direktorjev festivala (Moritz de Hadeln in Ulricha Gregorja) kot tudi zahodnoberlinskega župana. Berlinski festival je torej festival, kjer prosperirajo »politični filmi«, pravih izdelkov iz hollywoodske »tovarne sanj« je bolj malo (letos le BARVA DENARJA – The Color of Money s Paulom Newmanom in Tomom Cruiseom), ki je bil predstavljen izven konkurence, ter OTROCI MANJŠEGA BOGA (Children of a Lesser God in 'NIGHT MOTHER v uradnem programu); zato je bilo toliko večje število tistih prvih.

Ima pa Berlinski festival nekaj drugih dobrih lastnosti. Ena izmed njih – najbolj delaven festival lahko združimo z že pregovorno natančnostjo Nemcev. Ima pa tudi velik filmski trg – FILM – MESSE. Na trgu/sejmu so vsak dan zvrtili okoli 50 filmov, projekcije so bile v prvi vrsti namenjene seveda distributerjem, glavni obiskovalci pa so bili seveda kdo drug kot novinarji.

Pa pojdemo rajši lepo po vrsti. Najbolj pomemben, čeprav ne tudi najkvalitetnejši je bil uradni/tekmovalni program.

I. MEDNARODNA ŽIRIJA 37. FILMSKEGA FESTIVALA V BERLINU

Klaus Maria Brandauer – predsednik žirije, igralec (Mefisto, Colonel Redl, Out of Africa)
Juliet Berto – francoska igralka in režiserka
Callisto Cosulich – italijanski kritik,
Kathleen Carroll – kritik New York Daily News

Viktor Djomin – umetnostni zgodovinar in kritik, sekretar združenja filmskih delavcev SZ
Reinhard Hauff – režiser, dobitnik zlatnega medveda za film STAMM-HEIM na lanskem festivalu

Edmund Luft – novinar, filmski zgodovinar
Jiri Menzel – čehoslovaški režiser (Strogo nadzorovani vlaki)

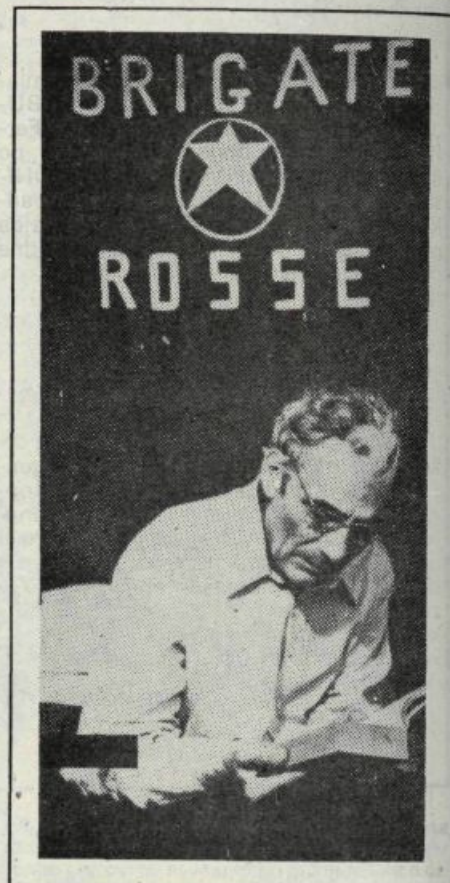
Dan Pita – romunski režiser

Paul Schrader – ameriški režiser (Blue Collar, Hardcore, American Gigolo, Cat People, Mishima) in scenarist (Yakuza, Taxi Driver, Mosquito Coast)

Antonio Skarmeta – čilski novelist, scenarist in režiser

Otroci manjšega Boga / Otroci, ki jih je Bog pozabil / Otroci tišine

Berlinski prevajalci so imeli nemalo problemov s prevajanjem naslova tega filma. V nemščini je Bog otroke pozabil, v francoščini pa so postali kar otroci tišine. Nekaj težav je imela tudi dopisnica Dela. O filmu pa lahko rečemo predvsem to, da je žal zgrešil festival. V Cannesu ali v Benetkah, bi bil gotovo deležen kakšne bolj reprezentativne nagrade, kot je le posebna za »občuteno obravnavanje nenavadne teme – problemov, s katerimi se srečujejo gluhi«. Film, nastal po igri Marka Medoffa, je v svojem bistvu klasična melodramatska zgodba, v njej se jasno vpisujeta dva svetova (njen/njegov), ki pa se kljub njunemu ponovnemu srečanju, združitvi, ki je pač morala slediti klasični melodramatski ločitvi, ne združita/najdetata. Ovira te končne (ne)združitve je dekletova nesrečna mladostna izkušnja in posledica te izkušnje je ta, da se noče vključiti v pogovor na način, kot to počnejo tis-

II. NAGRADE FESTIVALA

Zlati medved – TEMA (SZ, 1979, Gleb Panfilov)

Srebrni medved – PLATOON (Vod, ZDA, 1986, Oliver Stone)

Najboljša moška vloga – Gian Maria Volonte v filmu PRIMER MORO (Il caso Moro, Ita, 1986, Giuseppe Ferrara)

Najboljša ženska vloga – Ann Beatriz Nogueira v filmu VERA (Brazilija, 1986, Sergio Toledo)

Posebna nagrada za film MORJE IN STRUP (Jap, 1986, Keijo Kumai)

Posebna nagrada za »občuteno obravnavanje nenavadne teme – problemov, s katerimi se srečujejo gluhi« filmu OTROCI MANJŠEGA BOGA (Children of a Lesser God, ZDA, 1986, Randa Haines)

ti, ki slišijo. In na tem mestu film preseže klasično melodramo, ki na koncu razreši konstelacijo njunih svetov pozitivno/negativno ne glede na kasnejše okoliščine.

Če nadaljujemo sprehod z filmi, ki so bolj ali manj vlekli na melodramo in poleg tega za linijo sprehoda uporabljamo dobro – slabo, pride kot naslednji na vrsto kanadski film z originalnim naslovom LES FOUS DE BASSAN režiserja Yvesa Si-

moneauja, ki pa so ravno tako prevajali na nekaj načinov – BACK TO THE GRIFFIN CREEK, IN THE SHADOW OF THE WIND... film raziskuje razmerja med človeško naravo in naravo samo, razpeti smo med obe – tako ljudi kot naravo je težko razumeti. Film poln velikih misli, globok morda le v režiserjevi duši, lep za oko in prazen v vsem – tudi v osnovni ideji, ki je bila podana na način nove ljudske modrosti, je pa že stara in prežvečena zgodba.

Sledita dva filma z zelo podobno tematiko – spolno dozorevanje in prva mladostna ljubezen. Španski LETO PREBUJENJA (El Año de las luces) režiserja Fernanda Trueba se dogaja v letu 1940, po španski državljanski vojni, poljski KRONIKA NEKE LJUBEZNI (Kronika wypadkow miłosnych) režiserja Andzeja Wajde pa ima za čas dogajanja zadnje svobodne dni pred napadom na Poljsko 1939. leta. Najslabši film iz te »kategorije« pa je bila zahodnonemško-jugoslovanska koprodukcija ZALJUBLJENCA (Die Verliebten) režiserke Jeanine Meerapfel. Stephen Locke je v festivalnem Journalu pred projekcijo zapisal: Z igralci iz Nemčije in Jugoslavije, s producenti iz istih dveh držav, z nemško režiserko, rojeno v Argentini, nam ta nemško-jugoslovanska koprodukcija predstavlja res pravo mednarodno doživetje. V naslednjem Journalu pa je ena od kolumnistk zapisala: Jebemti boga! Tak gromoglasen aplavz, ki se je zaslíšal ob prizoru, ko mina raztrga človeka, nisem doživela v svojem dolgem obiskovanju kinodvoran. Ali drugače povedano – film je bil čisto navadno sentimentalno sranje, trkal je na strune iskanja ne toliko korenin kot sledi, izpraznjena, klišejska zgodba o hčerki jugogastarbajterjev, ki se je kot reporterka nemške TV hiše vrnila v svojo rodno Črno goro in Nemcu, ki v ta isti Črni gori išče očetove sledove. Občinstvo je film pošteno izžvižgalo – tega bi bili potrebni tudi nekateri slovenski filmi.

III. FESTIVALSKE SE(LE)KCIJE

Uradni/tekmovalni program

Panorama

17. mednarodni forum mladega filma

10. festival otroškega filma

Retrospektivi – režiser Rouben Mamoulian in igralski par Madeleine Renaud in Jean-Louis Barrault

Program se je odvijal v 17 kinodvoranah.

»Politični filmi«

TEMA režiserja Gleba Panfilova ima zelo zanimivo zgodovino. Posnet v letih 1978 in 79 je dobil dovoljenje za prikazovanje šele po petem kongresu sovjetskih filmskih delavcev lani. Zgodba o ustvarjalni krizi pisatelja, ki že dvajset let živi samo na stari slavi, oziroma na račun dela, ki ga je ustvaril v 50-tih letih. Iz Moskve se umakne v Suzdal, rusko zgodovinsko mesto, kjer išče navdih za nadaljnje pisanje. Tu sreča žensko, ki mu odkrije razlog njegove krize, ki je gledalcu znan že od prvih kadrov: svojo umetnost, svoje pisa-

nje je žrtvoval zaradi privilegijev in blagostanja. Film odraža situacijo, v kateri so ustvarjali sovjetski pisatelji v sedemdesetih letih in to je bil tudi glavni razlog, zakaj je film ostal sedem let v bunkerju.

Tudi srebrnega medveda je dobil film s politično tematiko. PLATOON (Vod) Oliverja Stona je še en izmed filmov z vietnamsko tematiko, dovršeno izdelan v tehničnem smislu in krut v vsebinskem. Zgodba o prostovoljcu, ki se hitro nauči, da v Vietnamu ne veljajo nobena pravila iz knjig. Na obeh straneh – ameriški in vietnamski – je dobro in zlo – na ameriški strani ju predstavljata dva narednika. Nerazumevanje in sovraštvo kulminirata med napadom na malo postojanko vietkongovcev. Še en pogled na Vietnam. Tokrat s to razliko, da je režiser in scenarist to izkusil tudi na svoji koži. Da se te traume ne more kar tako rešiti, je moč opaziti tudi v filmu V ZMAJEVEM LETU (In the Year of Dragoon) režiserja Michaela Cimina, kjer je bil scenarist.

HOLLYWOOD, HOLLYWOOD

Festival je otvoril film, ki je bil sicer prikazan izven konkurence. BARVA DENARJA (The Color of Money) režiserja Martina Scorcezeja je nekakšno nadaljevanje filma HAZARDER (The Hustler) iz leta 1961. Postarani, nekdanji še vedno uspešni igralec biljarda (Paul Newman) vidi v mladem fantu (Tom Cruise) svojega naslednika, zato ga popelje v vrh te igre, ki jo kroji en sam motto: »Denar, ki si ga pribojiš z zmago, je vrednejši od prislužene denarja«. Vendar pa je ta igra, ki lahko traja celo življenje, le en sam velik surogat za življenje samo. Tudi Eddie (Paul Newman) se bo moral nekoč soočiti s svojim bistvom in to bo edina igra, ki jo bo zares izgubil. Film, ki ga je Scorsese ustvaril po AFTER HOURS je razočaranje, saj se preveč izgublja v dolgovernih dialogih, svojo zares edino dobro točko pa ima v Paulu Newmanu, ki je s svojo igro pokazal, da se bo moral Tom Cruise še marsičesa naučiti, da bi bil zares vreden vseh superlativov, ki so mu namenjeni v teh dneh v ljubljanskem časopisju.

'NOČ MAMI ('Night Mother) režiserja Toma Moora, ki bi ga sicer lahko umestili med prej omenjene melodrame, pa iz enega samega preprostega razloga ne spada tja. Pravzaprav sploh ne spada nikamor, kajti pri tem filmu je napak le eno – to da to sploh je film. Nastal je po igri Marshe Norman, nagrajene s Pulitzerjevo nagrado. Je izjemna psihološka študija odnosa med hčerko (Sissy Spacek) in najo navezano ter izredno nesamostojno mater (Anne Bancroft). Film je dialog med življenjem in smrtjo, ki ju predstavlja mati in hči, dialog pa zastavlja problem svobodne izbire med življenjem ali smrtjo. Hči se za smrt ne odloči iz obupa, ampak zato, ker hoče prekiniti z življenjem, ki ga je prisiljena živeti.

Igra obeh igralk je sicer izjemna, ampak... Cela scena je zelo gledališka, dogajanje je postavljeno v dve sobi in kuhinjo in po polovici filma se napetost sprevrže v dolgočasje.

Še kot zanimivost – producent filma je bil nihče drugi kot Aaron Sperling. Če vam to ime ni znano, pomagam še s tem, da je Sperling ta trenutek eden največjih (vsaj televizijskih) producentov v Hollywoodu, ki med drugim producira tudi proslulo Dinastijo.

Še nekaj o ostalih filmih iz uradnega programa

»VERA ni film o homoseksualnosti ali transseksualnosti, še manj pa film proti temu. To je le film o sodobnem načinu razmišljanja in življenja« pravi režiser filma Sergio Toledo. Film o boju za preživetje, v katerem moraš razviti vse svoje sposobnosti do konca.

Veliko razočaranje je bil najnovejši film znanega scenarista in režiserja Paula Schraderja. Film LIGHT OF DAY, napovedan kot Schrader's brand-new-film in kot »special event« je zelo vodena štorija o rock'n'roll bandu, ki se poskuša prebiti iz anonimnosti, a mu to ne bo nikoli uspelo. Neventivno, klišejsko, dolgočasno, vmes pa je nametano cel kup modrosti, kot »v tisti eni uri, ko si na odru, kompenziraš vseh ostalih 23.«. VOLJČJA LUKNJA (Vlči bouda) čehoslovaške režiserke Vere Chytilove je film, ki je padel na celi črti. Dokaz, da Čehi, in verjetno še kaka druga kinematografija, ne znajo delati science-fictiona. V skriti gorski koči ima skupina mladih ljudi tečaj skupaj s tremi učitelji, ki so v resnici prišleki iz vesolja. Skozi simbolno raven zgodbe in poantirano gradnjo misli lahko zaznamo kritiko totalitarističnih sistemov, ki danes vladajo.

Iz filmov, ki so bili prikazani v tekmovalnem programu, je bil ogleda vreden le še film MASKE (Masques) Clauda Chabrola, filmi kot so TOLIKO SANJ (So viele Träume) Heinerja Carowa, FOR LOVE ALONE (Samo za ljubezen) Stephen Wallaca, EMPEDOKLOVA SMRT (Der Tod des Empedokles) Jean-Marie Strauba in Dannie Huillet pa prav gotovo niso sodili v tekmovalni program festivala.

V kinodvoranah Berlina je dremal DANE HOČEVAR

IV. JUGOSLOVANSKO ZASTOPSTVO

Ni bilo tako mogočno, kot si je lahko predstavljal povprečni bralec glasila socialistične zveze Dela. Štirje Vibini filmi, od tega le eden v Panorami, ostali pa le na filmskem sejmu. Kratki film TRI ŽIVOTA JEZA in že prej omenjena proslula koprodukcija. Mimogrede – Kormoranu je bila namenjena celo kritika v Berlinele Tipu. Po pričakovanju je bila negativna.

BORZNA STRUKTURA

Ker večina ameriških borz posluje po pravih in postopkih, ki so bolj ali manj podobni tistim, ki jih uporablja newyorška borza, se bo nadaljnje razglabljanje omejilo na ta model.

DELOVANJE IN ČLANSTVO

New York Stock Exchange je delniška družba, ki jo upravlja 21-članski upravni odbor. 10 članov je voljenih izmed direktorjev delniških tvrdk, deset pa je javno izvoljenih. Ti direktorji izberejo polnopravnega predsednika, ki postane 21. član odbora.

Borza sama niti ne trguje z delnicami, niti ne oblikuje cen. Trgovanje se odvija samo med samostojnimi člani, ki se poslužujejo njenih naprav in strokovne pomoči pisarniškega osebja. Borza poseduje lastno stavbo, ki se nahaja na spodnjem delu otoka Manhattan, na cesti Wall, številka 11. Vsa trgovina se odvija v pritličju te stavbe.

Posli na tleh borze se lahko izvršujejo samo prek enega izmed 1366 njenih članov. Ker je število članov omejeno, lahko nekdo postane član samo tako, da odkupi mesto od prejšnjega lastnika. Ker so ti sedeži v privatni lasti, se lahko prenašajo s prodajo, kot darilo ali kot zapuščina. Cena teh sedežev sicer ves čas niha; v zgodnjih sedemdesetih letih je znašala med 130.000 in 320.000 dolarjev.

Posamezni člani borze se lahko združijo in osnujejo člansko firmo. Ob koncu leta 1971 je bilo 577 takih firm.

VRSTE ČLANSKIH AKTIVNOSTI

Član newyorške borze lahko uporablja svoje članstvo na katerikoli (poljubni) način v okviru pravil borze. V splošnem je mogoče člane razdeliti v šest skupin:

(1) **COMMISSION BROKERS** (Pooblaščen mešetarji) delujejo kot posredniki z investitorji nečlani. Sami ali s pomočjo ostalih članov borze lahko osnujejo posredniško firmo, ki potem vzdržuje eno ali več poslovalnic v državi, kjer njeni pooblaščen zastopniki občujejo z javnostjo v smislu pridobivanja naročil. Ti trgovski uradi so povezani z borzo po zasebnih kanalih.

Pooblaščen mešetarji zaračunavajo provizijo za izvršitev javnih naročil. Te provizije so določene po tabeli glede na vsoto, ki jo vsebuje naročilo. Od leta 1972 se za provizijo za posredovanje naročila, ki presega 300.000 dolarjev, lahko dogovorita stranka in mešetar med seboj.

(2) **FLOOR BROKERS** (Dežurni mešetarji) upravljajo posle za ostale člane borze v zameno za dnevno provizijo. Nekoč je znašala ta provizija dva dolarja za vsako

transakcijo, zato jih ponekod še danes imenujejo z izrazom »2 dollars brokers« ali »dvodolarski mešetarji«.

Dvodolarski mešetarji delujejo zaradi tega, ker pooblaščen mešetarji včasih prejmejo več naročil, kot pa jih zmorejo naenkrat opraviti. Poleg tega lahko borzni član tudi zbolí in ker sme izvrševati transakcije le član, dvodolarski mešetar tako nadomesti manjkajočega člana.

(3) **REGISTERED TRADERS** (Zapisani trgovci) so člani borze, ki preprosto kupujejo in prodajajo za svoj račun, v svojo korist (ali seveda lastno izgubo). Pri tem ne stopajo v stik z javnostjo in ne izvršujejo naročil ostalih članov borze. Tako kupijo sedež na borzi in poravnajo dodatne članske obveznosti samo zato, da bi lahko sami neposredno izvrševali lastna naročila. Zapisani trgovci so pri tem dolžni upoštevati vrsto predpisov, da ne bi pri svojem delu naleteli na spore z ostalimi naročili.

Dnevne borzne aktivnosti po splošnem pripravljanju prispevajo k bolj zdravemu tržišču za investitorje, s tem da zmanjšujejo razlike med ceno ponudbe in povpraševanja in z razpoložljivo rezervo kupne moči, tako da se lahko brez velikih sprememb zelo hitro izvršijo obsežne transakcije.

(4) **SPECIALISTS** (Izvedenci) so člani borze, ki se zadržujejo na enem izmed šalterjev v parterju in delujejo kot posredniki (za ostale mešetarje) in kot trgovci (za svoj račun) na določenih pripisanih področjih. Večina izvedencev je zadolžena za šest do petnajst področij.

Kot »mešetarjevi mešetarji« izvedenci zadržujejo omejena naročila pred izvršitvijo s cenami, ki se razlikujejo od dnevnih, da bi tako razbremenili pooblaščen mešetarje zadrževanja na šalterju, vse dokler se ne pojavi določena cena, ki jo je zahteval klient. Kot posrednik je izvedenec odgovoren za vzdrževanje urejenega tržišča,

kar pomeni, da je v primeru, ko se v določenem trenutku ponudba in povpraševanje v parterju zgrešita, dolžan prodajati ali kupovati za svoj račun. S to dejavnostjo izvedenec ohranja t. i. »stalni trg« in zagotavlja izvrševanje naročil po cenah, ki se bistveno ne razlikujejo od cen v predhodnih transakcijah.

(5) **ODD-LOT DEALERS** (Drobni posredniki) so člani, ki kupujejo, oziroma prodajajo klientom pooblaščenih mešetarjev delež, ki so manjši od 100 kosov. Njihova vloga je neobhodna zato, ker se v parterju posluje le s »full lots« ali »round lots« – kar znaša v večini primerov sto delnic. Drobni posrednik torej v eni smeri zbira drobna naročila, v drugi pa jih spet razdeljuje med kliente.

Drobni posrednik ne zaračunava provizije, temveč dobi razliko med prodajno in nakupno vrednostjo akcij, ki jih spravlja v promet. Kadar klient izstavi drobno naročilo (odd lot), je pri tem samoumevno, da priznava ceno naslednje transakcije polnega naročila (»round lot transaction«) in tako imenovano drobnoprodajno razliko, ki znaša na newyorški borzi približno eno osmino točke, ali 12,5 centa.

(6) **BLOCK POSITIONERS** (Veliki posredniki) se ukvarjajo s transakcijami na določenem področju, katerih tržna vrednost presega 200.000 dolarjev. Posebni trgovski postopki dovoljujejo članom borze, ki so registrirani kot veliki posredniki, da zberejo velika naročila po specifični očiščevalni ceni, kar pomeni določen popust od dnevne tečajne vrednosti. Potreba po velikih posrednikih se je pojavila v poznih šestdesetih in v začetku sedemdesetih let, ko so kot prevladujoča sila na borzah nastopale velike finančne institucije.

MATEJ RUS

ZLATO v finih unčah (31.1035 g) v USD v petek, 27.2.ob 12.00h
(GMT - 11.00h, Hong Kong - 19.00h, New York - 6.00h)

Hongkong:	ob koncu	405.30	405.80
	dan prej	403.30	403.80
Frankfurt-London-Zuerich:			
	opoldne	405.45	405.-
London:	1.fiksna	405.75	
	dan prej	403.10	

SREBRO za fino unčo v dolarjih

Zuerich:	opoldne	5.47	5.49
	dan prej	5.47	5.49

HOROSKOP IGORJA VIDMARJA

Poskus obrazložitve nekega karakterja na osnovi sinhronega delovanja makrokozmičnih in mikrokozmičnih energij

IME IN PRIIMEK:

Igor VIDMAR

DATUM ROJSTVA:

10. december 1950

POKLIC: Glasbeni kritik,

urednik SKUC Ropota

ASTROLOŠKA KONFIGURACIJA:

Sonce: Strelec

Ascendent: Rak

Luna: Kozorog

Strelci so po naravi velikodušni, optimistični, razgledani, plemeniti, pošteni, zanesljivi in filozofsko razpoloženi. So ekspanzivni, radi potujejo in se izražajo. Zanima jih sociologija, politika, filozofija, pravo in religija. Ker so brez takta, večkrat povejo kaj takega, kar bi bilo bolje zadržati zase, zato si po nepotrebnem ustvarjajo sovražnike. To še posebej velja za tegale Strelca, ki je zaradi Lune v Kozorogu manj velikodušen in zato toliko bolj strog in neprizanesljiv. Ascendent v Raku je pravzaprav velika ovira strelčevski ekspanzivnosti, kajti medtem ko en del osebnosti odkrito teži k napredku, se drugi del pod

vplivom rakovskega ascendentu zapira vase, je nezaupljiv, prehitro čustveno odreagira in je zelo podložen impresijam in trenutnim vplivom, česar velikopotezni strelčevski del osebnosti v bistvu ne mara. Zaradi te značilne rakovske ranljivosti prihaja do konfliktov s samim sabo in z zunanjim svetom. Strelec teži naprej, Rak pa bi vedno raje »še malo počakal«.

Položaj Lune v veliki meri modificira njegov karakter. Konjunkcija Lune z Merkurjem v opoziciji Urana kaže na velik notranji nemir. Ta konstelacija je sicer tudi znak visoke inteligence, sposobnosti logičnega razmišljanja in analize in nasploh duševne aktivnosti, vendar je zaradi opozicije Urana mentalna aktivnost nesinhronizirana, misli so zelo nemirne, »preskažejo ena drugo« oziroma niso usklajene. Ta konstelacija kaže tudi na veliko potrebo po neodvisnosti, oseba se zavzema za vse, kar je novo in kar odstopa od ustaljenih pravil in konvencij, zato je vedno na strani opozicije oziroma tistih gibanj, ki šele »vzhajajo na horizontu« in jim je treba utreti pot. Nasploh je v tem horoskopu naznačena nekakšna »misijonarska« dejavnost oziroma borba za napredek. Opozarjamo na pretiran cinizem in nesposobnost, da bi sprejel še kakšno drugo mnenje od svojega. To ga lahko pripelje v spor z nekaterimi ljudmi, s katerimi se nikakor ni priporočljivo prepirati. Uran v dvanajstem polju predstavlja skrite sovražnike, ki imajo veliko moč in za katere je značilno, da vedno napadejo nenadno in izza hrbta.

Luna v Kozorogu je znak ambicioznosti in volje do prestižne pozicije na družbeni lestvici. Daje ponos in zaupanje v lastne sposobnosti, pa tudi vztrajnost in močno voljo. Po drugi strani ta položaj Lune kaže na ne preveč mehko srce, kar med drugim pomeni, da od njega ne morete pričakovati kakšnega sočutja ali česa podobnega. Je znak resnobe in zaradi saturnovskega vpliva skoraj pretirane strogosti. Rahlo brezbržen do čustev drugih pa bo neizmerno prizadet, če bo kdo užalil njega osebno. V tem primeru se pripravite na zaslužen kaznen. Opozarjamo vas, da boste v primeru spora potegnili krajši konec, kajti oprava boste imeli s človekom izrednih mentalnih sposobnosti in velike pronicljivosti, ki je povrhu tega še popolnoma brez takta in vam bo povedal o vas točno tisto, česar do sedaj še niste vedeli in česar nikakor ne bi želeli zvedeti.

Zaradi zgoraj naštetih lastnosti je seveda ta Strelec bolj spoštovan kot priljubljen. Spoštovanje si vsekakor zasluži. Velik del svojih energij posveča delu in je verjetno zaposlen dobrih del dneva. Karkoli dela, dela zelo skrbno. Odlikuje ga sposobnost analize in kritike, rad pa tudi pomaga drugim z dobrim nasvetom. Verjetno dela vedno po več stvari naenkrat in se mu včasih zgodi, da zaradi preobilice drobnih opravkov izgubi živce. Takrat

strese svojo jezo na kakšno sodelavko, kajti najraje se prepira z ženskami. Na enega izmed poslovnih partnerjev oziroma partnerko pa je še prav posebno alergičen. Podrobnosti nam horoskop ne pokaže. In ko smo že pri službi: naš »klient« bi lahko naredil kariero tudi kot pravnik ali pa zdravnik.

Strelci radi potujejo. Tale ima uspeh z vsem, kar je kakorkoli povezano s tujino. To mu zagotavlja dober položaj Jupitra v devetem polju in zato priporočamo čimveč stikov s tujino. Službo ima sicer v domovini, vendar so na službenem področju naznačeni kontakti z inozemstvom. Kaj pa ljubezen? Strelci imajo paničen strah pred stalnimi vezami, ker imajo občutek, da to ogroža njihovo osebno svobodo. Ker je tale v tem smislu še posebno ekscentričen, predvidevamo, da še ni poročen.

Tistim, ki imajo z njim kakršnekoli načrte, bo prišlo prav nekaj napotkov. Če si hočete pridobiti njegovo naklonjenost, vas mora predvsem najprej spoštovati. Najprej spoštovanje, potem ljubezen. Biti morate inteligentni, samostojni in imeti svoje ideale. Ne smete biti poceni, kar vključuje tako poceni obleko kot poceni obnašanje. Če je kdaj videl na vas karkoli z boljšega trga, ste avtomatično odpadli. Če ste kdaj zinili kakšno grdo besedo ali bili kako drugače vulgarni, ste ravno tako odpadli. Če ste preveč sentimentalna in nesamostojna oseba in ne znate biti dama kot se šika, nimate šans. Če ne znate prenašati dobronamerne kritike in občasnih ravno tako dobronamernih cinčnih pripomb, pa je nasploh bolje, da takoj odnehate. Najbolje bi se ujela z njim kakšna gosposka Levinja ali preudarna Kozoroginja. Naznačena je neka precej gospodolna oseba. Kar se tiče zdravja, pa takole: občutljive so oči in živčni sistem. Sicer je zdravje razen občasnih prehladov dobro, na stara leta je možna revma v kolenih. In še opozorilo: če vozi, naj bo na cesti zelo previden.

PROGNOZA ZA LETO 1987

Neka zelo resna, težka in odgovorna naloga, ki si jo je zadal ali so mu jo zadali drugi, ga spremlja že od februarja. Transit Saturna preko natalnega Sonca kaže, da mu trenutno ni z rožicami poslano oziroma da je na neki preizkušnji, ki vključuje tudi izoliranost od drugih in potrebo po samoti. Trajalo bo do junija in se nadaljevalo za kratek čas novembra. V drugi polovici maja velik poslovni uspeh, časti in priznanja. Za ljubezen, umetnost in zabavo bo idealen čas druga polovica junija in prva polovica julija. Opozarjamo pa na prvi teden junija, ki bo kritičen.

Ema Kurent

Pripis uredništva: Klient se strinja z objavo.

El Lissitzky: UMETNOST IN PANGEOMETRIJA

V letih od 1918–1921 smo pospravili mno go stare krame. Tudi v Rusiji smo vrgli umetnost s svetega prestola in pljuvali na njen oltar (Malevič 1915). V Zürichu, na prvem sestanku dadaistov, pa so jo razglasili za »magičen iztrebek«, človeka pa za mero vsem krojačem (op. p.: org.: Mas is the measure of all thing – Protagoras ali Človek je merilo vsem stvarjem) (Arp.). Sedaj po petih letih si npr. Grosz očita samo sledeče: »Naša edina napaka je bila v tem, da smo tako imenovano U sploh vzeli resno.« Nekaj vrstic dalje pa pravi: »Če se imenuje moje delo U, bi bilo odvisno od vprašanja, ali verjamemo, da pripada prihodnost delavskemu razredu.« V to sem prepričan, samo vera, iztrebki in krojači niso univerzalna merila umetnosti.

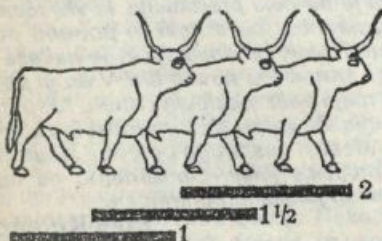
Širši pojem U-ti je na stopinje razdeljen korez. Vsak trenutek steče vanj določena količina, npr. 5 cm parfuma »Coty« z namenom, da bi dražil nosnice prefinjenih ljudi, nato 10 cm žveplene kisline, namenjene v obraz vladajočemu razredu. Nato pa še 05 cm kakršnekoli raztopine, ki se čez čas pojavi v novem viru svetlobe. Tako je umetnost iznajdba našega uma, je kompleks, ki povezuje racionalnost in imaginarnost, fiziko in matematiko, 1 in –1. Vrsto analogij, ki jo bom pojasnil kasneje, ne uporabljam zato, da bi dokazoval, saj zato obstajajo dela sama, temveč, da bi pojasnil svoje poglede. Paralele med U in matematiko morajo biti zelo previdno postavljene, saj je lahko vsako križanje za U smrtno.

Planimetrični prostor:

Plastično O se začne, prav tako kot elementarna aritmetika, s seštevanjem. Prostor plastičnega O je dvodimenzionalna ravna ploskev. Njena ritmika je elementarna harmonija naravne številčne vrste 1, 2, 3, 4...

Človek primerja novo ustvarjen predmet, npr. relief, fresko z naravnimi predmeti. Če npr. na nekem reliefu sprednja žival zakriva del za njo stoječe, to ne pomeni, da je ta del prenehal obstajati, temveč da obstaja med telesoma neka oddaljenost, prostor. Tako spoznamo, da obstaja med posameznimi predmeti oddaljenost, da obstajajo predmeti v prostoru. Dvodimenzionalna ploskev preneha biti ravnina. Ploskev začne sestavljati prostor, nastane številčno zaporedje 1, 1 1/2, 2, 2 2/1.

Prostor s perspektive

Prostor površine, ki se izgrajuje, se razteza in razširja, raste v nov sistem. Ta sistem pride do izraza, če ga opazujemo iz perspektive. Predvidevamo, da je prostor iz perspektive eksakten, objektiv in samoumeven.

Pravimo, da tudi fotoaparati deluje s perspektive, obenem pa pozabljamo, da uporabljajo Kitajci objektiv s konkavnimi namesto s konveksnimi lečami.

Tako so ustvarili objektivno, vendar popolnoma drugačno podobo sveta. Perspektiva podaja prostor po dognanjih evklidovske geometrije, kot tog tridimenzionalen prostor. Po tej geometriji je svet vgrajen v kocko in transformiran tako, da ploskovno izgleda kot piramida. Vrh sephirske piramide leži pred predmetom ali pa ga projiciramo na horizont – za predmet. Prvo možnost je izbral vzhod, drugo zahod.

Kitajska to je piramida iz perspektive. Kje leži vrh? V globini ali spredaj?

Leonardo

Perspektiva je omejila oz. zaprla prostor, postal je dokončen. »Številčno telo« U – ti je postalo bogatejše. Planimetrični prostor nam je podal aritmetično vrsto. Predmeti so tukaj v odnosu: 1, 2, 4, 8, 16, 32... Do danes številčno telo U-ti ni uspelo vsebinsko obogatiti. Medtem pa je znanost izvršila temeljne preobrate. Ptolomejevo geocentrično ureditev sveta je nadomestila Kopernikova heliocentrična ureditev. Lobačevski, Gauz in Riemann so ovrgli evklidovski prostor. Impresionisti so prvi začeli rušiti podedovan prostor s perspektive. Odločilna je bila metoda kubistov. Horizont, zaprt v prostor, so postavili v ospredje in ga identificirali s slikarsko površino. Trdne površine so izdelali s fizikalnimi znaki (tapezirana stena) in elementarnimi, oblikovnimi destruktivnimi. Ustvarjali so v prostoru tako, da so začeli pri slikarski površini in šli nato navzven (naprej). Zadnji rezultati te tehnike so Picassovi reliefi in Tatlinovi kontrareliefi.

Italijanski futuristi so uporabljali drugačno metodo, vrha piramide niso videli pred predmetom. Hoteli so stati v predmetu, ne pred njim. Perspektivni center so razbili na koščke in jih raztrosili po celotni slikarski površini. Niso pa bili konsekvntni: zato Malkasternova sredstva niso zadostovala, potrebna bi bila fotografska kamera. Malevičeva razstava □ je bila prva manifestacija razširitve v številčnem telesu U-ti. Naš številčni sistem, ki se imenuje pozicijski sistem, že dolgo uporablja O, vendar šele od 16. st. je O število in ne nič (Cordano Tartaglia). Šele v 20. st. smatramo □ za plastično vrednost, kot O v kompleksnem telesu U-ti. Ta polnobarven, čisto enakomerno obarvan □ na beli ploskvi.

Iracionalen prostor

V tem prostoru se izmerijo razdalje samo z intenziteto in položajem togo omejenih površin. Prostor se razčleni na zelo jasne smeri. Vertikalno-horizontalno ali diagonalno. To je

pozicijski sistem. Te razdalje se lahko izmerijo z omejenim dokončnim merilom, tako kot predmeti v planimetričnem in perspektivnem prostoru. Razdalje so iracionalne, ne moremo jih prikazati kot omejen odnos dveh celih števil. Primer iracionalnosti je razmerje med diagonalo kvadrata in njegovo stranico: $\sqrt{2} = 1,4$ ali natančneje 1,414 in tako dalje, vedno bolj natančno do neskončnosti.

Suprematizem je prestavil vrh omejene piramide v neskončnost.

Prelomil je »moder nebesni senčnik«. Prostorska barva ni bil več moder spektrski žarek, temveč cela enota = bela barva. Suprematski prostor se lahko oblikuje navzven kot tudi v globino. Če označimo ploskev slike z O, potem lahko označimo smer v globino – (negativno), navzven pa + (pozitivno) ali obratno.

Vidimo, da je suprematizem odpravil iluzije planimetričnega dvodimenzionalnega prostora in iluzije perspektivnega tridimenzionalnega prostora, ustvaril pa je neskončnost, ki gre v globino oz. v obratno smer. Tako prispemo najprej do U kompleksa, kateremu lahko postavimo nasproti matematično analogijo neprekinjenih premic, ki vsebuje naravno številčno zaporedje s celimi števili in ulomki, z O, z negativnimi in pozitivnimi števili in z iracionalnimi števili. To pa še ni vse. Matematika je ustvarila še nekaj: imaginarno število. To je število, katerega rezultat je negativna količina, če se pomnoži samo s seboj. Kvadratni koren iz –1 je imaginarno število $i = (1 = i)$.

Prihajamo na področje, ki je nepredstavljivo, kjer ni nazornosti, kar pa je posledica čiste logične konsrukcije, ki je elementarna kristalizacija človeškega mišljenja. Kakšna pa je povezava med nazornostjo in čutnim dožemanjem umetnosti?

V silnem zanosu, da bi razvijali umetnostno oblikovanje, nekateri umetniki (nekaj mojih prijateljev) verjamejo, da bodo ustvarili nove večdimenzionalne, realne prostore, v katere se bo dalo vstopiti brez dežnika, kjer bosta prostor in čas skladna in zamenljiva. Pri tem se z giblivo površnostjo sklicujejo na najbolj moderne znanstvene teorije, ne da bi jih poznali (večdimenzionalni prostori, relativnostna teorija, svet Minkovskega). Če so umetnikova dela pozitivna, se mu dovoljuje uporabiti raznovrstne teorije. Na našem področju je do zdaj pozitivna samo ekspanzivna usmeritev, vendar je zaradi napačno dojetih znanstvenih tez, delo samo še nezadostno. Pionirske konstrukcije novega matematičnega sveta so vabljive ne samo za plastično O. Že Lobačevski je razbil absolutnost evklidovskega prostora. Evklid je na spoznanjih o zemeljskih merskih odnosih zgradil matematičen prostor, kjer ni krivulj in zaradi tega se lahko v ravnini postavi kvadrat, ki se da izmeriti s nespremenjenim stalnim merilom.

Na tem kvadratu lahko postavimo ustrežno kocko. Lobačevski in Gauz sta najprej dokazala, da je evklidovski prostor le en primer ek v neskončni vrsti prostorov.

Mi si tega ne moremo predstavljati, vendar je značilnost matematike prav to, da ni odvisna od naše predstavitvene sposobnosti. Iz tega sledi, da so matematični, večdimenzionalni prostori nepredstavljivi, ne moremo jih prika-

zati, niso zmaterializirani. Spreminjamo lahko samo obliko našega fizičnega prostora, ne pa njegove strukture, njegove tridimenzionalnosti. Krivinskega merila našega prostora ne moremo spreminjati, t. p. kvadrata in kocke ne moremo transformirati v nobeno stalno obliko. Samo fata morgana nas lahko preslepi. Relativnostna teorija nam je dokazala, da so prostorska merila in prostorski čas odvisni od premikov določenih sistemov. Po tej teoriji lahko človek umre, preden je rojen. Dokler pa poteka v naši praksi ta primer v obratnem vrstnem redu, moramo slediti zakonom fizike, da bi tako lahko razvili umetniško oblikovanje, ki bi na nas delovalo preko umskega aparata. Kot nov sestavni delec plastičnega oblikovanja pride sedaj na prvo mesto čas. Moderni umetniki verjamejo, da so v svojih atelejih izoblikovali čas in prostor, ki sta enotna, skladna in se lahko med seboj zamenjata. Prostor in čas sta različnega izvora. Naš fizikalen prostor je tridimenzionalen. Razlikujemo tridimenzionalen, fizičen prostor in večdimenzionalen matematičen prostor. Čas pa nam poda samo eno dimenzijo pri matematiki in fiziki. Ne poznamo prostora izven predmetov in obratno oblikovati prostor pomeni oblikovati predmete.

Predmete lahko razstavimo na elemente. Čas je stalen, ne moremo ga razstaviti. Prostor je razdeljiv, čas zaporeden. To nam mora biti jasno, če želimo razumeti naslednje. Naš razum ima določeno zmožnost dojemanja, s pomočjo tehničnih sredstev si jo večamo, poprej pa je le-to multiplikacija že danega, še preobrazba, npr. Naš vidni prostor ima določeno mejo, kjer so razlike med velikostjo ne pa oddaljenostjo, kjer vsi predmeti ležijo v isti oddaljenosti. Fotoaparat lahko vidni prostor samo podaljša, kar kaže posnetek z višine 3000 metrov. Prehod iz dvo- v trodimenzionalnost vidimo, ne moremo pa videti niti otipati prehoda iz tro- v štiridimenzionalnost.

Čas zaznamo posredno preko naših čutil, nakazuje ga sprememba položaja predmeta v prostoru. Ko se je hitrost sprememb razvila do modernih ritmov, se je umetnikom zdelo potrebno, da jo obravnavajo. Italijanski futuristi so naslikali tudi tresenje teles, ki se je hitro gibalo vzdolž in čez prostor. Telesa so se začela premikati zaradi sil. Suprematizem je izoblikoval dinamično napetost sil. Delo futuristov in suprematistov so statične ploskve, ki izražajo dinamičnost. To so krivulje tabele hitrosti in dinamizma, ki so transponirane v iracionalnost. Niso zadostile. Hoteli so izoblikovati gibanje preko z gibanjem. Boccionijeva rešitev je bil naturalističen način. Del plastike je povezal z motorjem tako, da je imitiralo organski premik telesa. Tatlin in konstruktivisti iz Moskve so gibanje simbolizirali. Posamezna telesa »Spomenika III, Internationale« se vrtijo okrog lastne osi z določeno hitrostjo: eno leto, en mesec, en dan. L. 1921 je Prusakov konstruiral premičen relief, ki z dadaistično primesjo simbolizira oz. karikira sejo tovarniškega komiteja. Gabo je stiliziral nihajoče gibanje metronoma (razstava ruskih umetnikov, 1922 Berlin). Edino, kar je pomembno, je ustvarila dinamična reklama, ker je nastala iz potrebe, da bi vplivala na našo psiho, ne pa zaradi estetičnih reminiscenc. Trenutno smo v obdobju, ko se U po eni strani izrojava v raznih pasticioznih igrah z muzejskimi spomeniki, po drugi strani pa se bojuje za izoblikovanje novega prostorskega izraza. Zgoraj sem pokazal, da sta prostor in predmet v nasprotujočem si odnosu. Postavi se naloga, da se izoblikuje imaginaren prostor z materialnim predmetom.

Imaginaren prostor

Naša sposobnost videnja je omejena v zaznavanju gibanja in na splošno v zaznavanju popolnega stanja predmetov npr. nenaden premik v času 1,30 sekunde povzroči neprestano gibanje. Tako je zgrajen film. Vključitev filma kot sredstva, da bi realizirali naloge dinamičnega O-ja z resničnim gibanjem, je velik dosežek V. Eggelinga in njegovih naslednikov. To je prvi korak v smeri izgradnje imaginarnega prostora, vendar je film samo dematerializirana projekcijska površina. Uporabljena je torej samo ena lastnost vidnega zaznavanja. Mi pa vemo, da lahko določena materialna točka ustvari črto, npr. žareč premog v gibanju daje vtis osvetljene črte, gibanje materialne črte pa povzroči, da je to površina in telo. To je samo pojasnitev, kako lahko z elementarnim telesom ustvarimo materialen predmet tako, da tvori v mirujočem stanju skladnost v našem tridimenzionalnem prostoru, ko pa se premika, pa tvori popolnoma nov predmet, to pomeni, da ustvari nov prostorski izraz, ki je prisoten toliko časa, kolikor traja gibanje in je zato imaginaren.

Nekaj osnovnih primerov:

V teh primerih bom uporabil samo rotacijsko gibanje. Uporablja se še več načinov (nihaenje). Načina, ko se gibanje vzpostavi samo, ne bomo uporabili. Gibanje se tu vključuje kot sestavni del v skupnem kompleksu elementov, ki naj bi zgradili novo telo.

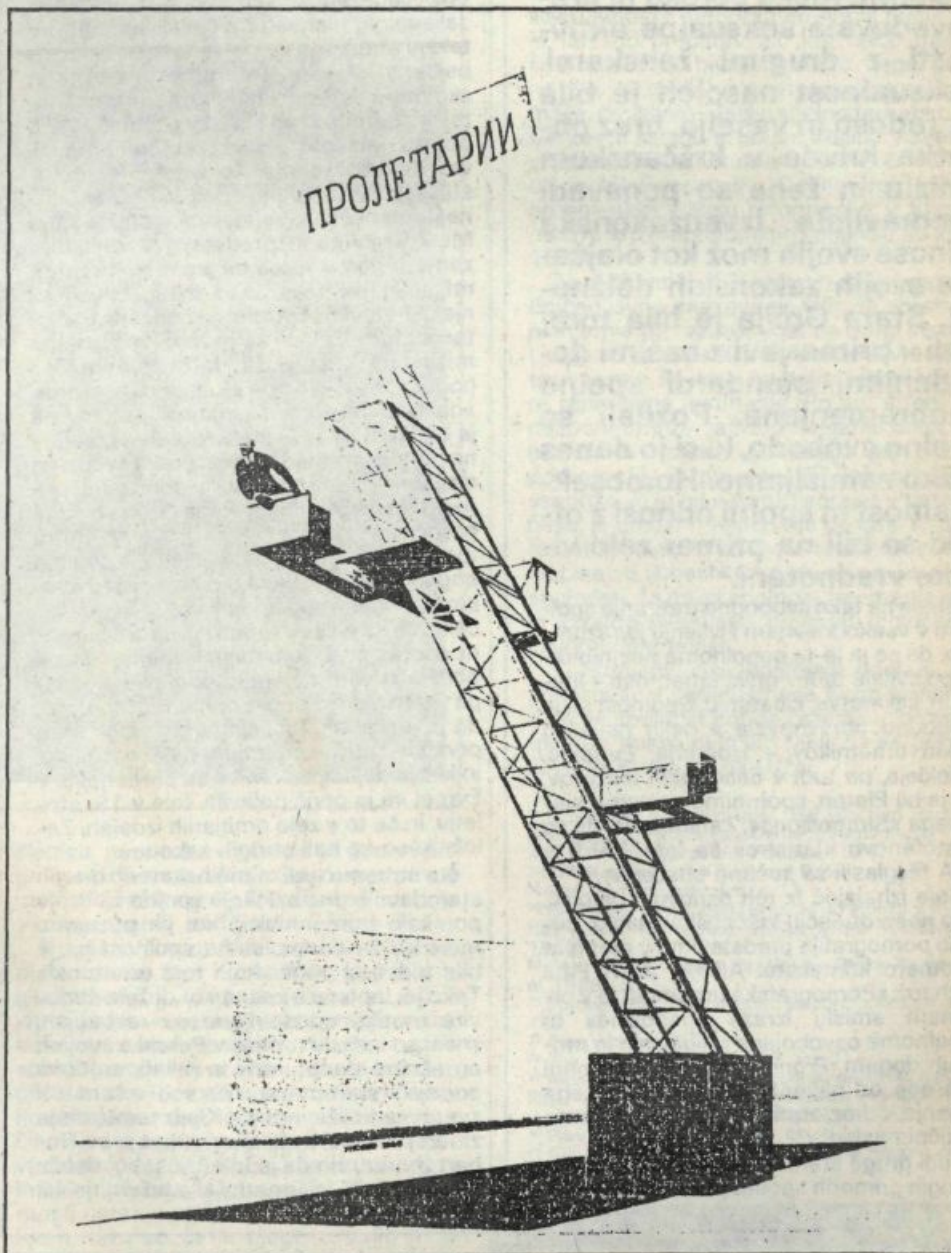
Raznolika delovanja, ki se lahko realizirajo z O-em imaginarnega prostora si lahko še vnaprej vsaj malo predstavljamo. Uporabiti moramo celo vrsto bistrosti našega vidnega zaznavanja. Stereoskopsko delovanje, ki povzroči premikanje, ko gre mimo barvnih medijev. Barvni vtisi, ki nastanejo zaradi adicije barvnih snopov žarkov, ki nastanejo zaradi polarizacije

itd. Transformacija akustičnih pojavov v optične. Za nas je posebno pomembno, da povzroči U O uničenje starega U pojma monumentalnosti. Do zdaj je vladalo prepričanje, da je U to, kar je ustvarjeno za vse čase, kar mora zatorej biti neuničljivo, težko, masivno, v granit vklesano, in v bron vlito, Keopsova piramida, Eifflov stolp ni monumentalni, ker ni zgrajen za večnost – kot atrakcija na svetovnem letnem sejmu, ni zaprta gmota, temveč prelomljen koničast stolp. Mi pa bomo zgradili stavbo, ki v svojem polnem delovanju sploh ni otipljiva. Za nas ni monumentalno delo, ki stoji leta, ali celo stoletje ali tisočletje, temveč večna človeška eksperimentalna zmogljivost. V tem delu sem zasledoval variabilnost našega prostorskega zaznavanja v odgovarjajoča umetniška O-ja. Pri tem pa sem prispel do amaterialne materialnosti. Zveni paradokso. Dejstva pa dokazujejo, da je »napredek« v tem, da nas sili, da imamo pogled, katere so naši predniki imeli za nedojemljive oz. so bili nesposobni, da jih dojamemo, za očitne in nujne.

Opomba: krajšave: U = umetnost, O = oblikovanje

(Tekst je izšel v EUROPA ALMANACH, Potsdam, 1925.)

(Prevod T. V.)

Peter Lovšin:

ZGODOVINA PORNOGRAFIJE

1. ZGODOVINSKI PREREZ

Beseda pornografija izhaja iz antične Grčije. V prvotnem smislu pomeni pisanje o prostitutkah in njihovi seksualni aktivnosti. Ob tem se moramo spomniti, da spolnost v antični Grčiji ni bila prav nič omejena s poroko. V nasprotju s stališčem krščanstva antična grška družba tudi prostitutko ni smatrala za grešno ali padlo žensko. Prav tako grškemu možu poroka ni prepovedovala seksualne aktivnosti z drugimi ženskami. Seksualnost nasploh je bila vir radosti in veselja, brez občutka krivde v krščanskem smislu in žene so ponavadi pozdravljale izvenzakonske odnose svojih mož kot olajšanje svojih zakonskih dolžnosti. Stara Grčija je bila torej tudi v primerjavi z našimi dosedanjimi standardi spolno neobremenjena. Poznali so spolno svobodo, ki si jo danes težko zamišljamo. Homoseksualnost in spolni odnosi z otroki so bili na primer zelo visoko vrednoteni.³¹

Glede na tako svobodno tretiranje spolnosti v vsakodnevem življenju je razumljivo, da se je le-ta popolnoma neinhibirano pojavljala tudi v grški umetnosti – literaturi, slikarstvu, kiparstvu. Spolnost se je svobodno obravnavala v delih največjih grških umetnikov – Homerja, Evripida, Sofokleja, pa tudi v delih takih filozofov, kot je bil Platon, spomnimo se samo njegovega »Simposiona«. Zanimivo je, da so Aristofanovo »Lizistok« še leta 1955 v ZDA razglasili za »očitno obsceno«.³²

Šele izhajajoč iz teh osnovnih gledišč, tako nasprotujočih krščanskim, lahko besedo pornografija predstavimo v njemem prvotnem kontekstu. Ali kot pravi Paul Gerhard: »Pornografska umetnost je v prvotnem smislu izraza »nedolžna« in popolnoma osvobodena religioznih in moralnih dogem. Pornografija tukaj pomeni opis ene od najlepših strani človeškega življenja, odraz erotičnega veselja, himno erotični nasladi.«³³

Tudi druge starodavne družbe so bile v mnogih primerih spolno permissivnejše od

naše. V agrarnih kulturah Indije je bila tako ljubezen v vseh svojih duhovnih in seksualnih niansah na široko sprejeta. V takšni atmosferi ne preseneča dejstvo, da najdemo številne »mithune« – rezbarije, skulpture ljubezenskih parov, že v najstarejših hramih, ki so bili še v pečinah, da jih potem najdemo v cellem srednjem veku, vse do 18. stoletja. Te »mithune« predstavljajo neobzdrano spolno moč, ki živi v nešteti oblikah, vendar pa, kot poudarja Mulk Ray Anand, predstavitev teh ljubezenskih parov nikoli ne izpadajo pornografsko.³⁴ Res pa je, da so jih radi tako ocenjevali številni Evropejci, prinašalci »čiste« kulture. Začelo se je že s krščanskimi misionarji, ki so prišli, da bi spreobračali pogane, istočasno pa so se borili tudi proti »obsceni domorodski kulturi«. Kakšno pa je bilo tudi sicer razmerje glede pogledov na spolnost med civilizirano Evropo in drugimi kulturami, dobro ponazarja primer znanega hindujskega seksualnega priročnika Kama-Sutra. Kama-Sutra (pravila ljubezni) je sestavljena iz sedmih poglavij, ki obravnavajo odnose med spoloma v vseh mogočih prilikah. Ni posvečena samo erotski tehniki in spolni ljubezni, čeprav je po tem najbolj znana. Leta je obdelana samo v enem poglavju, vendar pa v tem res izredno temeljito. Ocenjujejo, da jo je spisal Notsajama že neke med prvimi in četrtim stoletjem naše dobe. No, in kar je najbolj zanimivo za primerjavo: v Evropi se je prvič pojavila šele v 19. stoletju, in še to v zelo omejenih izdajah. Založniki so se bali strogih zakonov.

Ne moremo tudi mimo nekaterih drugih starodavnih družb, kjer je spolno življenje potekalo brez inhibicij, kot jih poznamo marsikje še danes, sama spolnost pa je bila tudi ena pglavitnih tem umetnosti. Tako je Japonska znana kot dežela čudovite erotike upodobljene na rezbarijah, znani so indijski templji v Peruju s svojimi erotičnimi skulpturami in reliefi, erotična poezija v starem Iranu pa sodi v sam vrh svetovne književnosti. »Kljub temu, da je zmeraj stremel k absolutnemu,« pravi Robert Surien, »in da je imel za seboj tisoče let duhovnih in umetniških teženj, je bil

perzijski duh daleč od tega, da bi preziral navadne, ljudske radosti, nasprotno, izpričal je izredno nadarjenost za uživanje v njih, v vseh njihovih različnostih in bogastvu. Največji pesniki Irana, Sadi, Hafis in mnogi drugi, so sprejemali in cenili vse oblike ljubezni, v vsaki so videli možnost uresničenja.«³⁵ In tudi njihova poezija je bila taka, mehka, lirčna, že kar mistična, pa spet povsem stvarna, nabita s senzualnostjo, že razuzdana.

Do za Evropo temeljnega preobrata je pršlo v starem Rimu. Za razliko od Grkov je bil njihov pogled na spolnost inhibiran. To razliko glede pogledov na spolnost nam dobro ponazarja že razlika med vlogami, ki so jo v Grčiji in Rimu imele glavne predstavnice javnega spolnega življenja – prostitutke. Prve, imenovali so se »heter«, so delovale praktično v službi boginje Afrodite in so veljale za spoštovane žene, medtem ko že ime drugih »meretice« poudarja predvsem denarno korist, ki jo omogoča trgovina s telesi, po posebni tarifi za vsako uslugo. Edina funkcija rimskih prostitutk je bila vnovčevati lastno telo. Tudi literatura je v starem Rimu dobila nove značilnosti, še posebej po klasičnem obdobju je polna brutalnosti, nasilja in sadizma. Pravi vrh sprevrženosti pa je Rimljanom uspelo doseči v njihovih igrah v gledališčih in amfiteatrih. Kadar jim je zmanjkalo levov ali ob premorih, so v amfiteatrih radi prirejali javna posilstva žensk in temu podobne sadomazohistične atrakcije, v primerjavi s katerimi je sodobna pornografija otroče nedolžna.³⁶

Postavlja se vprašanje, zakaj je pravzaprav prišlo do takega temeljnega preobrata glede odnosa do spolnosti, kaj je pravzaprav povzročilo, da se je večkrat res razuzdala, a praviloma vedno v mejah erotičnega, »dionizijska obscenost« stare Grčije, spremenila v »pravo« pornografijo nasilja« v starem Rimu. Odgovor je zanimiv in pomemben zlasti še zato, ker je, kot sem že rekel, prav rimska tradicija najbolj vplivala na našo, evropsko, ker ta vpliv še danes močno občutimo.

Mnogoteri znanstveniki, ki se ukvarjajo s starim Rimom, največkrat povezujejo to vprašanje s tistim, kakšno vlogo je imela dekadenca spolnega življenja in s tem v zvezi pornografija pri razpadu Rima. Kot pišejo v Poročilu Longfordovega Komiteja o pornografiji so tako nekateri primerjalni sociologi prepričani, da so odkrili odnos med spolno popustljivostjo in padcem civilizacije. Tako je na primer J.D. Unwin v svojih dveh delih *Sex and Culture in Sex Regulations and Human Behavior* proučil antropološko in zgodovinsko gradivo v zvezi med povečanjem spolnih možnosti in kvaliteto civilizacije. Odkril je, da povečanje spolnih možnosti izven zakona povzroča padec energije in živahnosti civilizacije v sledeči generaciji. »V starem Rimu«, tako pravi, »so bile

spolne možnosti povečane: organske želje so bile lahko neposredno zadovoljene. Pomanjkanje energije, ki so jo kazale naslednje generacije, je očitno v dokumentih tretjega stoletja. Kaže, da je družbena energija v neposrednem odnosu s kohezijo družinskega življenja in vzgoje, ki je posledica visokega vrednotenja stabilnih in trajnih odnosov med moškim in žensko. V tem smislu bi lahko rekli, da erotika poživila družbo, medtem ko pornografija prispeva k njenemu padcu.³⁷

Videti je, da so tisti, ki razmišljajo v tej smeri, pomešali predvsem posledico in vzrok, ali kot pravi Jeffrey Henderson: »Pornografija je bila res čisto jasno povezana s padcem imperija, vendar kot po-

sledica, ne vzrok.«³⁸ Kaj pa je potem po- gojevalo pornografijo? Odgovoru se ne moremo več izogniti. Dekadence imeprija samega, sama družbena ureditev Rima.

Ko Aldo Neppi Modona analizira pomen rimskih iger (cirkuških, gledaliških, gladiatorskih), v katerih šele lahko odkrijemo prave korenine pornografije v današnjem smislu besede, ne pa v grški »pornographii« in erotični umetnosti drugih starodavnih kultur, pravi, da je bila njihova naloga »popolnoma v službi vladajočih, ki so v obdobju, ko se je senat odpovedal svoji moči in ko ljudska skupščina ni imela možnosti, da bi prišla do besede, mogli ostati v stiku z ljudstvom samo po igran, tam so čutili njegovo voljo in jo

spretno usmerjali po poti, ki so jo sami do- ločali.«³⁹ »Igre so pomenile,« še dodaja Neppi, »dajati ljudem možnost, da po- sredno dajo duška svojim strastem in na- gonom; z drugimi besedami: odmikati jih daleč stran od revolucije. Medtem je na- mreč ljudstvo, ki je poprej imelo v svojih rokah oblast in jo samo razdeljevalo, tako globoko padlo, da je znalo uporabljati svo- jo moč samo z nepretrgoma grozečim uporom in da si je v povračilo za lojalnost želelo samo kruha in iger, kakor pravi Ju- venal.«⁴⁰

Krščanski srednji vek je Rim nasledil in bil hkrati reakcija nanj. Nasledil je inhibi- ran odnos do spolnosti, prekinil pa z rim- sko permisivnostjo. Krščanska civilizacija Srednjega veka je poudarjala predvsem vrednote zakona in družine. Pretirani po- udarek, ki se je dajal nedolžnosti, je imel s časom za posledico, da je postala sama spolnost grešna.⁴¹ Krščanska morala se je stoletja borila, da bi devalvirala sfero človekove seksualnosti, s tem da je – v skladu s krščansko dogmo, po kateri je vse, kar je telesno, čutno, nasprotno du- hovnemu, duhovno pa edino vodi k stiku z bogom – poistovetila vso človekovo seksualnost z nemoralnim. Na ta način se je telesno predstavljalo kot nedostojno, samo začasno bivališče duhovnega, nuj- no zlo, ki to duhovnost samo ponižuje, maže, devalvira. Dela s spolno tematiko je Cerkev v skladu s takimi stališči seveda prepovedovala kot nesposobna. Zanimivo, da je bil Boccacciev Dekameron, sicer prepovedan v času reformacije, v Angliji na črni listi prepovedanih knjig vse do leta 1954.⁴²

Za puritance v 17. stoletju pa je postalo tipično javno izkazovanje vrlin na eni stra- ni in privatna razuzdanost na drugi strani. Ljudje so že opustili tradicionalne vredno- te in norme, še veno pa so jim vladale stare represivne institucije. Po eni strani je nespodobno že samo omenjanje določe- nih delov telesa, po drugi pa cvete pornografija in prostitucija. Zakon o ob- scenosti, ki je bil v Angliji sprejet v tistem času, je obstal v veljavi vse do leta 1959. Razumljivo je, da se mora tudi v umetno- sti pisati o ljubezni tako, da se ne omenja spolnosti, če pa se spolnost že omenja, pa je skrajno neokusno omenjati določene ključne dele telesa.

V zadnjem času postajajo pogledi na prikazovanje spolnosti vse permisivnejši, a sama spolnost kot da ostaja inhibirana. Idealno-tipsko bi lahko rekli, da se pribli- žujemo Rimu, ne pa Grčiji.

³¹ O tem glej v Pornography: The Longford Report, prav tam, str. 18, in v Paul Gerhard: Pornography – or Art? (London: Words and Pictures, 1971).

³² O Pornography: The Longford Report, str. 451.

³³ Paul Gerhard: prav tam, str. 3.

³⁴ Glej več o stari indijski erotični umetnosti v Mulk Ray Anand: Kama Kala (Rijeka: Otokar Keršovani, 1968).

³⁵ Robert Surien: Saro e Naz (Rijeka: Otokar Keršovani, 1968), str. 5.

³⁶ Pornography: The Longford Report, prav tam, str. 450.

³⁷ Prav tam, str. 452.

³⁸ The Porno Plague: prav tam, str. 51.

³⁹ Aldo Neppi Modona: »Igre, odrski umetniki in pub- lika«, v Antični Rim: ured. Vincenzo Arangio Ruiz (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1976), str. 153.

⁴⁰ Prav tam, str. 154.

⁴¹ Glej o tem v Pornography: Longford Report: prav tam, str. 452.

⁴² Prav tam, str. 453.

Mare Cestnik: TAKŠNA RESNIČNOST IN DRUGAČNA

Kar precej časa je že, kar sem imel zadnjič žensko, najbrž bo kar kakšnega pol leta; je temu kriva nerodnost ali neumnost, sramželjivost ali nesposobnost sočnejšega besedovanja, morda tudi lenobnost, ki mi ne da, da bi iskal in moledoval za spolno igranost – kakor že, tešče sem že veliko in preveč časa. Tudi ne vem, če bo kmalu kaj; ob pravem času ponavadi nisem na pravem mestu ali pa ne znam storiti pravih dotikov in izgovoriti primer-nih neumnosti. Me zato nič manj ne mika, a moja ljubimka ostaja desna roka, slej ko prej mi je ta najbolj zvesta, čeprav ni popolna kot dobra sočna cedeča se češpljica.

Kadar hodim v tujino, prinesem ponavadi s seboj primerek ali dva trde in po svoje zelo idiotske pornografije. Včasih zadostuje. Slikane zadeve me ne mikajo toliko, bolj vzburljivo je, če vsrkavaš natisnjene vulgarnosti v besedah. Ker smo pa še v naši preljubi državi slovenski toliko zadaj, da ne izdelujemo lastne pornografske literature in jo je tudi uvažati prepovedano, si hočeš nočeš pomagam z znanjem jezikov. Ne bi mogel primerjati, kateri narod ima bolj cveteč seksualni besednjak, a nemščina, ki jo najbolje obvladam, mi zaenkrat kar zadostuje. Vzajem torej od časa do časa (vsak dan najmanj enkrat!) izza spodobnejših knjig na knjižni polici tiste pisane zveščice, berem in si ga počasi, z dokajšnjim užitkom, drgnem. Kljub temu, da vem, da prebiram v največji meri same neslanosti, mi na koncu seveda zagotovo pride. Nato naredim na listu, da kamor sem prišel, majhen uhlič in nadaljujem naslednjič tam, kjer sem prejšnjičkrat končal. Ker pa mi tuj jezik vendarle ne teče tako dobro kot domač, in ker se bojim, da moram preskočiti morda najboljše, najbolj krvave izraze, sem se odločil, da bom enega izmed svojih biserčkov prevedel. Odločil sem se za anonimno orgiastično štorijo, ki nosi naslov POHOTNE URE. Sem na strani sedeminpetdeset ter na pragu osmega spolnega kata:

Vstala sva in zapustila sobo. Gabi je sople kot gonjena žival. Takoj sem jo imel na hlačah, z nepotrpežljivim gibom mi je odprla zadrgo in mi povlekla kurca na svetlo. Ker mi je zadeva še dremala in zaspano visela navzdol, mi ga je začela sunkovito močno masirati in gnesti. In ker ji je bilo to še vse prepočasno, je počepnila in si ga vtaknila v gobec. Žljafala ga je, kot da hoče postaviti rekord. Lizala me je po želodu in me grizla v kožico in hlatala po jajcah, da sem izbulil oči. Končno je bila batina dovolj trda in dovolj pokončna. Vzela ga je iz ust in si ga poskušala, polna nepotrpežljivosti in iht, strpati v pizdo. Vendar ji ni uspelo. Moledujoče se je zajejala vame.

Dvignil se mi je kot na povelje, v trenerki je zanj dovolj prostora. Dobri občutki me prešinjajo: soba je topla, neka nedoločljiva zaspanost plava po prostoru, pa še potenten sem kot potepuški pes. Vse, kar piše v knjižici, si znam živo predstav-

ljati, to vrlino imam, po svoje si krojim razgaljeno sliko. Afriške kurbe ali kupljiva lepota iz Južne Koreje, hotljivo sprenevedasta Lucija ali že po naravi talentirana prasičica Marjeta. Začelo se je!

»Daj, pomagaj! Zabij mi ga! Hočem ga dobiti noter, Alex, prosim... ne morem več čakati... kar cedi se mi izmed nog! Otipaj sam, kako razmočeno pizdo imam, kar tako mi teče ven! Proti temu ne morem nič, prosim, prosim, pofukaj me! Vseeno kako, da me le dobro nazeš! Daj, zašibaj mi svojo trdo lato v luknjo! Daj, suni, prosim, prosim...«

Trdota je tako močna, da me že skoraj boli, v naročju imam ogromno izboklino. Končno ga vzamem na svetlobo, potegnem hlače do kolena in si ga ogledujem v roki. Temnejši je od kože trebuha in stegen, lepo rjavo barvo ima, na levi gornji strani je dolga modra izboklina vene, kanal je komaj kaj manj trd. Potegnem za kožico, ki gre zlahka preko glaviča, ki je še suh in se motno sveti. Mošnja sproščeno odgovarja na vsak premik. Če pomislim, da je vse skupaj oslinjeno od velikega rdečega jezika mlade, po petroleju dišeče črtnice, je vse skupaj še veliko bolj izrazito.

Dvignila je obleko in me sunila s svojim poraščenim naročjem. Temne sramne dlake so se bleščale od vlage. Potegnil sem s prstom po njih in začutil lepljivo mokroto.

»Čutiš, kako sem razrajcana...?«

»Obrni se!«

»Kaj...?«

»Obrni se, pa hitro! Daj žel Zdelo se mi je, da hočeš dobiti kurca. No, daj že. Dobila ga boš. In to od zadaj. Okay?«

»O ja, o ja, o ja...«

Obrnila se je in se pripognila.

Prvi potegljaji so bili preizkušajoči, čeprav ne vem, kaj naj preizkušam: moje skrite strasti, stare nežne premike, ponavljajoče se ali obnovljene misli. Saj res, sem že pozabil tisto noč okrog novega leta, ko sem moral zaradi nekkih neumnih gljivic abstinitirati, čeprav sem lahko imel Lucijo, kadar sem jo hotel, pa še ugajalo ji je. Bogve, zakaj jo je takrat tako srbela:

šestkrat zaporedoma mi ga je nadržala, se s semenom maznila po koži, lizal sem ji miško do onemoglosti, ko sva okrog petih zjutraj rekla: hudič, pa še gljivice! in se pokavsala kot najbolj sveža mlada žrebec in kobila. Vpila sva celo!

Potisnil sem ji roke med stegna in ji razprl srahnice, od katerih je mezela mokrota. Nato sem se ji čisto približal in gmeril s svojim tičem naravnost v sredino njene rožnate zareze. Previdno sem namestil glaviča in si ga z enim sunkom spravil na toplo.

Gabi je divje zavreščala in bi se, če je ne bi bil držal, prekucnila na glavo.

Zdaj sem bil do korena nameščen v njeni češplji. Notri je bila vroča in lahko sem čutil drgetanje mišičnih sten in stiskanje njene vulve.

Pomikal sem se sem in tja in vlačil noter in ven. Potem se podvojil ritem.

Natepaval sem jo hitreje in hitreje. Jajca so mi divje opletala na vse strani in ploskala pri vsakem sunku ob njen venerin griček.

Gabi je kokala in požljivo golčala. Radodarno mi je ponujala svojo rit in me vpeljavala v vseh hitrejših in močnejših sunkih. Poleg tega se je z desnico prijala za mednožje in masirala moja nabrekli moda.

Zdaj deluje kot dobro negovana ura: krepak primež prstov, pa počasi gor in dol, v tempu ali posameznih posvečenih potegljajih. Z dlanjo leveice sežem niže in se igram z zaplodljivo vsebino, pritiskam na točno določenem mestu, da se iz zareze na vrhu pokaže prva kapljica lepljive tekočine, ki kot s sladkornim prelivom objame ves betič in ga napravi še bolj občutljivega. Marjeta je imela rada ta vonj in okus, kot mačka je prežala na vsako srago in mi jo brž odpoljubila – in zdaj je nastala iz nje zabuhla starikava pojava, ki me vabi, naj pridem naokrog, ko njenega moža ne bo doma...!

Zahlastal sem za zrakom in poskušal misliti na kaj drugega kot na fuk in pičko. Zakaj to partijo sem hotel čimbolj razvleči. Toda zdelo se mi je, da mi to ne bo niti najmanj uspelo. Kajti njeni paritveni premiki in trljaji so bili tako intenzivni, da nisem mogel strastnih, pohotnih občutkov, ki so se mi širili iz drobčev, nič več zadrževati in potiskati v ravnodušje.

Kljub temu sem poskušal vse mogoče, da bi podaljšal to porivanje vsaj za kakšno minutko.

Že se je pojavil tisti znani občutek neodložljive strasti, ki se plete nekje okrog korena, čisto spodaj, in se širi v želodec, na katerega pritiska neboleča teža. Ud je že ves oblit s tekočino vzbujenja, prsti se mi lepijo nanj in drug na drugega. Neverjetno, kako se človek navadi na eno obliko zadovoljevanja in izgubi domišljijo: od tistih, s katerimi sem spal, sem si po vseh drugih stikih in zapikih vedno zaželel tudi tega, da mi ga lepo v miru nadržajo. Način, s kakršnim so to počele, a vedno drugačen, me je vzburljal bolj kot kaj drugega.

Gabi je razkrinkala moje zavlačevanje. Vpila je in moledovala in grgrala in hlipala:

»Daj... o daj, poženi mi svoje čudovito seme v pizdo... daj, parini mi svojo batino do konca in mi pošpricaj z vso svojo zalogo dro-

bovje do grla... daj, o, fukaj, pofukaj me, potisni, porini... ja, ja, ja... hitreje, hitreje, hitreje...«

Fukal sem in vtikal in nabijal in jagal na Hudič pridi ven. Bil sem ves iz uma. S krepkimi zaleti sem drgnil svojega trdega kurca vedno in vedno znova v njeno vlažno jamo. Vedno in vedno hitreje sem udarjal s svojo vročo rečjo v zarezo in zadeval s svojim trdim, s krvjo napolnjenim glavičem, v njeno maternično ustje.

Črнке drkajo nežno, z resničnim občutkom, kot steklarke, samo s palcem in kazalcem ali pa zraven še s svojimi lepimi močnimi zobmi. Aziatke so včasih grobe, kolikor so pač lahko takšne s svojimi krhkimi ročicami, ali pa ti ga zmasirajo na svoj čisto poseben orientalski način. Američanko sem imel samo eno, Linda mi ga je zmehčala s svojimi majhnimi, a vseeno dovolj velikimi joški. Lucija je divjala po klinu kot po kosu plastike, brez občutka, neenakomerno, Marjeta mi ga je nežno tapljala s palcem, Tina ga je svaljkala z dlanjo. A ženske imajo navsezadnje vendarle samo to vlogo, da dajo noge narazen, v kakršnemkoli položaju že, na olajšanje osebne vrste pa se najbolje res razumeš ti sam.

Z neverjetno notranjo močjo bzikne moj sejalec, moj oplojevalec. Nekoč sem za šalo meril in nabral dolžino osemdesetih centrimetrov – tako daleč nese! A to seveda ni najpomembnejše, najvažnejša je začasna odrešitev, sprostitev, osvoboditev. Prav res, osvoboditev, točno to!

Gledal sem, kako mi je v njeni pički utripal moj luknjač in kako je seme na straneh, med sramnicama, spet polzelo ven. In videl sem, kako njen lastni sok, sok in sluz njenega vrhunca, mezi iz njene špranje, mi teče po kurcu in kaplja na mošnjo. Naslonil sem se ji na hrbet in porinil še dvakrat, trikrat; potem sem ji ga zmaknil ven in zdrsnil na tla. Nisem se več mogel držati na nogah. Bil sem na koncu, tale fuk-me je izčrpal do konca, vsaj za nekaj časa.

Tudi Gabi je bila na koncu. Zlezla je vase in se obenem razlezla v vsej svoji dolžini po tleh zraven mene. Tam je obležala in umirjala svoj vrhunec.

S papirnatim robčkom popivnam bele krpice semena in si obrišem že hlapljivega gospodiča kurca do suhega. Malo vonja po kostanjih ostane še potem, ko si ga že spravim za hlače. Ali sem zadovoljnejši ali bolj sproščen in vesel, ne vem, me je kaj več ali kaj manj, tudi ne! A vseeno, oddahnem si, ni več tistega topega pritiska, ud je potešen in udobno zviti kot nasičena kača.

A postopek bo treba ponoviti, oziroma nadaljevati, če si le ne bom našel ženske; toda, me je res toliko manj, če ga redno ne namakam, če ne moledujem za skupno spanje, če se ne ponižujem. Prej in potem mislim različno, kdo bi vedel, kako je prav. Jasno pa je, da je bolje nekako kot nikakor, slabe vesti nimam.

Svoj pornografski zveščič bom spravil nazaj na knjižno polico, za spodobnejše knjige. Za danes sem zaključil na strani šestdeset, na koncu osmega spolnega aktuna.

»Prekleto dobro fukaš!«

Začutil sem, kako se mi je otrdila mošnja in kako so se mi razvnela jajca. Na nič več drugega nisem več mislil kot samo še na kavs.

Gabi je kričala. Bal sem se že, da bo priklcala na kup vso družbo.

»Fukaj... fukaj... porini... močnejše... še močnejše... hitreje... hitreje... vedno hitreje... zabij mi ga v to nenasitno luknjo... ja, ja, ja... stlači mi ga v maternico... raztrgaj me... razcefraj mi ta malo... pofukaj me do mrtvega... ooo... aaa... ja, ja, ja... še močnejše... oh, ah, uuu... tako globoko te čutim... tako globoko... tako globoko... preluknjaj mi maternico... potrgaj mi sramnice... vse mi raztrgaj... vse... vse...«

Malo se že potim, roka mi hoče otrpniti, a predobro vem, da so trenutki zavlačevanja pred vrhuncem najslajši. Zdaj pride vsakič, ko pritisnem na ledja, iz zareze na vrhu kapljica sluzi, dišeča prozorna tekočina – le-ta počasi polzi navzdol in mi zleplja najbližje dlake. Zdaj hlastneje obračam liste, zdaj hlastneje potegujem,

zdaj so mi bližja vsa mednožja, ki sem jih kdaj otipaval, prebadal ali ljubkoval z jezikom. Vse se vrti okrog razpetih beder, vse drugo je nepomembno, strašno oddaljeno; središče, nezamolčljivo središče, izvir skrivnosti, izvir veseljaštva čutov, stomilijonski pohod...

Se enkrat in še enkrat sem pognal svojega tršatega in debelega nabreklih jameza v prekipjavajoče meso njene razpaljene pizdače, potem je na zrak privršala sperma, vroča in lepka, ter se posedla v njeni vagini.

V istem trenutku, ko se je moje seme zlivalo po stenah nožnice, je zajel tudi njo odreščujoči orgazem.

Julian Barnes: FLAUBERTOVA PAPIGA (odlomek)

Na kratko o knjigi:

Flaubertova papiga je pravzaprav miks, lahko bi rekli celo, da gre za eminentno postmodernistično delo. V bistvu imamo opravka z romansirano biografijo, kamor pa se vmešavajo tudi avtorjeve avtobiografske opazke, elementi nekakšnega »komičnega trilerja«, kjer »avtor« sam, zdravnik Geoffrey Braithwaite, išče »pravo« papigo. Flaubert si je med pisanjem zgodbe *Preprosto srce* v rouenskem muzeju sposodil nagačeno papigo. Brithwaite, torej namišljeni pisec, odkrije v Rouenu dve papigi, ki naj bi bili obe avtentični. Začne se neumorno iskanje, prepleteno z esejističnimi pasusi o literaturi, literarni znanosti in še marsičem, kar teži pisca, oboževalca Flaubertovega življenja in pisanja. Ena glavnih tem je parodija literarne znanosti (kar je v bistvu stalno početje avtorefleksivne proze), ki je Barnesu – tako kot vsakemu poštenemu »umetniku« – zoprna in prašna. Toda ta parodija ni jalova in enostranska, saj nam Barnes v isti sapi in pravzaprav v istih stavkih že ponuja alternativo strogo znanstvenemu pisanju, to pa je prosti stil esejistike, mešane z biografiko in posebne vrste adaptacijo Flaubertovih življenjskih obdobij. Poleg tega je celotna zgradba izolirana s tanko plastjo humora, izredno finega in rahločutnega britanskega razmišljanja, ki je kontinentalnemu bralcu že kar tuje, in vendar slastno. V *Tribuni* objavljamo odlomek, kjer se Barnes-Braithwaite spopade s »flaubertovskim bestiarijem«, kar pomeni, da gre za duhovito analizo pojavljanja različnih živali v Flaubertovem opusu. Prva, zelo pomembna žival, je medved. Kajti Flaubert je bil medved...

Knjiga bo izšla pri Založbi Obzorja Maribor.

FLAUBERTOVSKI BESTIARIJ

Privlačim nore ljudi ter živali.
Pismo Alfredu le Poittevinu, 26. maja 1845

MEDVED

Gustave je bil Medved. Njegova sestra Caroline pa je bila Podgana, podpisuje se – »tvoja draga podgana«, »tvoja zvesta podgana«, »mala podgana«, »Ah, podgana, dobra stara podgana«, »stara podgana, poredna stara podgana, dobra podgana, uboga stara podgana« jo ogovarja – toda Gustave je bil Medved. Ko mu je bilo dvajset let, so ga imeli ljudje za »čudnega tiča, medveda, nenavadnega mladeniča«. In podoba se je utrčila še pred božjastnim napadom, ki ga je priklenil na Croisset: »medved sem in hočem ostati medved v svojem brlogu, v svoji luknji, v svoji koži, v svoji stari medvedji koži; živeti hočem mirno, daleč od meščanov in meščank.«

Po napadu se je to prepričanje potrdilo: »Živim sam, kot medved.« (Besedo »sam« v tem stavku je bolje tolmačiti v tem smislu: »sam, če ne štejem svojih staršev, sestre, služinčadi, psa, Carolineine kože in rednih obiskov Alfreda le Poittevina«.)

Okreval je, zdaj je lahko potoval. Decembra 1850 je iz Konstantinopola pisal materi in podoba Medveda še razširil. Zdaj je ne le razlagala njegov karakter, marveč tudi literarno strategijo:

Če se življenja udeležuješ, ga ne vidiš dovolj jasno: zaradi njega preveč trpiš ali pa v njem pretirano uživaš. Umetnik je, vsaj po mojem, pošast, nekaj izven narave. Vse nesreče, ki mu jih zada Usoda, izhajajo iz njegovega trdovratnega zanikanja te maksime... Torej (in to je moj sklep) sem prisiljen živeti, kot sem živel doslej: sam, s kopico velikih mož, mojih edinih prijateljev – medved, ki mu je edina družba medvedji kožuh na tleh.

»Kopica prijateljev«, tega ni potrebno poudarjati, niso hišni gosti, marveč tovariši, ki jih je jemal s knjižnih polic. Kar zadeva medvedji kožuh, ta ga je vedno skrbel: z Vzhoda je dvakrat pisal materi (Konstantinopol, april 1850, Benisouf, junij 1850), naj skrbi zanj. Tudi nečakinja Caroline si je zapomnila to nenadomestljivo posebnost njegove delovne dobe. Ob enih so jo ponavadi odvedli tja na učno uro: polkna so bila zaradi vročine zaprta, zatemnjena soba pa prepojena z vonjem tobaka in kadila. »Z enim skokom bi se vrgla na velik medvedji kožuh, ki sem ga oboževala, in njegovo veliko belo glavo preplavila s poljubi.«

Ko enkrat ujameš medveda, pravi makedonski pregovor, bo plesal zate. Gustave ni plesal; Flaubear (besedna igra: flau + bear – ang. medved, op. prev.) ni bil nikogaršnji medved. (Kako bi tole prepretili v francoščino? Gourstave, mor-da.) (besedna igra: G + ours – franc. medved p tave, op. prev.)

MEDVED: Ponavadi Martin imenovan. Spomniti se zgodbe o starem vojaku, ki je videl v medvedjo jamo pasti uro. Se spustil noter, pa ga je požrl.

Slovar prejetih idej

Gustave, to so tudi druge živali. V mladosti so to cele črede zverin: ko si je na moč želel videti Ernesta Chevaliera, je »lev, tiger – indijski tiger, udav« (1841); ko čuti neverjetno nabitost moči, je »vol, rdeči pavijan, velika bobnarica, slon, kit« (1841). Postopoma se jih loti posamično. Postane ostriga v svoji školjki; polž v svoji hiški (1851); jež, ki teče, da bi se zavaroval (1853, 1857). Literarni kuščar, ki se pravi na soncu Lepote (1846), slavček z vreščočim petjem, ki se skriva v globini gozda in posluša samega sebe (tudi 1846). Postal je tako ljubezniv in razdražljiv kot kakšna krava (1867); počuti se tako izmučenega kot osel (1867) in kljub temu pljuska po Seini kot delfin (1870). Dela kot mula (1852); živi življenje, ki bi pokopalo tri nosoroge (1872); dela kot petnajst volov (1878) in hkrati svetuje Louise Colet, naj se zakopje v svoje delo kot krt (1853). Louise se zdi tak kot »divji bufalo z ameriških prerij« (1846). George Sand pa se zdi tako »prijazen kot ovčica« (1866) – kar je zanikal (1869) – skupaj pa čvekata kot dve sraki (1866). Deset let kasneje je na njenem pogrebu jokali kot tele (1876). Sam v svoji delovni sobi končuje zgodbo, ki jo je napisal prav zanj, zgodbo o papigi; rjove »kot gorila« (1876).

Včasih se spogleduje z nosorogom in kamelo, vendar je večinoma v svojem skritem bistvu Medved: trdovratni medved (1852), medved, ki je zaradi svoje bebave starosti še bolj potopljen v medvedjo okornost (1853) (besedna igra: bearishness pomeni v angleščini okoren, op. prev.), garjav medved (1854), celo nagačen medved (1869) in tako naprej vse do zadnjega leta svojega življenja, ko še vedno »glasno rjove kot vsak pošten medved v svojem brlogu« (1880). Omeniti je treba tudi Hérodias, Flaubertovo zadnje dokončano delo, kjer ujeti prerok Ioakanann, ko mu ukažejo, naj neha obtoževati pokvarjeni svet, odvrne, da bo še naprej tulil »kot medved«.

»Jezik je kot počena ponev, na katero udarjamo svoje napeve, da medvedi plešejo, ves čas pa si želimo ganiti zvezde.«

Madame Bovary

V Gourstavovem času so se naokrog še vedno potikali medvedi: rjavi medvedi v Alpah, rdečkasti medvedi v Savoji. Medvedjo gnjat si lahko dobil od posebnih trgovcev z nasoljenimi živili. Alexandre Dumas je v marignyskem Hôtel de la Poste leta 1832 jedel medvedji zrezek. Kasneje je v svojem Velikem kulinarinem slovarju (1870) zapisal, da »Vsa ljudstva Evrope zdaj jedo medvedje meso.« Od mojstra kuharja Njihovega Veličanstva iz Prusije je Dumas dobil recept za medvedje šape na moskovski način. Šape kupimo odrte. Operemo, posolimo in tri dni mariniramo. Sedem ali osem ur dušimo s slanino in zelenjavo. Odstranimo vodo, osušimo, natreemo s poprom in pražimo na stopljeni svinjski masti. Povaljamo v drobtinah in pol ure prečemo na žaru. Postrežemo s pikantno omako in nekaj žlicami brusničnega želeja.

Ni znano, če je Flaubear jedel svojega soimenjaka. Leta 1850 je v Damasku jedel dromedarja. Razumno je sklepati, da bi, če bi medveda jedel, komentiral tako ipsofagijo.

Kakšne vrste medved je bil pravzaprav Flaubear? Po pismih mu lahko sledimo. Sprva je samo nedoločeni *ours*, medved (1841). Leta 1843 je še vedno nespecificiran, čeprav poseduje brlog, prav tako januarja 1845 in maja 1845 (zdaj se ponaša s troplastnim kožuho). Junija 1845 hoče za v svojo sobo kupiti sliko medveda in jo poimenovati »Portret Gustava Flauberta« – »da bi pokazal svoje moralne razpoloženje in družbeni karakter«. Do zdaj smo si (in morda tudi on sam) predstavljali temno žival: amariškega rjavega medveda, ruskega črnega medveda, rdečkastega medveda iz Savoje. Septembra 1845 pa Gustave sam odločno izjavi, da je »beli medved«.

Zakaj? Ali je to zato, ker je medved, ki je hkrati tudi beli Evropejec? Morda je to identiteto pobral s tal svoje delovne sobe, kjer je ležal beli medvedji kožuh (ki ga prvič omeni avgusta 1846 v pismu Louise Colet. Pove ji, da čez dan rad na njem poležava. Morda je izbral to vrsto, da bi lahko neopazno ležal na kožuho)? Ali pa je ta barva znanilec še dalekosežnejšega odmika od človeštva, pomik v same ekstreme ursinitete? Rjavi, črni in rdečkasti medved niso tako daleč od človeka, njegovih mest, celo človekovega prijateljstva. Temne medvede lahko večinoma udomačimo. Toda beli, polarni medved?

Ne pleše v človekovo veselje, ne je jagod, ne moremo ga ujeti na med.

Drugi medvedi so izrabljeni. Rimljani so za svoje igre iz Anglije uvažali medvede. Kamčatkani, vzhodnosibirsko ljudstvo, so si z medvedjim črevom mazali obraz, da jih je ščitilo pred soncem, izostreno lopatico pa so uporabljali za košenje trave. Toda beli medved, *thalassarctos maritimus*, je medvedji aristokrat. Vzvišen, oddaljen, elegantno se potaplja in išče ribe, iz zasede grobo napade tujlnja, ko le-ta zajame zrak. Morski medved. Premošča ogromne razdalje, nosijo ga skladi ledu. Na ta način je neke zime v prejšnjem stoletju dvanajst medvedov prišlo celo do Islandije. Pomislite, kako jezdijo na svojih topečih se prestolih, da bi se nato mogočno, božanstveno izkrcali! William Scoresby, raziskovalec Arktike, je opazil, da so jetra tega medveda strupena – edinstven primer med štirinožci. Tisti, ki delajo v živalskih vrtovih, pravijo, da je pri polarnem medvedu nemogoče ugotoviti nosečnost. Čudna dejstva, ki se Flaubertu morda niti ne bi zdela čudna.

Ko Jakuti, sibirsko ljudstvo, srečajo medveda, se odkrijejo, ga pozdravijo, ga zanivajo »gospodark«, stavec ali stari oče in mu obljubijo, da ga ne bodo napadli ali celo o njem zlo govorili. Če pa se zdi, da bo nenadoma planil nadnje, ga ustrelijo, in če ga pokončajo, ga razkosajo in spečejo. Prav mastijo se in pri tem stalno ponavljajo: »Rusi te jedo, ne mi.«

A.-F. Aulagnier, Slovar pijač in jedač

Ali so bili še drugi razlogi za to, da se je odločil za medveda? Figurativni pomen, ki ga ima *ours*, je podoben kot pri nas: grob, divji človek. *Ours* v slengu pomeni policijsko celico. *Avoir ses ours*, imeti svoje medvede, pomeni »imeti menstruacijo« (najbrž zato, ker naj bi se ženska takrat obnašala kot medved z glavobolom). Etimologi datirajo ta kolokvializem na prelom stoletja (Flaubert ga ne uporablja; raje ima »rdečeplašniki (redcoats so bili nekoč angleški vojaki, op. prev.) so se izkrcali« in druge podobne duhovite variante. Nekoč, ko ga je skrbela zamuda pri Louise Colet, je končno olajšano zapisal, da je Lord Palmerston prispel). *Un ours mal léché* slabo zlizan medved, je nekdo, ki je surov in odljuden. Bolj ustrezno Flaubertu, *un ours* je bila v slengu devetnajstega stoletja drama, ki je bila često predlagana in zavrnjena, navsezadnje pa le sprejeta.

Flaubert je nedvomno poznal La Fontainovo basen o Medvedu in človeku, ki so ga radovali vrtovi. Nekoč je živel medved, grda in spakedrana prikazen, ki se je pred svetom skril in je živel v gozdu sam. Čez čas je postal melanholičen in jezen – »prav zato, ker Razum često dolgo prebiva v rokah Puščavnikov«. Torej je šel in srečal vrtnarja, ki je prav tako živel odmaknjeno življenje in si je prav tako želel družbe. Medved se je preselil v vrtnarjevo kolibo. Vrtnar je postal samotar zato, ker ni prenašal bedakov. Toda ker je medved komajda spregovoril tri besede na dan, je lahko nemoteno delal. Medved je odhajal na lov in je za oba prinašal divjačino. Ko je vrtnar stal, je medved sedel ob njem in preganjal muhe, ki so se hotele spraviti nadenj. Nekega dne je ena od muh sedla na konico vrtnarjevega nosu in ni je bilo

moč pregnati. Medved se je izredno razjezil in je navsezadnje zgrabil velikanski kamen ter jo z njim končno uničil. Na žalost pa je pri tem raztreščil vrtnarju glavo. Morda je tudi Louise Colet poznala to zgodbo.

KAMELA

Če Gustave ne bi bil medved, bi bil morda kamela. Januarja 1852 piše Louise Colet in ji že spet razlaga o svoji nepopravljivosti: tak je, kakršen je, ne more se spremeniti, pri stvarih nima besede, podvržen je gravitaciji stvari, tisti gravitaciji, »ki je razlog za to, da polarni medved prebiva v ledenih krajih, kamela pa se spreha po pesku«. Zakaj kamela? Morda zato, ker je lep primer flaubertovske groteske: ne more si kaj, da bi ne bila istočasno smešna in resna. Iz Kaira poroča: »Ena najlepših stvari je kamela. Nikoli se ne naveličam opazovati te čudne zverine, ki se opoteka kot puran in zvija svoj vrat kot labod. Ko skušam oponašati njen krič, sem docela izčrpan – upam, da si ga bom zapomnil – vendar je zelo težak – rožljanje, ki ga spremlja nekakšno silno grgranje.«

Ta vrsta je imela tudi neko značilnost, ki je bila Gustavu dobro znana: »Jaz sem, tako v fizičnem kot v psihičnem pogledu, kot dromedar, ki ga je zelo težko pognati v tek in nato zelo težko ustaviti: potrebujem bodisi stalnost gibanja bodisi stalnost počitka.« Ko jo je pognal v tek, je bilo to analogijo iz leta 1853 prav tako zelo težko ustaviti: v pismu George Sand iz leta 1868 je bila še vedno v diru.

Chameau, kamela, je bil slengovski izraz za staro kurtizano. Mislim, da ta asociacija Flauberta ne bi ovirala.

PREVEDEL LUKA NOVAK

MOLČANJA Slovenska proza (3)

rudi šeligo

MOLČANJA

Po več kot desetih letih se Rudi Šeligo s svojo knjigo *Molčanja* spet vrača h kratki prozi. In tisti, ki so bili prepričani, da je bil reizem kot slovenska varianta francoskega novega romana zaprt krog, v katerega se je hočeš nočeš moral ujeti tudi njegov glavni protagonist, bodo ob branju enajstih Šeligovih črtic in legend, kot avtor sam označi svoja pisanja, morali priznati, da je literarna praksa dokazala in še dokazuje nasprotno. Izkazalo se je namreč, da reizem, kot način prikazovanja neke realnosti, ni hkrati tudi še nespremenljiva literarna drža, določujoč princip, ki se mu mora približati tematizacija večno se ponavljajoče in že monotono izpisane problematike. Če Rudi Šeligo v dveh začetnih kratkih prozah *ABBA* in *»Hleb«* zapušča območje reizma, kot objektivnega prikazovanja sveta skozi optiko filmske kamere, ki s prikazovanjem zunanega sugerira notranje, in se v kompozicijskem postopku približa postmodernističnim literarnim prijemom Danila Kiša, delno tudi Draga Jančarja, se v ostalih zgodbah vrača k reističnim postopkom. Seveda pa ti niso več pretežno pripovedovalčevske igre z videzom in resničnostjo, poskusi opisovanja neke realnosti, ki v svoji manični natančnosti morajo hkrati že priznati, da je tudi opisovana predmetnost zaradi njihove ali pripovedovalčeve protislovnosti tako rekoč logično neopisljiva. Šeligova proza je vedno bila še nekaj drugega, v bistvu pri njem nikdar ni šlo za na-

merno izmikanje antropocentričnosti ali vsaj vlogi subjektivno-notranjega v literaturi. Toda če so v *Triptihu Agate Schwartzkobler* reistični opisi posredno sugerirali neko vsakdanjo eksistencialno krizo junakinje, v *Molčanjih* lahko opazimo tematski preskok, ki je bil zaznaven že v Šeligovih zadnjih dramskih besedilih.

Ritualno opisovanje resničnosti se je umaknilo ekstatičnosti. Zgodbe (*Razdejanje*, *Razlika na ostrini noža*, *Ogenj Helena*, *Ogenj*, *Lucija*) se sprevračajo v reistična gledališča krutosti, magične, a še vsepreveč možne in vsakdanje groze; jasnost nekoliko zatemnjenih kadrov se v trenutkih ekstaze krutosti ustavlja v prizorih zamaknjenosti, strmljenja v podobe groze, ki so fantastične in banalno vsakdanje obenem. Vsakdan postaja uročen, prostor in čas literarne fikcije sta raztegljiva in nedoločljiva, pisanje zmeraj znova opozarja na svojo kvazirealnost, transponiranje resničnosti, ki je že tudi pogoj za uspešnost neke literarne govorice. Časopisne notice (*Thabiti Kum*) preraščajo v magična dejanja krutosti na meji blaznosti. Junakinja z rezilom sekire zamahne »po poslednjem prstu, da kri skupaj z močnejšim sunkom zelenega žarka špricne po kotih zavrženega svinjaka«. Literatura ni več zgolj sugeriranje nekega notranjega dogajanja, ampak postaja vodenje junakov k trenutkom prisotnosti magije, ekstatičnih trenutkov groze, ki pretrgajo utečen tek banalnega vsakdana.

Kot nekakšna vaja v slogu ali homanaga à Robbe-Grillet zato v primerjavi z ostalimi zgodbami izzveni najbolj klasično šeligovsko zgodba *Kolovoz*, ki z maničnim občutkom za kombinacije reistično natančno opisuje premike dveh avtomobilov, starca na kolesu in psa, na koncu pa v bralčevi zavesti sproži razmislek o ritualnosti življenja pa tudi nepotrebnosti zavzetega opisovanja te ritualnosti. Če bi tudi ostale zgodbe ostajale na isti izhodiščni točki, bi *Molčanja* res lahko bila samo otežena gibanja v zaprtem in zmeraj ožjem krogu.

Prijeten intermezzo med zgodbama *ABBA* in *»Hleb«*, ki vsaka na svoj način pričata o usodnosti in absurdnosti človekove vrženosti v zgodovino revolucij in prevratov, se zdi zanimiva zgodba *O jerihovi koži*.

Nekakšna kronika dogajanja v letu Gospodovem 1479 v svoji palimpsestni literarni drži omogoča združevanje protislovnosti, namernih zgodovinskih netočnosti, anahronizmov, banalnosti. Prebivalci mesta v svojem zanosu iščejo znamenja na nebu, severni sij, mesečev mrk, komet, bolido; s svojim primitivnim orodjem počasi izkopavajo jamo in obenem dobijo v rabo »veliki grabežni bager Loe-we sivo srebrne barve...«. Literatura ne poskuša več simulirati zgodovinske vero-

dostojnosti in avtentične podobe nekega obdobja, namerno vnašanje anahronizmov postaja literarna igra, ki je v svoji presenetljivosti in nemogočih kombinacijah izrazito estetska in samozadostna, večno opozarjanje na literaturo kot medij fikcije. Navezovanje in predelava preteklega kot literarni postopek, ki ni več apriorno zankanje pretežnega dela tradicije, a vseeno preteklo že priličuje svoji izhodiščni poetiki, je značilno tudi za zadnji zgodbi *Dve črtici*, reistični obdelavi scenerije Cankarja, pa tudi Voranca in ostale predvojne literarne tradicije. Veristična obdelava motivike življenja mestnega roba in slovenske ženske se prevrča v opisovanje komunikacijskega sveta s konca dvajsetega stoletja. Nova obdelava motivike je nekje med nostalgičnostjo in priznanjem nespremenljivosti temeljnih eksistencialnih situacij. Preteklo je obenem sedanje, tako kot sedanje oblikuje fiktivno podobo preteklega.

TOMAŽ TOPORIŠIČ

TRIBUNA

TRIBUNA št.10,1.4.1987
leto XXXVI

Glasilo UK ZSMS

UREDNIŠTVO: Robert Botteri (Odg.ured. in v d. glav.ured.), Tomi Gračanin, Marko Pečauer, Tomaž Toporišič, Brane Senegačnik (lektor), Zdravko Papič in Sena Sarkič (prelom in oblikovanje)

TISK: Tiskarna Ljudske Pravice, Priprava BEP Dnevnik, Naklada 5000 izvod. Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št.421-170 z dne 22.1.1973.

NASLOV UREDNIŠTVA: Kersnikova 4, Ljubljana tel.319-496, javni sestanki uredništva so ob sredah ob 18. uri

PREDSEDNIK ČASOPISNEGA SVETA: Danilo TURK

NASLOVNICA: Tanjug 1960

SAMOPOTRDITEV

JURAJ VIT ADIS BOND

